

#Stojim Uz Vranjske

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 RSD

01395

9 770353 802002

VREME

broj
1395

28. septembar 2017.

Intervju: Oliver Ivanović

STRAH SRBA OD EKSTREMNIH SRBA

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
399 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

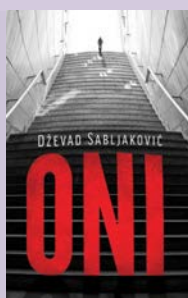
Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 399 dinara.

Akcija traje od 23. septembra do 20. oktobra 2017.

Vuk Drašković:
ISUSOVI MEMOARI

Roman koji se nastavlja na Draškovićevo delo Nož i kroz ispovest hromog fotoreportera s nadimkom Čopavi Isus govori o raspadu Jugoslavije, ratu u Bosni i Hercegovini, starim i novim mržnjama, novim zločinima i zločincima.

Dževad Sabljaković:
ONI

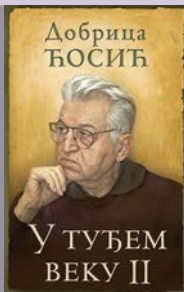
Zbirka priča čiji su junaci umetnici, boemi, lutalice i izgubljenici rasuti po svetu, ljudi koji su voljno ili nevoljno u traganju za smislom i punoćom življenja odbili da se uklape u pragmatičnu stvarnost sveta.

Dejvid Kronenberg:
PROGUTANA

Roman slavnog kanadskog reditelja o dvoje novinara koji žive od tabloida i opsednuti su kamerama i krvlju. Brz, napet triler s bizarnim zapletom u kome se prepliću savremeno novinarstvo, geopolitika, filmska industrija, trgovina organima, seks i zločin.

Dobrica Ćosić:
U TUDEM Veku II

Testamentarna knjiga Dobrice Ćosića, poslednji tom njegovih dnevničkih zapisa u kojima govori o političkim i istorijskim prilikama u Srbiji u prvoj deceniji XXI veka.

Sreten Ugričić:
MAJA I JA I MAJA

Roman čija je junakinja devojčica Maja iz serijala čuvenih slikovnica za decu koje su obeležile odrastanje u SFRJ. Knjiga o sudaru naivnosti i iskustva, o kraju jednog detinjstva, jedne epohe i jedne zemlje.

Blagoje Grahovac:
GLASOVI IZ GLUVE SOBE

Knjiga generala avijacije u penziji Blagoja Grahovca o onome šta se dešavalo u visokim vojnim krugovima tokom ratova devedesetih godina prošlog veka, uz dokumentarna svedočanstva, sećanja i geopolitičku analizu.

Zoran Avramović:
KNJIŽEVNA RASKRŠĆA

Esejistička knjiga koja se kroz analizu dela Miloša Crnjanskog i Ive Andrića bavi pitanjima kulturnog identiteta, odnosom nacionalne i drugih kultura, kao i fenomenom literarizacije srpske politike.

Đorđe Milosavljević:
SENTIMENTALNE ZAVERE

Roman o bivšim kolegama sa studija dramaturgije, o mlađoj književnici, neuspehom scenaristi i uspešnom kritičaru, koji daje sliku jedne generacije razapete između predstave o sopstvenoj važnosti i spoznaje o pripadnosti provincijalnom svetu koji ih okružuje.

Helen Giltrow:
RAZDALJINA

Špijanski triler o ženi iz visokog londonskog društva koja se bavila preprodajom informacija i stvaranjem novih identiteta za ljude čiju je prošlost trebalo izbrisati, a sada bezuspešno pokušava da započne novi život.

Žarko Jokanović:
MOJA SESTRA JOVANKA BROZ

Ispovest Nade Budisavljević, rođene sestre Jovanke Broz, intimno svedočanstvo iz prve ruke o tajnama svakodnevnog života bračnog para Broz i onome šta se odigralo iza zidova rezidencije u Užičkoj 15.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara **Momo Kapor**, Stanoja Glavaša 1, Beograd
Delfi knjižara **Immo**, Gandijeva 21, Beograd
Delfi knjižara **SKC**, Kralja Milana 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara **Borislav Pekić**, Knez Mihailova 40, Beograd
Delfi knjižara **Branislav Nušić**, Makedonska 12, Beograd
Delfi knjižara **Dobrica Ćosić**, Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd
Delfi knjižara **Vuk Drašković**, Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd
Delfi knjižara **Miljakovac**, RK Beograd, Vareška 4, Beograd
Delfi knjižara **Banovo brdo**, Požeška 118a, Beograd
Delfi knjižara **Zira**, Ruzveltova 33, Beograd
Delfi knjižara **Terazije**, Terazije 38, Beograd
Delfi knjižara **Dositej Obradović**, Glavna 20, Zemun
Delfi knjižara **Kruševac**, Mirta Tomića 88
Delfi knjižara **Subotica**, Korzo 8
Delfi knjižara **Jovan Jovanović Zmaj**, Zmaj Jovina 12, Novi Sad
Delfi knjižara **Sremska Mitrovica**, TC Rodić
Delfi knjižara **Niš**, Voždova 4
Delfi knjižara **Niš**, TC Kalča, I. m. E, lok. 11
Delfi knjižara **Radoje Domanović**, Kralja Petra I 12, Kragujevac

Delfi knjižara **Valjevo**, Kneza Miloša 33
Delfi knjižara **Branko Ćopić**, Omladinska 16/1, Kraljevo
Delfi knjižara **Vladislav Petković Dis**, Gradsko šetalište bb., Čačak
Delfi knjižara **Isidora Sekulić**, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića 12, Pančevo
Delfi knjižara **Požarevac**, Stari korzo 2
Delfi knjižara **BIG Novi Sad**, Sentandrejski trg 11, Big Shopping centar
Delfi knjižara **Užice**, Trg Svetog Save 46, Užice
Delfi knjižara **Jagodina**, VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb.
Delfi knjižara **Gornji Milanovac**, Vojvode Milana 4
Delfi knjižara **Zrenjanin**, TC Aviv park Zrenjanin, Bagljaš Zapad 5
Delfi knjižara **Vasko Popa**, Trg Sv. Teodora Vršackog 5, Vršac
Delfi knjižara **Zvezdara**, TC Aviv Park, Živka Davidovića 86, Beograd
Delfi knjižara **Miloš Crnjanski**, Vase Čarapića 2-4, Beograd
Delfi knjižara **Subotica**, TC Shoppi, Segedinski put 88
Delfi knjižara **Novi Beograd**, Bulevar Mihajla Pupina 181, Beograd
Delfi knjižara **TC Stop Shop, lokal 15.4**, Bulevar Medijana 21, Niš
Delfi knjižara **Borča**, Tržni centar SHOPPI, Zrenjaninski put bb., Beograd
Delfi knjižara **Karaburma**, **TC BIG FASHION**, Višnjička 84, Beograd
Delfi knjižara **Lebane**, Cara Dušana 57
Delfi knjižara **Šabac**, Gospodar Jevremova 18
Delfi knjižara **Lazarevac**, TC Stop Shop, Železnička bb.

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat

Jovana Prešić

redakcija

Dejan Anastasićević,

Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević,

Radoslav Čebić, Sonja Čirić (kultura),

Zora Drčelić, Slobodan Georgijev,

Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević,

Tatjana Jovanović, Zoran Majdin,

Radmila Marković, Saša Marković,

Ivana Milanović Hrašovec,

Milovan Milenković (foto), Milan Milošević,

Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić,

Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,

Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,

Tanja Topić, Biljana Vasić,

Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,

Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Ivana Smolović,

korektori: Nikola Dragomirović,

Ana Čuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028,

COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Dvostruki aršini vlasti:

Njihov obračun s nama

07 Zoom:

Koga su iznenadili izbori u decembru

09 Nagrada: „Osvajanje slobode“

za Tamaru Skrozzu

12 Intervju:

Oliver Ivanović

18 Slučaj "Novosti": Hronologija

državne otimačine

23 Nuspojave: Trideseti rođendan

Budalaštine

24 Intervju:

Vesna Rakić Vodinelić

29 Kultura sećanja: Između sećanja,

poricanja i zaborava

30 Obrazovanje:

Ministar te tuži, ministar ti sudi

35 Lisica i ždral:

Unutrašnja kontrola

KULTURA

36 51. Bitef: Pozorište je

ponovo veoma važno

40 Gospodari medija:

Mišljenje i njegovi kreatori

43 Feminizam za decu:

Sve smo mi Likica

44 Knjige: Zaslepljenost

46 Izložba: Lepotom protiv rugobe

47 Godišnjica Etnografskog muzeja Srbije:

Na čilimima do Nju Delhija

49 TV manijak:

Olimp – 24 sata medijske slobode

SVET

50 Nemačka: Muke sa Jamajkom

54 Kurdistan: Barzanijev gambit

58 Malezija: Neostvoreni tigar

61 Navigator:

Ispoštuj me, baterijo

62 Vreme uživanja: Breza

Živimo u zemlji u kojoj oni koji ne rade za Aleksandra Vučića, ne mogu očekivati ništa dobro. Tačnije, takvi ljudi ne mogu računati na poštovanje bilo kakvih svojih Ustavom i zakonima zagarantovanih prava

PIŠE: ZORA DRČELIĆ

“Smatraju da su nedodirljivi, da su na takvom mestu gde je jedino važno da ih štiti onaj koji je najmoćniji među njima. A njegovu zaštitu uživaju bestidnim ulagivanjem i povlađivanjem”

RAZGOVARALA: IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Akcenti sa prve polovine Bitefa: ushićenje, ovacije, začuđenost “zar je ovako nešto uopšte moguće”, čestitke Ivanu Medenici i RTS-u, nada da je Beograd ipak živ i, pre svega – Olimp

PIŠE: MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Fotografija na naslovnoj strani: Milovan Milenković

NJIHOV OBRAČUN SA NAMA

Živimo u zemlji u kojoj oni koji ne rade za Aleksandra Vučića ne mogu očekivati ništa dobro. Tačnije, takvi ljudi ne mogu računati na poštovanje bilo kakvih svojih Ustavom i zakonima zagarantovanih prava

Režimu se, izgleda, nije dopalo okupljanje medija i nevladinih organizacija proteklih dana, inicirano gašenjem "Vranjskih". Više od 130 medija, portala, veb-stranica različitih organizacija u četvrtak, 28. septembra zajedničkom akcijom demonstrira postojanje medijskog mraka u Srbiji.

Obračun vlasti s neistomišljenicima zato je nastavljen i poslednje nedelje septembra. "Politika" i "Informer" objavili su dosije "Antidot – Nove medijske mreže Zapadni Balkan" koji se bavi "Korenima paramedijskih struktura: od boraca za demokratiju do 'demokratskih' profitera". Prvi deo dosijea o "prozapadnim paramedijskim strukturama" objavljen je na "Politikinom" sajtu u utorak 26. septembra, popodne, ubrzo potom i na "Informerovom" sajtu, a najavljen je i drugi deo o "proruskim paramedijskim strukturama". U prvom delu koji smo imali prilike da pregledamo do zaključenja ovog broja "Vremena" znakovita su poglavlja o "duvanskoj aferi kao regionalnom modelu funkcionisanja paramedijskih struktura", "političkim naručiocima, duvanske afere

Aleksandru Tijaniću i Vojislavu Koštunici", "udaru Borisa Tadića na Crnu Goru", "Rodoljubu Šabiću – poverniku za zaštitu kriminalnih radnji Tužilaštva", ali i BIRN-u, CINS-u, KRIK-u, kao internet proizvođačima "paramedijskog sadržaja" koji služi "za rušenje balkanskih vlada" i sl. Rukopis tipičan za tajnoviti "Antidot tim" koji je sem po obračunu sa novinarima pre nekoliko godina postao prepoznatljiv po napadima na Tužilaštvo za organizovani kriminal i tekstovima u kojima brani Caneta Subotića i Darka Šarića. Razumljiva je i odluka uredništava "Politike" i "Informera" da objave ovaj dosije. Njih poreske inspekcije, izgleda, ne posećuju.

ZEMLJA STEČAJNIH UPRAVNIKA I JAVNIH IZVRŠITELJA

Živimo u zemlji u kojoj oni koji ne rade za Aleksandra Vučića ne mogu očekivati ništa dobro. Tačnije, takvi ljudi ne mogu računati na poštovanje bilo kakvih svojih Ustavom i zakonima zagarantovanih prava. Neuki i neprincipijelni partijski nameštenici u svim državnim institucijama po kojima su raspoređeni, kao na pokusnim kunićima do istrebljenja isprobavaju novouvedene zakonske instrumente, gledajući taj svet dobro poznatim spokojstvom šalterskog službenika, kako doslovno

**PROTIV GAŽENJA SLOBODE REČI:
Protest novinara profesionalnih medija**

Foto: Marija Janković

Foto: Tanjug

Foto: M. Milenković

AFERA "TETKA": A. Vulin i A. Brnabić dele bol; S. Dojčinović na meti; A. Vučić sa M. Obradović, za koju se šuška da će biti Vulinova nasljednica

Foto: M. Milenković

skapava na ulici. Oni drugi, koji ne samo da ne rade za Vučića, nego još imaju nekakvu ideju o slobodi i pravu da kritički i javno postavljaju pitanja o postupcima samoga predsjednika, ili nekog od njegovih visokorangiranih funkcionera, oni se tek nemaju ničemu dobrom nadati. Partijsko-medijske mašinerije bahato ih dočekaju arsenalom uvreda, kleveta i diskvalifikacija, a potom ih targetiraju tako da najmanje što može da im se desi jeste da im presedne život u Srbiji. Ili im pošalju poresku inspekciju, a posle nekog vremena, stave i katanac na vrata redakcije. Poslednji su takvi primeri nedeljnika "Vranjske" i njegovog glavnog i odgovornog urednika Vukašina Obradovića i Stevana Dojčinovića, glavnog i odgovornog urednika portala "KRIK".

Primeri nepoštovanja elementarnih ljudskih i radničkih prava su, naime, svakodnevni. Radnike Srpske fabrike stakla u Paraćinu je u ponedjeljak ujutro, 25. septembra, sačekao spisak sa imenima njih 230 koji od tog jutra više nisu zaposleni u fabrici. Ukratko, dobili su otkaz bez ikakvog objašnjenja zašto su baš oni na tom spisku. I nisu potpisivali nikakva rešenja tim povodom. Samo su im blokirane ID kartice, pa nisu mogli da uđu u fabricu ni da pakuje lične stvari koje su ostale tamo još od petka. Fabrica stakla u Paraćinu je nekoliko dana pre toga otišla u stečaj zbog duga čačanskoj firmi "Veksilum" od 47 miliona evra, a od novembra prošle godine račun fabrike je u blokadi. Otpušteni radnici, i sami u kreditima i dugovima, uskoro se opet mogu naći na kiši, ovog puta ispred svoje kuće. Jer, postoji mogućnost da ih, ukoliko ne izmire dugovanja, isele privatni izvršitelji zahvaljujući kojima se brže nego ikad sprovode sudske odluke nad uglavnom najsiromašnijim ljudima u Srbiji.

Nekoliko dana pre radnika staklare, Nevinka Jekić sa dvoje dece od 12 godina i 4 godine izbačeni su iz porodične kuće u selu Golubinci kod Stare Pazove. Njen suprug Aleksandar je priveden zbog pružanja "pasivnog otpora". Bio je to treći pokušaj iseljavanja ove porodice, posle dva neuspešna, 13. jula i 30. avgusta, ali je oba puta iseljavanje odloženo zbog protesta ljudi koji su došli da odbrane Jekiće. Treći put su izvršioci došli iznenada, u sedam ujutro, izbacili četvoročlanu porodicu na

Koga su iznenadili izbori u decembru: Trgovci Đilasovom kožom

Nije problem onih koji bi Vučiću da vide leđa njegova snaga, već je problem njihova slabost

Uzdati se u činjenicu da je Aleksandar Vučić u pratnji čitavog niza stranaka i na prošlim, predsjedničkim izborima, lošije prošao u Beogradu nego u "ostatku Srbije" nije neki argument koji bi bilo koga ko racionalno gleda na politiku mogao da uveri da njemu i njegovima preči prvi poraz nakon poredonosnih izbornih rezultata od 2012. godine.

Već na prvu najavu da bi ti važni beogradski izbori mogli biti održani 10. decembra počelo je "pevanje u šumi" kao omiljena disciplina hrabrenja onih koji se, objektivno, osećaju kao da gaze kroz mrak po nepoznatom terenu zasutom nagaznim minama.

Jedna stranka, pokret... šta li je već, čak tvrdi da je SNS na "staklenim nogama" i da broji "poslednje dane", što na nivou retorike ne može da ohrabri ni aktiviste a kamoli glasače. Nije, ispostaviće se, problem onih koji bi Vučiću da vide leđa njegova snaga, već je problem njihova slabost.

Opoziciona scena Srbije nije definisana. Tradicionalne stranke koje su činile kostur otpora svakom obliku autoritarne vlasti, posebno one koje su 1996. dovele protest protiv Miloševićevog prekrivanja izborne volje Beograđana, ugušene su – ili uklopljene u vladajuću šemu – a novonastale stranke i pokreti nisu ni kadrovski, a kamoli organizaciono profilisane.

Mediji izveštavaju da je u utorak glavna zvezda rasprave beogradskog skupštinskog zasedanja bio Dragan Đilas, s obavezanim tituliranjem – tajkun, mada niti je tom zasedanju prisustvovao niti je još bilo šta, do ovog trenutka, rekao o sopstvenim planovima i ambiciji da izađe na start beogradske izborne trke. Već je prihvaćena mantra Vučića da "tajkun neće pobediti narod", kako se pre neki dan izjasnio o eventualnom Đilasovom učešću u izbornoj utakmici.

Foto: A. Andić

Svedoci smo prvih opozicionih reakcija na najavu da bi izbori mogli da budu već u decembru, što još nije ni potvrđeno i može biti da je samo ispipavanje terena. Jedni su za bojkot, drugi su protiv bojkota, jedni su za jednu kolonu, drugi su prema tome ravnodušni, jedni u Đilasu vide spasonosno rešenje, a drugi jedva prikrivaju prezir prema njemu svesni, ipak, činjenice da je Đilas jedini pobedio Vučića u direktnom izbornom obračunu i to dva puta.

Množe se, čini mi se, trgovci Đilasovom kožom; on bi im došao kao pokriće za sve njihove slabosti i alibi za eventualni neuspeh. U takvoj situaciji malo je verovatno da će se on prihvatiti nezahvalne uloge da bude stegonoša razjedinjene i slabe opozicije – bez para i medijski marginalizovane pa i satanizovane, bez međunarodne podrške – u borbi s uhodanom Vučićevom mašinom koja se svako malo uvežbava na nekim izborima.

■ **Primer brutalnog razračunavanja s medijima koji se usuđuju da ne rade za režim Aleksandra Vučića jeste i gašenje “Vranjskih”. Nedeljnik koji postoji 23 godine ugašen je iako su izmireni svi dugovi prema državi. Međutim, za “Pink” i njihove poreske dugove od nekoliko stotina miliona dinara u Poreskoj upravi je uvek bilo razumevanja, pa ova kompanija nikada nije bila blokirana. I nije “Pink” jedina povlašćena medijska kompanija. Ali Poreska uprava ne odgovara na pitanja novinara da li na isti način proverava “Novosti”, “Politiku”, “Studio B”, “Informer”...**

DVOSTRUKI STANDARD DRŽAVE: V. Obradović i Ž. Mitrović

Foto: FoNet, Pink server

ulicu i potrpali u kamion sve što su Jekići imali u kući. Naime, sud je odlučio da Nevinka svojom imovinom mora da vrati dug pokojnog oca Vasilija koji je ostao dužan izvesnom Branku Ulemeku. Sud je, kako su novine pisale, doneo takvu odluku bez ikakvog pisanog dokaza o dugovanju. Da rijaliti efekti medijskog zastrašivanja budu bizarniji, rođeni brat tužioca Ulemeka, Mihajlo, dolazio je da brani Jekiće od izvršilaca uveren da njegov brat nema pravi dokaz da je ikada pozajmio novac Nevinkinom ocu. A za “Novosti” je još decembra prošle godine rekao da

je sudija koja je potpisala izvršenje sudske odluke njegova i Brankova sestra od strica i da nije trebalo da se bavi tim predmetom. Za epilog ovakvih priča javnost uglavnom ne sazna zato što ih je sve više.

Elem, dok su državi puna usta hvala prošlogodišnjeg Zakona o izvršnom postupku kojim su proširena ovlašćenja javnih izvršitelja na uštrb sudskih jer je postupak naplate dugova daleko brži nego ranije, ispostavilo se, kao uostalom i u drugim ingenioznim potezima ove vlasti, da je država postigla efikasnost na štetu prava najsiromašnijih

dužnika, zapravo onih sa najnižim dugovima. Od dužnika čiji su dugovi mnogo veći od nekoliko stotina hiljada do nekoliko miliona evra, javni izvršitelji naprosto ne mogu da naplate svoja potraživanja. S druge strane, uz veća ovlašćenja koja izvršitelji imaju po novom zakonu, moguće su i različite manipulacije nad običnim svetom, pa oštećeni dužnici nemaju nikakvu pravnu zaštitu jer su izvršitelji, razume se, brži od sudova. Termin “pravna zaštita” više nije ni zastareo, pre će biti da deluje kao kakav oksimoron, dakle stilska figura u kojoj kontradikcija

služi za pojačavanje ironije, zato što sva-ka zaštita ovde isključuje pravo Ustavom i zakonom definisano.

BURAZERSKA ZAŠTITA I MAFIJAŠKI NAPADI

Umesto pravne ovde postoje samo partijska, burazerska i mafijaška zaštita. Eto, recimo, javni izvršitelj Miodrag Grujović iz Niša je pre neki dan na TV Belami izjavio da se u proteklih pet godina neretko događa da se privatni dugovi niških funkcionera naplaćuju iz budžeta poslodavca, dakle Grada Niša. Ukratko, račune za struju i infostan lokalnih političara plaćaju građani Niša.

Šta onda nije jasno u aferi "Tetka" Aleksandra Vulina, ministra vojnog i doskorašnjeg ministra za rad i socijalna pitanja?

Za razliku od Dojčinovića i Obradovića, porodice Jekić iz Golubinaca, dorćolske porodice Havatmi, za razliku od radnika paraćinske Staklare i drugih, ministar vojni Aleksandar Vulin radi za Aleksandra Vučića i sa državom Srbijom nema nikakav problem. Prosto je ko pasulj, kazala bi deca. Vučić je jednako država, Vulin radi za državu i voli je ko što voli Vučića, odan joj/mu, za razliku od svih nas ostalih koji smo mrzitelji države&Vučića i zato nam je loše. Jer ko mrzi Vučića, mrzi državu, pride je i narkoman i visi s plafona. Neka potpisnici ovih redova bude oprošten pojednostavljen izbor reči u rečenici, ali drugačije se ne mogu pročitati nego baš tako kako su napisana saopštenja koja su posle afere "Tetka" stigla sa zvanične internet prezentacije partije iz vladajuće koalicije oko SNS-a, Pokreta socijalista, čiji je predsednik A. Vulin – istaknuti funkcioner Vučićevog režima.

Posle svih više ili manje duhovitih komentara na račun Vulinove "tetke iz Kanade" koja mu je pozajmila 205.000 evra da kupi trosoban stan na Zvezdari, "i devet po devet hiljada" koje je unosio u Srbiju iz Kanade jer se drugačije nije moglo, stvarno više ništa nije smešno. Posebno ako se obistine tabloidna nagađanja da će Vulin biti smenjen i da će na čelo Ministarstva odbrane biti postavljena Marija Obradović, istaknuta funkcionerka i potpredsednica SNS-a. Slučaj Gašić nam je pokazao da najodaniji saradnici Aleksandra Vučića koliko god da pogreše

Tamara Skrozza dobitnica nagrade "Osvajanje slobode"

Foto: FoNet

Novinarka "Vremena" Tamara Skrozza ovogodišnja je dobitnica Nagrade "Osvajanje slobode" koju dodeljuje Fond "Maja Maršićević-Tasić" za ženski doprinos principima ljudskih prava, pravne države, demokratije i tolerancije u društvu. Nagrada se simbolično uručuje 24. septembra, na dan izbora 2000. godine, posle kojih je pao režim Slobodana Miloševića.

Skrozza je ovu nagradu dobila u jednom od najtežih trenutaka za slobodu medija u Srbiji.

"Za mene kao feministkinju, posebna je čast što dobijam baš ovu nagradu – nagradu koja nosi ime Maje Maršićević-Tasić i koju su do sada dobile žene koje su svojom hrabrošću, pameću i aktivizmom pozitivno uticale na naše društvo. S druge strane, moram da se pridružim onim dobitnicama koje su isticale da Nagradu 'Osvajanje slobode' dobijaju za nešto što zapravo nismo osvojile, na neki način za sopstvene poraze. I ja se bar delimično tako osećam. Kako drugačije, kad u ovom trenutku nestaju slobodni mediji; kad novinari moraju da štrajkuju glađu radi odbrane svojih osnovnih prava; kad su lopovluk, bezobrazluk i primitivizam postali deo društvene klime, kad je pravi izazov reći, napisati, misliti, pa i biti", rekla je Skrozza i dodala: "Više sam nego ponosna što dalje idem u toj hraproj i neokaljanoj koloni žena koje nikada nisu pognule glavu."

Ovogodišnji žiri činile su sve dosadašnje dobitnice ove nagrade: Ljiljana Spasić, izvršna direktorka organizacije građanskog društva Građanska akcija Pančevo, Danica Vučenić, novinarka, Danica Popović, profesorka Ekonomskog fakulteta, Brankica Stanković, novinarka i autorka emisije "Insajder", Dubravka Stojanović, istoričarka i vanredna profesorka na odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta, Aida Čorović, direktorka nevladine organizacije URBAN-IN, Srbijanka Turajlić, profesorka Univerziteta u Beogradu, Mirjana Karanović, glumica, Lila Radonjić, direktorka i glavna i odgovorna urednica PG Mreža, Hedvig Morvai-Horváth, direktorka programa Građanski pakt za jugoistočnu Evropu, Borka Pavićević, osnivačica i direktorka Centra za kulturnu dekontaminaciju, Ružica Đinđić, Biljana Srbljanović, dramaturškinja, Goranka Matić, fotografkinja, i Olja Bečković, novinarka.

moгу biti smenjeni, tačnije rečeno sklonjeni samo nakratko. Zapravo, "izdržaće" kako se Vučiću jednom omaklo za Gašića, određeno vreme bez funkcije, a onda biti unapređeni u zavisnosti od svoje odanosti Vučiću, pardon Srbiji.

Elem, Mreža za istraživanje kriminala i korupcije (KRIK) objavila je na svom portalu da je Agencija za borbu protiv korupcije proveravajući imovinu Aleksandra Vulina utvrdila da ne može da dokaže odakle mu 205.000 evra za koje je kupio stan. Vulin je prvo rekao da je novac stekao prodajom nekretnine, potom da je novac za nekretninu pozajmio od tetke svoje supruge koja živi u Kanadi, ali ni ovu tvrdnju, kao ni prethodnu nije mogao da dokaže. Zato je Agencija za borbu protiv korupcije svoj izveštaj prosledila Tužilaštvu za organizovani kriminal zbog sumnje da je A. Vulin počinio krivično delo. Međutim, Tužilaštvo je posle dve godine odbacilo krivičnu prijavu uz obrazloženje da delo koje je počinio Vulin nije iz njihove nadležnosti. Potom su usledila Vulinova saopštenja i nije potrebno preveliko udublјivanje da se zaključi da veoma podsećaju na otvorena pisma Željka Mitrovića. E sad, da li dvostruki kumovi Vulin i Mitrović prepisuju jedan drugog ili Vulin u slobodno vreme piše za Mitrovića, a da nije obrnuto, to se već ne može rastumačiti. Isti vokabular i bezmalo identičan način vređanja i diskvalifikovanja ljudi mogao bi da se objasni i prevelikom kumovskom bliskošću.

"Čime se Dojčinović zaista bavi, osim što ponekad ima čudne sklonosti da visi po plafonima, probada bradavice iglama i samopovređuje se? Nije tajna da je Dojčinović plaćen iz inostranstva za svaki tekst kojim napada Vulina, a nije tajna ni da uzima narkotike. Ako hoće da nas demantuje, tražimo da izađe sa svim računima, a posebno da se podvrgne testu na droge. Odmah da vam kažemo neće smetiti. Narkomani obično neće. Ali tako drogirani, rado svoje fantazije stave u tekstove", piše u saopštenju Vulinove stranke. Zaključak tog prvog teksta jeste da Dojčinović "neizmerno mrzi" "svakog ko Srbiju voli i ko se za nju bori" i zato mu smeta "Vulinova lojalnost i odanost Srbiji". U drugom saopštenju stranka koja je u vladajućoj koaliciji sa svojim predsednikom, istaknutim članom Vlade Srbije,

ministrom vojnim, nastavlja da se zbog objavljivanja podataka koji su od javnog značaja, kao što je podatak o poreklu imovine ovoga ministra, brutalno obrušava na glavnog i odgovornog urednika portala KRIK. Valjda u nemogućnosti da demantuje objavljene podatke. Dojčinoviću se obraća sa "ti", i ponovo slede uvrede: "...pozivamo da nas demantuješ, da nam pokažeš sve račune i da se pre toga podvrgneš testu za narkotike". "Iskreno ti želimo da se izlečiš, mada znamo da je to u tvom slučaju nemoguće", piše u saopštenju Pokreta socijalista.

EMOCIJE JEDNE PREMIJERKE

Premijerka Ana Brnabić je saopštenje Pokreta socijalista definisala kao "emotivnu reakciju" i kazala da te "izjave" nisu izjave ministra Vulina nego jedne političke stranke, kao da ta stranka sa Vulinom

nikakve veze nema. I da je to "sukob" jedne stranke i jednog portala, u kojem ne učestvuje Vlada Srbije, kao da u toj vladi ne sedi predsednik ove stranke lično. Ukratko, upetljala se premijerka Brnabić kao i sam Vulin. On se, u nemogućnosti da tačno odgovori na pitanje otkud mu 205.000 evra, pokušao maskirati opškrnim uvredama na račun novinara, a premijerka Brnabić u iskrenoj želji da baci pojas za spasavanje i ministru i vladi, uskočila u suludi rijaliti zajedno sa Vulinom. Pričala je još i o emotivnoj reakciji koju je i sama imala zbog istog portala, pa se trudila da njene izjave budu "tolerantne i balansirane", mada, u stvari, ni jednog građanina ove zemlje ne bi trebalo da zanimaju emotivne reakcije bilo kog ministra u vladi ili drugog državnog službenika kada mu zainteresovana javnost postavi pitanje o poreklu novca ili imovine

Foto: Marija Janković

■ **Oni koji imaju nekakvu ideju o slobodi i pravu da kritički i javno postavljaju pitanja o postupcima samoga predsednika, ili nekog od njegovih visokorangiranih funkcionera, nemaju se ničemu dobrom nadati. Partijsko-medijske mašinerije bahato ih dočekaju arsenalom uvreda, kleveta i diskvalifikacija, a potom ih targetiraju tako da najmanje što može da im se desi jeste da im predsedne život u Srbiji. Ili im pošalju poresku inspekciju, a posle nekog vremena, stave i katanac na vrata redakcije. Poslednji su takvi primeri nedeljnika “Vranjske” i njegovog glavnog i odgovornog urednika Vukašina Obradovića i Stevana Dojčinovića, glavnog i odgovornog urednika portala KRIK**

koju poseduje ili bilo koje drugo pitanje od javnog značaja. Ako bi Vulin nekim čudom i bio tako brzo smenjen, premijerka bi ponovo imala prilike da “balansira” svoje “emotivne reakcije”.

Stevan Dojčinović (KRIK) najavio je tužbu zbog klevete i niza uvreda u saopštenjima Pokreta socijalista. Kako saznajemo u KRIK-u, trenutno se dogovara s advokatima protiv koga će podneti tužbu budući da je saopštenja potpisala Služba za informisanje Pokreta socijalista a ne Vulin lično.

Još jedan primer brutalnog razračunavanja s medijima koji se usuđuju da ne rade za režim Aleksandra Vučića jeste i gašenje “Vranjskih”. Nedeljnik koji postoji 23 godine ugašen je iako su izmireni svi dugovi prema državi. Posle štrajka glađu i izlaska iz bolnice, Vukašin Obradović, direktor i glavni i odgovorni urednik

“Vranjskih”, direktorki filijale Poreske uprave u Vranju uputio je otvoreno pismo u kome joj je postavio pitanja u vezi sa gašenjem “Vranjskih”. Odgovore na pitanja do danas nije dobio.

Nije nikakva nepoznanica da vlast zloupotrebljava Poresku upravu kako bi bili ugašeni mediji koji joj nisu po volji. “Kinderske novine” nisu izlazile tri meseca 2015. godine i šest meseci su bile u blokadi zbog “greške” Poreske uprave. I Adria media grupi koja izdaje “Kurir” blokirano je račun kada je ovaj tabloid počeo da udara po režimu Aleksandra Vučića, iako je iznos poreskog duga 0 dinara. Račun AMG blokirano je početkom jula i – još je u blokadi. Za manje od tri meseca kroz kompaniju je prošlo više od 60 poreskih kontrola, kako kažu u AMG grupi, ali se Poreska uprava i dalje ne izjašnjava o ovom slučaju.

Za “Pink” i njihove poreske dugove od nekoliko stotina miliona dinara u Poreskoj upravi je, međutim, uvek bilo razumevanja, pa ova kompanija nikada nije bila blokirana. A Centar za istraživačko novinarstvo (CINS) je otkrio da je ova kompanija protivzakonito uspela da dobije i kredit od Agencije za osiguranje i finansiranje izvoza (AOFI) od nešto više od sedam miliona evra. Naime, u periodu kad je država preko AOFI-ja pomogla kompaniji Željka Mitrovića, Pink International Company pojavljuje se na listama Poreske uprave kao jedan od najvećih dužnika.

I nije Pink jedina povlašćena medijska kompanija. Ali Poreska uprava ne odgovara na pitanja novinara da li na isti način proverava Novosti, Politiku, Studio B, Informer...

ZORA DRČELIĆ

STRAH SRBA OD E

“U poslednjih par godina u Mitrovici smo imali preko pedeset slučajeva paljenja automobila, bacanja ručnih bombi i dva nerazjašnjena ubistva. Sve se to dešava na teritoriji od dva i po kvadratna kilometra, koja je potpuno pokrivena sigurnosnim kamerama. Očigledno je da se policija boji da se ne zameri počinocima, ili su počinoci uvezani sa bezbednosnim strukturama”

Oliver Ivanović je neobična politička zverka. U mladosti je želeo da bude pilot, ali je zbog urođene očne mane morao da napusti studije na Vazduhoplovnoj akademiji u Zagrebu i vratio se na Kosovo, gde je postao inženjer i šampion u karateu. Šira javnost je za njega čula nakon završetka kosovskog rata 1999, gde se pojavio kao jedan od lidera “čuvara mosta” koji su kontrolisali most koji spaja severnu i južnu Kosovsku Mitrovicu. Nakon oktobarskih promena bio je jedno vreme na čelu Srpskog nacionalnog veća, ali je brzo pao u nemilost Beograda, između ostalog zato što se otvoreno zalagao za izlazak Srba na kosovske izbore. U dva navrata bio je poslanik u parlamentu Kosova, a od 2008. do 2012. i državni sekretar u Ministarstvu za Kosovo i Metohiju dok je ministar bio Goran Bogdanović. Sem toga jedan je od retkih srpskih političara koji tečno govori albanski.

U januaru 2014. Ivanović je iznenada uhapšen na osnovu optužnice za ratne zločine koju je protiv njega podigao tužilac Euleksa, pravosudne misije Evropske unije na Kosovu. Ovo je za mnoge bio šok, jer Ivanovića do tada niko, čak ni ekstremni albanski nacionalisti, nije dovodio u vezu sa ratnim zločinima. Optužnica ga je teretila da je kao član srpskih paravojnih formacija u dva navrata (1999. i 2000.) organizovao maltretiranje i ubistva albanskih civila u Mitrovici. Tokom većeg dela suđenja, koje je trajalo tri i po godine, Ivanović je boravio u zatvoru, najpre u Prištini, a zatim, posle štrajka glađu u Mitrovici, da bi poslednjih šest meseci proveo u kućnom pritvoru. Prvostepeno je po jednoj tački optužnice osuđen na devet godina zatvora, dok je po drugoj oslobođen. Pušten je na slobodu tek u junu ove godine, nakon što je kosovski Apelacioni sud potvrdio oslobađajuću presudu, dok je osuđujuću poništio i naložio ponovno suđenje. Inače, ogromna većina svedoka optužbe odbila je da na sudu tereti Ivanovića, a većina posmatrača ocenila je proces kao montiran.

Ko god je mislio da će se Ivanović nakon ovog tretmana povući iz politike, grdno je pogrešio: prošlog meseca je najavio da će se na lokalnim kosovskim izborima, koji će se održati krajem oktobra, kandidovati za gradonačelnika Mitrovice, što je izazvalo novi talas nevolja: zapaljen mu je automobil, a pojedini članovi njegove stranke (Građanska inicijativa SDP) iznenada su odlučili da mu okrenu leđa.

»

KSTREMNIH SRBA

Razgovor sa Ivanovićem vođen je u Beogradu gde, kako kaže, proveo bar nekoliko dana svakog meseca kako bi se na kratko odmorio od atmosfere teskobe i straha koja u poslednje vreme obavlja Mitrovicu.

VREME: Kada ste nakon tri i po godine konačno izašli na slobodu, da li ste uočili da se nešto promenilo na severu Kosova?

OLIVER IVANOVIĆ: Da, situacija se promenila na gore. Neverovatan je osećaj ugroženosti, straha kod naroda. Od stotina ljudi sa kojima sam razgovarao tokom prvih par nedelja na slobodi, nema nijednog koji u prvih par rečenica nije postavio pitanje bezbednosti. Da se odmah razumemo: ti ljudi se ne boje Albanaca nego Srba, lokalnih kabadahija i kriminalaca koji se voze u džipovima bez tablica. Droga se prodaje na svakom ćošku, svaki

Dragiši Miloviću, doktoru iz Zvečana sa kojim sam razgovarao o sastavljanju zajedničke liste za tu opštinu, a odmah zatim i meni. Bilo je dovoljno da nas vide zajedno par puta kako razgovaramo.

Ko su ljudi koji rade takve stvari?

To su kriminalne strukture uvezane sa politikom u kojima vlada paničan strah od naše kandidature. Za nekoga ko ima infrastrukturu, ko raspolaže ogromnim novcem i ima podršku Vlade Srbije, naša mala stranka ne bi trebalo da predstavlja problem. Oni, međutim, znaju šta narod o njima misli i boje se da će izgubiti ako građani budu imali alternativu. Na prošlim lokalnim izborima alternative nije bilo – ja sam bio u zatvoru, a Milović se nije kandidovao. Sad su panici.

Neki od ljudi sa vaše liste su se na-prasno predomislili...

Da, najnoviji primer je doktor Zoran

treba spekulisati ako nemate čvrste dokaze, a ako ih imate, morali biste da ih iznesete pravosudnim organima pre nego što ih iznesete u javnost. Imam utisak da su i sudije i tužioci u strahu od njih. U mom slučaju, očigledno da toga nije bilo, nego su me odmah strpali u pritvor i držali tamo tri godine bez ikakvih dokaza. Mogli su slobodno da me optuže i za zemljotres u Meksiku, jer sam za to isto onoliko kriv kao za ono za šta me terete.

Da li su i vas ubeđivali da povučete kandidaturu?

Ne, oni dobro znaju da bi to bilo besmisleno. Ni auto mi nisu zapalili da bi uplašili mene, nego ljude oko mene. U tome su u izvesnoj meri i uspeali jer je četvoro kandidata sa liste SDP dosad odustalo. Žao mi je što moram da kažem da su neki moji bivši stranački drugovi iz SDP, preletači, u tome igrali nečasnu ulogu, pre-

■ “Kad pogledate Srpsku listu, tamo nema nijednog profesora univerziteta, pravnika, inženjera, lekara... Ljudi koji nisu poštovani u svojoj sredini ne mogu da računaju da će ih poštovati Albanci i strane diplomate. Njih oni jednostavno ignorišu, jer zašto bi razgovarali s njima kad se o svemu odlučuje u Beogradu”

roditelj strepi zbog toga. Bilo je toga i ranije, ali ne u ovolikoj meri i nisu se ti ljudi ponašali bahato kao sada. Policija sve to gleda i ne reaguje, pa se građani osećaju nezaštićeno, iako su u kosovskoj policiji na severu sve naši ljudi, Srbi. Neki od njih su iskusni policajci koji su ranije radili za MUP Srbije, ali ni oni ne rade ništa.

Ilustracije radi, u poslednjih par godina u Mitrovici smo imali preko pedeset slučajeva paljenja automobila, bacanja ručnih bombi i dva nerazjašnjena ubistva. Sve se to dešava na teritoriji od dva i po kvadratna kilometra, koja je potpuno pokrivena sigurnosnim kamerama. Očigledno je da se policija boji da se ne zameri počinocima, ili su počinoci uvezani sa bezbednosnim strukturama. Neki kažu da je policija prosto nesposobna, ali teško mi je da poverujem u to. Mislim, jesu oni nesposobni, ali ne baš toliko.

I vama je nedavno zapaljen automobil, a počinoci nisu nađeni.

Da, automobil su mi zapalili čim sam najavio da ću se kandidovati za gradonačelnika. Prvo su zapalili automobil

Spasojević, koji je bio šesti na našoj listi. Doktoru Spasojeviću su sedam dana pre nego što se povukao sa liste ukinuli specijalizaciju. Premestili su ga pred kraj specijalističkih studija u Beogradu koje je platio iz svog džepa u Leposavić, navodno zbog hitne potrebe. To je bio savim očigledan pritisak na njega da se povuče. On tada nije popustio, ali je, nakon što su ga dva dana lomili, ipak odustao od kandidature i javno podržao Srpsku listu. Mogu samo da zamislim čime su mu pretili jer jednog takvog čoveka nije lako slomiti.

Narodni poslanik Slaviša Ristić je nedavno u intervjuu za “Vreme” izneo slične optužbe i rekao da su te kriminalne strukture direktno povezane sa Srpskom naprednom strankom, ali ni on nije pomenuo nikoga po imenu i prezimenu. Sami ste rekli da je sever Kosova mala sredina, zašto se niko ne usuđuje da javno kaže ko su ti ljudi od kojih svi strepe?

Zato što u ovakvim slučajevima ne

nosili su poruke i upozorenja... Podneo sam krivičnu prijavu protiv N.N. lica zbog tri slučaja zastrašivanja, prvo srpskom a zatim i kosovskom tužilaštvu. Očekujem da neko reaguje, jer ako se ovako nastavi, biće teških posledica.

Tragično je da posle osamnaest godina života u strahu od ekstremnih Albanaca Srbi sada strahuju od ekstremnih Srba i iseljavaju se zbog toga. Do te promene je došlo dok sam bio u zatvoru i ja je možda bolje uočavam nego oni koji su to proživeli postepeno, ali je očigledno: ljudi su preplašeni i čute ili se pakuju za selidbu.

Ako država ne preduzme nešto da se ovaj trend zaustavi, postoji ozbiljna opasnost da se sever Kosova sruši i da sve što smo čuvali svih ovih godina nestane. Ranije smo znali gde je front, ali sad ne znamo jer je front među nama.

Očigledno se ide na to da se na severu uspostavi monopol Srpske liste na političko predstavljanje Srba, a to je stranka čiji lideri ponosno izjavljuju da su “glas i ruka Aleksandra Vučića na Kosovu”...

SBB

EON

NAJBOLJI NAČIN DA GLEDAŠ
VRHUNSKI TV SADRŽAJ

PRVIH 6 MESECI PO

990 DIN

u TRIO paketu

akcija za nove korisnike

www.sbb.rs • www.eon.tv

EON je uključen u Trio pakete. EON Smart TV aplikacija je uključena u Gold Extra i Gold Premium pakete. Akcija važi za nove korisnike Trio paketa uz ugovor od 24 meseca. Uslovi korišćenja usluga i ponuđenih paketa dati su u zvaničnoj ponudi sa cenovnikom i akcijskoj ponudi na www.sbb.rs i www.eon.tv.

■ “Od stotinak ljudi sa kojima sam razgovarao tokom prvih par nedelja na slobodi, nema nijednog koji u prvih par rečenica nije postavio pitanje bezbednosti. Da se odmah razumemo: ti ljudi se ne boje Albanaca nego Srba, lokalnih kabadahija i kriminalaca koji se voze u džipovima bez tablica”

Za razliku od Beograda, gde se politički sukobi uglavnom odvijaju na verbalnom nivou, mi na Kosovu smo preki, skloni da planemo i žestoko reagujemo... Možda smo zbog te svoje osobine i opstali. To su jako opasne stvari, pogotovo kad se sukobi potpiruju iz Beograda. Niko ne bi smeo da partijski interes stavlja iznad nacionalnog, a nacionalni interes je da Srbi ostanu na Kosovu i da ih Srbija tretira ravnopravno sa ostalim svojim građanima.

Srpska lista je na proteklom parlamentarnim izborima uzela devet od deset poslaničkih mesta rezervisanih za Srbe i očekuju sličan rezultat na lokalnim izborima.

To mogu da ostvare samo krađom glasa. Oni, u stvari, uopšte ne vode kampanju, samo se spremaju da krađu. Stalno ponavljaju da su oni državni projekat, ali dosad od njih ni jednu novu ideju nisam čuo. Ako izbori budu poštene, ne mogu da pobeđu.

Kako je među kosovskim Srbima primljena podrška Srpske liste formiranju vlade Ramuša Haradinaja, u kojoj glavnu reč vode bivši komandanti Oslobođilačke vojske Kosova?

Primljena je loše. Prvo moram da ukažem da je od početka bilo jasno da će ta “ratna koalicija” najverovatnije formirati vladu, tako da je bilo dovoljno vremena da se građani i javnost pripreme za tako nešto. Umesto toga, krenule su priče da je Haradinaj koljač i monstrum, čak smo Francuskoj uveli diplomatske sankcije zbog njega. A onda, odjednom idemo u koaliciju sa Ramušom kao premijerom. Što je još gore, nisu ni učestvovali u pregovorima o formiranju vlade, kao da se podrška Srba podrazumeva, umesto da su vodili proaktivnu politiku. Umesto što su čekali da se pregovori završe i da Bedžet Pacoli promeni stranu, trebalo je odmah da istaknu svoje zahteve. Naš narod kaže da se dogovor pravi na dnu njive, a

ne na vrhu kad je sve gotovo.

Srbe na Kosovu treba da predstavljaju sposobni, ozbiljni političari, a ne partijski aktivisti. Nije da sposobnih nema, ali kad pogledate Srpsku listu, tamo nema ni jednog profesora univerziteta, pravnika, inženjera, lekara... Ljudi koji nisu poštovani u svojoj sredini ne mogu da računaju da će ih poštovati Albanci i strane diplomate. Njih oni jednostavno ignorišu, jer zašto bi razgovarali sa njima kad se o svemu odlučuje u Beogradu? Setite su kako je prethodna kosovska vlada smenila ministra Jablanovića nepunih mesec dana nakon što je postavljen, zbog jedne nespretnosti izjave, a Srpska lista nije učinila ništa da ga zaštiti. Zašto tada nisu istupili iz koalicije? To što oni rade nije politika, nego čista improvizacija.

Predsednik Vučić je podršku Haradinaju obrazložio praktičnim razlozima, jer bez ulaska u vladu Srbi ne bi dobili Zajednicu srpskih opština...

Haradinaj je upravo objavio da se formiranje ZSO odlaže za 2021. godinu. O tome sam govorio još kad je potpisan Briselski sporazum: oni to jednostavno neće sprovesti. Ako Isa Mustafa, koji je imao značajnu skupštinsku većinu, to nije smeo da uradi, kako očekujete da to sprovede Haradinaj, koji ima većinu od samo par poslanika? Ne mislite valjda da će da rizikuje da mu padne vlada zbog neke ZSO?

Na albanskoj političkoj sceni vlada stav da Srbima više ne treba davati nikakve ustupke i da je svaki takav čin ravan izdaji. Taj stav je veoma izražen i u javnom mnjenju: oni prosto neće da dozvole da Srbi dobiju neku strukturu koja bi stajala između centralne vlasti i opština.

Zbog toga sam još 2014. iz zatvora apelovao da se odmah pristupi formiranju organa ZSO, a ne da se čeka dozvola iz Prištine. Reč je o nečemu što je potpisano

u Briselu i što je trebalo jednostrano da primenimo, kao što smo jednostrano primenili neke druge stavke. Mogu to da budu privremeni organi, nazovite ih kako hoćete, ali treba da budu funkcionalni. To je trebalo uraditi iz dva razloga: da pokažemo da nećemo odustati i da bi se uštedelo na vremenu, jer je reč o novoj instituciji koja tek treba da se razradi. I ako bi se ZSO sutra formirala, proći će godine pre nego što proradi punim kapacitetom jer treba institucionalno povezati sve te opštinske službe.

Da li je uopšte bilo mudro ulaziti u koaliciju koja je i među samim Albancima nepopularna zbog korupcije i nepotizma i koja zbog tanke većine i unutrašnjih sukoba može da se raspadne za par meseci?

Nije bilo mudro ući u bilo kakvu koaliciju bez nekih garancija. Oni ne samo što nisu učestvovali u pregovorima nego ni od stranog faktora nisu dobili garancije da će ZSO biti formirana. Ako se koalicija raspadne, nikakva obećanja koja im je dao Haradinaj neće više važiti, jer će doći nova vlada. Da su tražili garancije od ambasadora najvažnijih zemalja, članova Kvinte u kojoj sedi i predstavnik Rusije, to bi nešto značilo. Oni takvu garanciju nisu ni mogli da traže jer ih niko ne shvata ozbiljno.

Ali Vučića shvataju ozbiljno i u Briselu i u Moskvi i u Berlinu, a sada se, evo, četiri puta rukovao sa američkim predsednikom Donaldom Trampom u Njujorku. Zar to ništa ne znači?

U ovom slučaju ne, jer se radi o stvari od lokalnog značaja, u koju centralne vlade neće da se petljaju, već to prepuštaju svojim ambasadorima. Ambasadori zemalja koje su priznale Kosovo su tu da razvijaju što bolje odnose sa vlastima u Prištini, i oni neće da ih kvare zbog ZSO. Jedini način da to pitanje stavite na dnevni red je da promenite situaciju na terenu, odnosno da sami formirate ZSO.

Imali smo vest da je i ruski predsjednik Vladimir Putin preko svoje stranke (Jedinstvena Rusija) podržao ulazak Srpske liste u kosovsku vladu.

To je bila prevara. Oni su, u stvari, u delegaciju SNS koja je otputovala u Moskvu uvrstili čoveka iz Srpske liste, a onda to predstavili kao podršku Putina ulasku u koaliciju sa Haradinajem i, što je još gore, podršku Putina Srpskoj listi na lokalnim kosovskim izborima. Rusija je preko svog Ministarstva inostranih poslova tu "vest" odmah demantovala.

To je takva sramota da se ne može rečima opisati. Prolazio sam pre neki dan pored spomenika Šćedrinu (ruskom konzulu koji je početkom dvadesetog veka ubijen na Kosovu) u Mitrovici i učinilo mi se da se i on zacrveneo od stida. Niko nema pravo da se zarad jeftinih političkih poena poigrava sa Rusijom ni sa bilo kojom državom čija nam podrška treba.

Kako vam izgleda Vučićev poziv na unutrašnji dijalog o Kosovu?

Mislim da je to dobra ideja, mada je moglo i ranije. Nemam razloga da sumnjam da će taj dijalog biti otvoren i sveobuhvatan kao što je najavljeno, ali mislim da nije dobro da bude vremenski ograničen. Kosovo je suviše osetljiva tema da bi se rešavala na brzinu. Sem toga, važno je da se uključe sve stranke, velike i male, nevladine organizacije, Crkva... To je neophodno da bi se sprečilo da sadašnja vlast, a sutrašnja opozicija, donese neku odluku koju će nova vlast poništiti, pa onda

■ **"U delegaciju SNS koja je otputovala u Moskvu uvrstili su čoveka iz Srpske liste, a onda to predstavili kao podršku Putina ulasku u koaliciju sa Haradinajem i, što je još gore, podršku Putina Srpskoj listi na lokalnim kosovskim izborima. Rusija je preko svog Ministarstva inostranih poslova tu 'vest' odmah demantovala. To je takva sramota da se ne može rečima opisati"**

sve iz početka. Potpuni konsenzus se nikada neće ostvariti, ali važno je da se što više političkih subjekata složi. Upravo su nas česte promene politike prema Kosovu dovele do ovde gde smo stali.

Ponavljam da ne treba žuriti, jer u ovom trenutku ionako nemamo ozbiljnog pregovaračkog partnera u Prištini pošto je tamošnja vlast nestabilna, i proći će bar godina ili dve dok se stvari ne raščiste. Ako budemo žurili, jedino čemu možemo da se nadamo je priznanje nezavisnosti Kosova.

Briselu se, međutim, žuri, a tempo normalizacija odnosa sa Kosovom je odlučujući faktor u evropskim integracijama Srbije...

Da, ali mi u procesu evropskih integracija pre svega treba da se usredsredimo na unutrašnje reforme, da uredimo državu tako da ona liči na članice EU. Uostalom, i da sutra priznamo Kosovo, u EU svakako ne bismo ušli pre 2025. Prema tome, čemu odmah žrtvovati nešto što je toliko bitno za naš identitet samo da bismo posle godinama sedeli u magarećoj klupi EU?

Vi ste nedavno izneli stav da bi najbolje bilo da se Kosovo rešava po kiparskom modelu. Zašto mislite da bi to bilo prihvatljivo za Brisel, kada oni stalno ponavljaju da neće novi Kipar u EU?

Kiparski model nije rešenje, ali je dobar način da se pristupi jednom delikatnom pitanju. Brzopleti potezi bi lako mogli da dovedu do nekontrolisanog sukoba, a to nikome nije u interesu.

Ja znam da oni Kosovo vide kao tempiranu bombu i hteli bi da kroz proces normalizacije što pre uklone detonator, ali moglo bi da se desi da umesto detonatora izvade osigurač, pa da dođe do

detonacije. Ne treba čačkati tako osetljivu stvar. A sem toga, sve dok je KFOR prisutan, nema opasnosti da dođe do ozbiljnog srpsko-albanskog sukoba

Ne vidim nijedan ozbiljan razlog da se postojeće stanje, koje nije idealno ali je stabilno, ne održava sve dok se ne nađe trajno rešenje, pa neka to traje još deset godina ako treba. U stvari, žuri se samo pojedinim članicama i nekim birokratama u Briselu, a EU nema usaglašen stav i neće ga imati dok sve članice ne priznaju Kosovo.

Sami ste na početku ovog razgovora ukazali da postoji razlog da se sever Kosova sam uruši, zbog loše politike i teške ekonomske situacije koja podstiče iseljavanje. Da li ste sigurni da će za deset godina na severu uopšte biti dovoljno Srba da bi se održali kao zajednica?

To je realna opasnost, i ja ovaj intervju dajem u nadi da će ga neko pročitati i da će država početi da tretira Kosovo kao strateško, a ne partijsko pitanje. Opštine na severu morale bi da budu primer zakonitog rada i dobre uprave. Umeće toga, Vlada Srbije ukazom smenjuje rektora Univerziteta, što nigde na svetu nije dozvoljeno. Odlaze intelektualci, lekari, inženjeri, jer ne vide perspektivu, a ne vide je ni mnogi drugi.

U Beogradu kao da ne shvataju da Srbi na Kosovu, bez obzira na unutrašnje razlike, nisu i nikada ne mogu da budu opozicija vlasti u Srbiji. Ako nastave da nas tretiraju kao do sada, može da se desi da iscurimo, pa ćemo svi biti u Srbiji, a Srbija će imati mnogo ozbiljniji problem sa Kosovom. Krajnje je vreme da prestanemo da se igramo sa ozbiljnim stvarima.

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

Hronologija državne otimačine

Privatizaciju Kompanije Novosti, jednu od 24 sporne privatizacije, vlast namerava "da razreši" tako što će firmu da otera u stečaj, ili da je po drugi put nacionalizuje konverzijom dugova u državni kapital, a "Večernje novosti", nekada ugledni i uticajni dnevni list, da ugasi posle 64 godine. Alternativno, ne bi bilo neverovatno ni pripajanje "Večernjih novosti" nekom od propagandnih političkih biltena Srpske napredne stranke, koje SNS danas izdaje u formi dnevnih novina

Život kompanije Novosti i lista "Večernje novosti" vlast privodi kraju sinhronizovano s dve strane. Profesionalno, Novostima je pritiscima i kadrovskim rešenjima apsolutno otupela oštricu, uništila im ugled, autoritet, a time i tiraž i prihod. Ekonomski – tako što im je, dirigovano sa najvišeg inokosnog političkog nivoa (donedavno iz premijerske, sada iz predsedničke fotelje), uz pomoć pravosuđa, otela nepokretnu imovinu vrednu više do 20 miliona evra, koju su, nesumnjivo, godinama stvarale.

"Večernje novosti" su bile najtiražniji dnevni list u bivšoj Jugoslaviji sa danas nezamislivih 300.000–350.000 štampanih primeraka prosečno dnevno, sa rekordima na dnevnom i mesečnom nivou od po 400.000 do čak oko 800.000 primeraka, uz zanemarljivu remitentu. Najtiražniji su bile i u Srbiji početkom dvehiljaditih. Zbog tiraža i uticaja, ali i zbog pozamašne imovine ovaj list bio je interesantan svim režimima.

Nijedan režim pre ovog, aktuelnog, uključujući i komunistički, nije, međutim, tvrdio da Novosti ništa nisu stvorile i nemaju ništa! Štaviše, današnja vlast je tu tvrdnju zapečatila i sudskom presudom kojom je Novostima oduzela sve i, kao posrednik, oteto dodelila virtuelnim firmama iz kojih su ili ljudi iz vlasti ili

odani vlasti. To je, praktično, druga nacionalizacija Novosti.

Prvu, koja je trajala samo oko godinu dana, organizovali su, u martu 2000. godine, Socijalistička partija Srbije (SPS), Jugoslovenska levica (JUL) i Srpska radikalna stranka (SRS). Ova, takozvana crveno-crna koalicija na vlasti je i danas, samo sa promenjenim imenima.

OD BOGATAŠA DO BESKUĆNIKA

Novosti su put od uvaženog bogataša do danas poniženog beskućnika i prosjaka počele privatizacijom, 1991. godine, onako kako dolikuje: nesporno, legalno, javno, po zakonu Ante Markovića, dokapitalizacijom tada samostalnog privrednog subjekta – osnovne organizacije udruženog rada (OOUR) "Večernje novosti", odnosno kupovinom internih deonica. Ova firma postala je jedno od prvih preduzeća u mešovitoj svojini sa 73,36 odsto društvenog i 22,64 odsto deoničarskog kapitala. Privatizacija Kompanije Novosti AD nastavljena je 1998. godine, sada već kao deoničarskog društva, na osnovu Zakona o svojinskoj transformaciji, raspisivanje javnog poziva za upis besplatnih akcija prema ostvarenom stažu.

Republička agencija za procenu vrednosti kapitala konstatovala je u rešenju,

te '98, da "prilikom utvrđivanja vrednosti kapitala i međusobnih odnosa društvenog i deoničarskog kapitala nije uzeta u obzir vrednost poslovne zgrade u Beogradu, Trg Nikole Pašića 7 i 7a, poslovne zgrade u ulici Kosovska br. 20-26, kao i ulaganja Novosti u Štampariju Borba, iz razloga nerešenih pravno imovinskih pitanja".

Ne govori se o odnosu državnog i deoničarskog kapitala, već o odnosu društvenog i deoničarskog kapitala. Dakle, u vreme utvrđivanja strukture kapitala, Kompanija Novosti trebalo je u svoje knjige da unese i društveni kapital u vrednosti dela poslovnog prostora koji joj pripada, kao i kapital investiran u Štampariju Borba.

U martu 2000. godine, u političkoj režiji SPS–JUL–SRS Kompanija Novosti AD nasilno je pripojena nelegalno registrovanoj (bez ikakve dokumentacije) Saveznoj javnoj ustanovi (SJU) Borba. To je bila prva nacionalizacija. Podržavljen je društveni kapital, pre svega poslovni prostor, koji je trebalo da pripadne Novostima, odnosno akcionarima "Večernjih novosti", a u skladu sa Zakonom, kroz proces transformacije.

Ova otimačina ostaće upamćena i po tome što je vladajuća koalicija SPS–JUL–SRS za glavnog urednika "Večernjih

NEKRETNINA U SRCU BEOGRADA: Zgrada "Večernjih novosti"

Foto: M. Milenković

kom pitanja. Kada je rasformirana SJU Borba, stvorene su tri kompanije: Novosti AD, Štamparija Borba AD i NIP Borba AD. SJU Borba je, verovatno zbog nerasčišćenih odnosa u deobnom bilansu, koji je urađen, zatim izmenjen, ali ne i potpisan, pripojena NIP Borbi AD. Pripajanjem, po zakonu, prestaje pravni subjektivitet onog koji je pripojen. Činjenica je, međutim, da Borba koristi dva matična broja – 17454447 (računi blokirani) i 7040857 (nepostojeće SJU Borbe), koji je uključen u platni promet.

U pravnoj službi Centralnog registra hartija od vrednosti (HOV) kažu da ako je privredni subjekt registrovan kao akcionarsko društvo, onda mora da bude upisan u Centralni registar HOV. NIP Borba AD nije na zvaničnom portalu Centralnog registra (Statistika vlasništva akcionarskih društava).

Kako bilo, posle četiri godine suđenja, veštačenja veštaka ekonomsko finansijske struke i veštaka građevinske struke, presudom od 18. marta 2008. godine (na 28 stranica) utvrđeno je, u ime naroda, da je Kompanija Novosti AD suvlasnik 7.232,85 kvadrata zgrade, po osnovu učešća u izgradnji i finansiranju celokupnog objekta.

Nezadovoljni, NIP Kompanija Borba AD i Republika Srbija, žalili su se Višem trgovinskom sudu koji je 10. februara 2009. godine ukinuo prvostepenu presudu, i sa obrazloženjem na nepunih pet stranica predmet vratio na ponovno suđenje.

REČ SVEDOKA

Na ponovljenom suđenju pred Privrednim sudom u Beogradu, koje je trajalo sedam godina, osim što su ponovo razmotreni nalazi i mišljenja veštaka a veštaci saslušani, saslušani su i svedoci. Pa je tako pred sudom govorio i Mirko Stamenković, glavni i odgovorni urednik "Večernjih novosti" od 1969. do 1974. godine.

Zbog sukoba sa Komunističkom partijom povodom uređivanja ovog lista, on je morao da ode sa mesta glavnog ured-

novosti" postavila, mimo volje zaposlenih, novinara i urednika, politički i profesionalno kompromitovanog Dušana Čukića.

U to vreme ministar informisanja u vladi Mirka Marjanovića bio je generalni sekretar SRS-a Aleksandar Vučić, danas predsednik SNS-a i Srbije. Kao što je i danas apsolutno upućen u sve što se događa u srpskim medijima, tako je i pre 17 godina učestvovao u svim događanjima, profesionalnim i ekonomskim u svim srpskim sredstvima informisanja, a posebno u tada najtiražnijem pisanom, "Večernjim novostima". To mu je, na kraju, kao ministru bio i posao, koji je on predano obavljao.

Posle 5. oktobra 2000. godine, Goran Svilanović u ime Demokratske opozicije Srbije (DOS) dovodi u "Večernje novosti" Manojla Vukotića, koji pod priličnim političkim pritiskom, posle nekoliko zborova u redakciji, glasanja i preglasavanja postaje glavni i odgovorni urednik lista i direktor.

Privatizacija Novosti ulazi u završnu fazu. Sve dalje od očiju javnosti, sa sve više nepoznanica i apsurdna, a pozamašna nepokretna imovina zapada za oko mnogima. Logično, oni koji su godinama stvarali tu imovinu, zaposleni u Novostima, novinari, urednici, mali akcionari želeli

su da znaju kolikim kapitalom raspolažu.

POČETAK VESELE VEČERI

Veselo veče koje će trajati 12 godina počelo je 15. jula 2004. godine. Tada je Kompanija Novosti AD podnela Trgovinskom sudu u Beogradu tužbu radi utvrđenja vlasništva. Tuženi su NIP Kompanija Borba AD, kao prvotuženi, i Republika Srbija.

Na talonu je Poslovna zgrada u centru Beograda, u Kosovskoj ulici 22-26 ukupne površine 13.968,45 kvadrata (upisana u ZKUL 1133, KO Beograd 5). Gradnja je počela 31. oktobra 1967. godine, a upotreba dozvola izdata je 18. aprila 1978. godine.

Kada je suđenje počelo, vlasnici Novosti bili su mali akcionari sa 62,4 odsto, Republika Srbija sa 29,5 odsto i PIO fond sa 8,1 odsto.

Stopostotni interes tužene Republike Srbije zastupao je pred sudom republički javni pravobranilac. Nije, međutim, zastupao i onaj manji deo tog istog državnog interesa od 37,6 odsto (ako se uzme da je i udeo PIO fonda u vlasništvu Novosti državni kapital) tužioca u Novostima. Novosti je zastupao advokat, i male akcionare, i 29,5 odsto Republike Srbije i 8,1 odsto PIO fonda.

Identitet prvotuženog NIP Kompanije Borba AD bio je pod izvesnim zna-

nika. Prešao je u "Sport", tada najtiražniji dnevni sportski list u SFR Jugoslaviji, gde je osnovao sektor regionalnih izdanja, i bio urednik izdanja, ali mu je, po političkom nalogu, bilo zabranjeno da se potpisuje. Sportski komentari koje je pisao potpisivani su sa JSL (Jugoslovenski sportski list).

"Moja ideja je bila da se osnuje Fond za kapitalnu izgradnju u kući Borba koji je zvanično formiran 1966. godine. Razlikovao se od fondova koje je po zakonu mogla da osniva država. Borba je u to vreme imala 21 radnu jedinicu, a samo su četiri od njih – "Večernje novosti", Štamparija, "Sport" i Plasman – osnovale fond. Osnovna ideja bila je da one jedinice koje su imale višak novca od onog koje je predviđen za investiciona ulaganja, taj novac svesno usmere na određenu izgradnju. Konkretno, za izgradnju zgrade u Kosovskoj ulici", rekao je Stamenković.

Naglasio je da su Novosti, po njegovom računu, uložile 67 odsto od vrednosti zgrade u Kosovskoj ulici i da su Novosti 1969. godine pokrile više od 200 miliona dinara gubitaka lista "Borba" i to iz Fonda, pri čemu su Novosti te godine učestvovala u ulaganju sa 67 odsto.

Stamenković je bio i generalni sekretar Borbe.

"Borba je zidala zgradu na tadašnjem Trgu Moše Pijade, danas Trgu Nikole Pašića. Država nikad nije ulagala novac u izgradnju te zgrade. Novac za list 'Borba' dobijan je od Komunističke partije i Socijalističkog saveza Jugoslavije. To je bilo posle 1965. godine. A do tada Borba, kao i kasnije Novosti, nije znala šta će se parama", rekao je Mirko Stamenković.

Posle njega, za predsednika Fonda za kapitalnu izgradnju u kući Borba imenovan je Rastko Guzina, koji je u "Večernjim novostima" počeo kao novinar 1954, godinu dana po osnivanju lista.

"U tom Fondu bili su svi predstavnici organizacionih jedinica kuće Borba. Zadatak Fonda bio je da skupi novac od organizacionih jedinica srazmerno njihovom poslovanju, a plan je bio da veći deo sredstava utroše na izgradnju zgrade u Kosovskoj ulici koja je trebalo da bude povezana sa zgradom koja je već postojala na današnjem Trgu Nikole Pašića. Tačno su određeni procenti koje će jed-

na organizaciona jedinica davati u Fond. Država nije davala ništa, niti je bila potpisnik ugovora o osnivanju Fonda. Novosti su u to vreme bile u ekspanziji i njihovo učešće u davanju novca bilo je 63 odsto. Kao dobro stojeća kuća, Novosti su posebno potpisivale ugovore sa Štamparijom Borba oko kupovine mašina potrebnih za štampanje novina. Novosti su koristile minimalna sredstva iz tog fonda za svoje potrebe", rekao je Guzina.

Prema dokumentima predloženim sudu, Novinsko izdavačko preduzeće (NIP) Borba navedeno je kao investitor, ali su u ugovoru o projektovanju, zavedenom u NIP Borba 14. juna 1967. godine, Novosti naručilac kompletne investiciono-tehničke dokumentacije.

PLAĆALI, GRADILI, ALI NISU VLASNICI

Prema nalazu i mišljenju veštaka ekonomsko finansijske struke, od 3. aprila 2014. godine, Kompanija Novosti AD učestvovala je u finansiranju izgradnje poslovne zgrade u Kosovskoj ulici 20-26, površine 13.968,45 kvadrata, sa 55,98 odsto što predstavlja 7.819,54 m², prvotuzeni NIP Kompanija Borba sa 13,83 odsto, odnosno 1.931,84 m² i štamparija Borba sa 30,20 odsto, što je 4.218,47 m².

I sud je, 25. aprila 2016. godine, presudio i obrazložio na 21 stranici: utvrđuje se da je Kompanija Novosti AD vlasnik

7.819,54 m² zgrade u Kosovskoj ulici 20-26 u Beogradu, "što su tuženi NIP Kompanija Borba AD i Republika Srbija dužni da priznaju i trpe".

Kako nisu želeli ni da priznaju ni da trpe, žalili su se odmah Privrednom apelacionom sudu koji je, u neuobičajeno kratkom roku, sa samo tri meseca, presekao dvanaestogodišnji spor. U ime naroda, u koji spadaju i nekadašnji novinari, urednici i svi zaposleni u "Večernjim novostima", mali akcionari Novosti, ali i oni koji danas rade u Novostima, preinačena je 3. avgusta 2016. godine druga prvostepena presuda i odbijen kao neosnovan zahtev Novosti po kojem mu je dosuđeno vlasništvo na 7.819,54 m².

Obrazloženje presude smeštene na 12 stranica je formalno i jednostavno: nekadašnje radne jedinice u okviru Borbe, među kojima su bile i "Večernje novosti", "nisu bili pravni subjekti koji su mogli samostalno da raspolazu pravima i obavezama. Nosilac prava i obaveza bio je NIP Borba. Kako radne jedinice nisu mogle da istupaju samostalno, nisu mogle ni da stiču prava i obaveze, samim tim ni bilo kakva stvarna prava. Pogrešan je zaključak da je kroz finansiranje, odnosno slivanje sredstava u Fond kapitalne izgradnje, koji je organizovan u okviru jedinstvenog NIP Borba, bilo koja organizaciona celina mogla da ste-

OD "DNEVNIKA" RTS-a DO "NOVOSTI":

Dušan Čukić i Milorad Vučelić

Fotografije: RTS i FoNet

va u platnom prometu a koristi ga zajedno sa tzv. Saveznom javnom ustanovom Borba, privrednim rudimentom, odavno nepostojeće Državne zajednice Srbija i Crna Gora.

Presuda je pravosnažna, a Novosti su podnele zahtev za reviziju Vrhovnom kasacionom sudu, kao vanredni pravni lek. Ovaj sud tačno godinu dana nije odlučio, a kad će – nije poznato.

Sa svim ovim upoznata je i Delegacija Evropske unije u Srbiji. Štaviše, upozorena je i da ovaj primer pored mnogo drugih (novinska agencija Tanjug, restitucija imovine u Srbiji...) pokazuje da Republika Srbija u pregovorima sa EU postupa formalno, a ne da bi suštinski i stvarno ispunila zahteve i standarde Evropske unije na dobrobit svojih građana, kao ni standarde uređene moderne pravne države uopšte, bez obzira na EU. Reagujući na ovaj događaj, zamenik šefa Delegacije EU u Srbiji Oskar Benedikt istakao je da su informacije korisne za Evropsku

urednik Novosti Manojlo Vukotić izdejstvovao da se iznos od neraspoređene dobiti iz prethodnih godina kojim je trebalo povećati vrednost nove emisije akcija po osnovu povećanja kapitala umanji oko 200 miliona dinara.

To je bila cena samo za brend, za ime i reputaciju. U cenu nije ušla vrednost imovine. Dakle, bez onih 7.819,54 m², ili grubo 23.458.620 evra. Koliko je zaista plaćeno za akcije, znaju, možda, jedino u policiji i Tužilaštvu.

Mali akcionari nisu znali 2006. godine kome prodaju akcije, odnosno ko stoji iza firmi koje su ih kupovale. Četiri godine kasnije, u novembru 2010, Milan Beko je obelodanio da su tri povezane firme, Trimaks investments GmbH, Ardos Holding GmbH i Karamat Holdings LTD, koje su kupile akcije od malih akcionara u njegovom vlasništvu. Bekovim firmama država je, 23. juna 2011. godine, oduzela većinska upravljačka prava i od tada sama vodi i uređivačku politiku "Večernjih novosti" i ekonomsku politiku Kompanije Novosti.

Nije nepoznato da je nemački VAC bio spreman da Novosti kupi na tenderu, a ne preko posrednika, i plati 24 miliona evra.

kne bilo kakva svojinska prava po tom osnovu..."

Prema tome, "Večernje novosti", apsolutno i nesporno ekonomski i finansijski najmoćnije u vreme izgradnje poslovne zgrade u Kosovskoj ulici, čijim je novcem sazidan najveći deo ovog objekta, mogle su da daju novac, da plaćaju, što su i činile desetak godina redovno i mnogo više od drugih iz Borbine kuće, ali im se danas ne računa nijedan dinar i niti jedan kvadrat onoga što su napravile. Vrednost toga što su napravile (7.819,54 m²) je, po gruboj proceni (3000 evra po kvadratu poslovnog prostora na ovoj lokaciji u strogom centru Beograda), 23.458.620 evra.

Sve pripada manjinskom investitoru, Borbi, koji se od 1967. godine restrukturirao toliko i tako da je danas neprepoznatljiv, postoji samo na papiru, koliko da bi kroz njegove račune prošlo, ko zna kome, desetina miliona evra. Nije navedeno kojoj Borbi je Apelacioni privredni sud priznao pravo na ovu imovinu Novosti. Da li Borbi registrovanoj u Agenciji za privredne registre pod matičnim brojem 17454447, Borbi čiji su računi blokirani po osnovu prinudne naplate za više od milijardu i 200 miliona dinara, ili Borbi matičnog broja 7040857 (po evidenciji NBS, Poreske uprave i Republičkog zavoda za statistiku), na osnovu kojeg je ova virtuelna kompanija amnestirana dugo-

■ Umesto povlačenja, vlast se još više uvlači u Novosti, makar i kao posrednik u distribuciji nepokretne imovine oduzete sudskom odlukom. Kad rasproda imovinu i, eventualno, ugasi i list "Večernje novosti", država će uspeti da reši ovu spornu privatizaciju tako što više neće imati šta da rešava

uniju u daljem praćenju prakse i u proceni napretka u oblasti vladavine prava i poštovanja ljudskih prava u Srbiji.

KO JE KOGA PREVARIJO

U međuvremenu, mali akcionari, njih 437, od kraja avgusta 2006. godine prodali su svoje akcije. Cena je bila naštimovana tako da je njihova maksimalna vrednost prvog dana kupovine mogla da iznosi najviše 289.488 dinara (300 odsto od obračunske vrednosti) odnosno po srednjem kursu nešto više od 3400 evra. Do obračunske vrednosti došlo se tako što je tadašnji generalni direktor i glavni

Beko je rekao da je u kupovinu dnevnog lista "Večernje novosti" ušao pošto je medijski koncern VAC tražio domaćeg partnera zbog prethodnih negativnih iskustava u Srbiji. Novosti nisu prešle u ruke VACA iako Beko priznaje da su njegove kompanije dobile 24 miliona evra za tu kupovinu. On je demantovao tvrdnje da je akcije kupio novcem koji je pozajmio od Stanka Subotića.

Za same Novosti danas nije toliko bitno ko je sve bio u igri oko kupovine akcija, ko je politički dirigovao ovu igru, da li je bilo prevare i, ako jeste, ko je koga i za koliko prevario, kolika je bila stvar-

“VEČERNJE NOVOSTI” I “BORBA”:

Ko je kome vlasnik

Foto: M. Milenković

na vrednost akcija, ko je, po kom osnovu, od koga i koliko naplatio proviziju, ko se ogrešio o zakon... Bitno je za državu. Da eventualni krivci budu kažnjeni i da se slično više ne ponovi. To je posao za istražne organe. Zbog toga je, pored ostalog, ova privatizacija sporna. Država, međutim, godinama ne čini ništa da skine oznaku “sporno”.

Republički javni tužilac Zagorka Dolovac izjavila je, pre pet godina, da je “Tužilaštvo Srbije odlučno da sve te privatizacije iz prošlosti ispita do svakog detalja, jer od naših rezultata zavisi evropska perspektiva Srbije”. Umesto toga, Tužilaštvo je obavestilo Savet za borbu protiv korupcije, koji je čekao ishod povodom osam krivičnih prijava podnetih Tužilaštvu, da se sve još nalazi u predistražnom postupku. Ministar kulture i informisanja Vladan Vukosavljević bio je izričit prošle godine “da će se do kraja te godine znati vlasnička struktura Novosti”.

Kada bi se povukla iz vlasništva u Novostima, kako je obavezuju medijski zakoni u Srbiji, usvojeni 2. avgusta 2014. godine, a na šta je podsetio 20. septembra ove godine na TV Pinku i Nebojša Stefanović, ministar unutrašnjih poslova i potpredsednik SNS-a, imovina koju država sada ima – vlasništvo od 29,5 odsto – pripala bi Kompaniji, odnosno sadašnjim zaposlenim. Ali, umesto povlačenja, vlast se još više uvlači u Novosti, makar i kao posrednik u distribuciji nepokretne imovine oduzete sudskom odlukom.

Kad rasproda imovinu i, eventualno, ugasi i list “Večernje novosti”, država će uspeti da reši ovu spornu privatizaciju tako što više neće imati šta da rešava.

DUGOVI I REŠENJA

Surova realnost je da Novosti duguju više od 11 miliona evra, a biće im potrebne

102 godine, kako je izračunao jedan ekonomista, da vrate kapital kojim su raspolagale pre prodaje na Berzi 2006. ukoliko bi se zadržao odnos gubitaka i prihoda iskazan na kraju 2016. godine.

U tom svetlu, otimačina koju je “u ime naroda” sproveo Privredni apelacioni sud dobija na značaju. Najjednostavnije opisano, od nepokretne imovine koju su izgradile (7.819,54 m²), od 23.458.620 evra, Novosti bi mogle da vrate dugove od 11 miliona evra. Od ostatka bi kupile sebi drugi poslovni prostor, i ostao bi im pozamašan kapital da nastave poslovanje, ne od nule, nego od debelog plusa.

Ovako, država je na brod koji svesno potapa postavila novog kapetana, glavnog i odgovornog urednika Milorada Vučelića, osvedočenog satelita koji nepogrešivo kruži oko izvora vlasti i novca. Recept je jednostavan. Država uz pomoć svojih kadrova uruši poslovanje određenih kompanija, pretvori ih u gubitnike (u slučaju Novosti, to samo potvrdi i pojača), potom po osnovu dugovanja za porez ili finansij-sku podršku postaje poverilac, i ova dugovanja pre stečaja namiruje tako da dug konvertuje u državno vlasništvo, odnosno postaje vlasnik posrnule kompanije.

Vlast, u slučaju Novosti, ma koliko bila bahata, a jeste, ipak je – zbog pregovora o pristupanju EU – limitirana zakonskim odredbama o povlačenju iz medija. Zbog toga može biti da država neće na ovaj način ući u dodatno vlasništvo u Kompaniji Novosti – preko 29,5 odsto vlasništva koje već ima. Umesto toga, vlast bi mogla posrednički da omogući nekom, ili nekima iz svojih redova, ili iz korpusa lojalnih simpatizera, rođaka... da postane vlasnik njenog dela. Da mu, prosto rečeno, ustupi vlasništvo, a to zakonski uvijek onako kako treba i kako odgovara da sve bude pokriveno i svi budu čisti.

Pre toga bi štamparija bila iseljena iz zgrade u Kosovskoj, što je u svakom slučaju izvesno jer takav pogon ne može da bude u centru grada, a Novosti bi bile oslobođene viška zaposlenih. Tu na scenu stupa onaj istaknuti član partije, partijski simpatizer, ili sponzor kojem parti-ja mora da se oduži, ili ona fuzija s nekim od službenih listova SNS-a. Tako bi, s propagandnog aspekta na primer, dodatno bio otvoren medijski prostor predsedniku države ne samo da sa ushićenjem istakne kako se sa američkim predsednikom rukovao četiri puta – ne samo jednom ili dva puta, nego čak četiri – već i da detaljno objasni koliko mu je pogleda predsednik SAD uputio i kakvi su bili: topli, hladni, radosni, čeličnosivi..., pa kako je disao i koliko puta je uzdahnuo tokom razgovora i šta bi ti uzdasi mogli da znače...

Da je teren u pripremi za neku od medijsko-finansijskih operacija moguće je naslutiti i iz činjenica da se fantomska firma Borba održava u životu i čeka, da je Privredni apelacioni sud bio munjevit u odlučivanju “u ime naroda”, da je njegova presuda pravosnažna i da je moguće, s obzirom na dosadašnju praksu u Srbiji, da su karte već podeljene iza kulisa, a da će javnost biti obaveštena kako i kome, kad dođe do zatvaranja firme, iseljavanja, otpuštanja... Preduslov za sve ove pretpostavke je, naravno, da SNS bude na vlasti. A da materijalni ulog samo u ovom slučaju nije zanemarljiv govori činjenica da je u opticaju poslovni prostor zgrade u Kosovskoj ulici od 9.751,38 m² (1.931,84 m² koliko je izgradila Borba plus 7.819,54 m² koliko nije priznato Novostima) ili, prevedeno u evre, po gruboj proceni, oko 30 miliona evra.

U septembru 2012. godine, tada potpredsednik Vlade, danas predsednik Srbije, povodom nerešenog pitanja 24 sporne privatizacije rekao je: “Savršen zločin ne postoji. Pravo i pravdu niko ne može da pobedi.” Zaboravio je da kaže da postoje i izuzeci, pogotovo ako je saučesnik u zločinu – država. Novosti su jedan od takvih primera.

ZLATKO ČOBOVIĆ

Trideseti rođendan Budalaštine

Famozna Osma sednica pokrenula je u Srbiji iste fantazme o "ugroženosti većine" kakve danas pokreću Tramp, Bregzit, Le Pen ili AfD

U sjajnoj analizi objavljenoj ovih dana u "Njujork tajmsu", Dejvid Bruks potencira nešto što mnogima uporno promiče: u redu, Donald Tramp jeste neka vrsta bizarne budale ili cirkusanta ("a buffoon", kaže Bruks), ali njegovi podržavaoci u tome naprosto ne vide nikakav problem – naprotiv, baš takav im treba, baš to kod njega vole. On, jasno je, nema pojma o onome što radi, a nije prestrogo reći ni da generalno baš raskošno nema pojma o svetu oko sebe, ali oni koji su ga učinili predsednikom smatraju da su unesrećeni politikom onih koji su – onako kompetentni, akademski, umereni, konstruktivni etc. – i te kako znali šta rade pa bi sada da okušaju sreću s nekim ko ne zna kud udara. Ali voli, brate, da udara.

Tramp je bazično konzistentan: on uporno govori i čini gluposti, ali to su mahom upravo one i onakve gluposti kakve je i obećao da će govoriti i činiti ako postane predsednik. Oni koji sebe doživljavaju kao pripadnike marginalizovane američke "tihe većine" (bele, konzervativne, parohijalne, osiromašene, slabo obrazovane) izabrali su ga zato da otvoreno i ponosno antimeritokratsku *politiku budalaštine* sprovede u delo bez obzira na cenu. Tramp se ovoga u osnovi drži i sve dok bude činio tako, baza njegovih izvornih pristalica neće se bitnije okruniti. Tu baš ništa ne pomaže gomilanje inače veoma utemeljenih argumenata o štetnosti i sramotnosti njegovog predsednikovanja: zagovornike nihilističke antipolitike takvo nešto nikada neće impresionirati. Naprotiv, to što skoro svi *pametni i knjiški ljudi* grme protiv njega, Trampa čini utoliko pre i utoliko više "jednim od njih", autentičnim glasom potlačenih i (auto)viktimizovanih. Uostalom, da su uopšte podložni *sovjetima zdravago rozuma* i argumentaciji onih-koji-znaju, oni ne bi ni bili to što jesu; što uskliknu uoči referendumu onaj ostrvski ministar, šef probregzitovske kampanje: "dosta više s tim ekspertima!" Sad je malko red na vas neznalice da se i vi nešto pitate...

U redu, ali kakve sve ovo, zaboga, ima veze sa tridesetom godišnjicom famozne Osme sednice Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije?! Samo polako, ostanite na svojim sedištim, sve će se razjasniti.

Pisao sam, mutno se sećam, povodom desete godišnjice Osme sednice; pa povodom petnaeste; pa dvadesete; potom i dvadeset pete; možda i nekih između. I evo sad opet. Svaki put, pretpostavljam, referišući i na nešto aktuelno kod kuće i u svetu. Ali, teško da se išta od ranije moglo tako lepo i lako uklopiti u priču kao era Trampa, Bregzita, Le Penove, AfD-a...

Šta se, dakle, dogodilo na toj sednici, to jest, ne toliko na njoj, koliko zahvaljujući procesima koje je ona pokrenula – ili ih, pre će biti, nije toliko pokrenula koliko ih je ubrzala, ojača-

la, legitimizovala, preselila ih s polulegalne margine u glavni društveni tok? Ubrzo nakon Osme, kada su Srbijom zavile-nili tzv. opštenarodni mitinzi, raspilavljani Milovan Vitezović je ponudio ovu definiciju: "dogodio se narod". To je, naravno, floskula ili *ispraznica*, to ništa ne znači, a "narod" se nikada i nigde ne događa jer je nedogodiv, jer "narod" ni ne postoji, ne kao nekakav jedinstveni blok, mnoštvo tela s jednom dušom. To je samo sentimentalna totalitaristička iluzija.

Dogodilo se, dakle, nešto drugo. Srbija je neverovatno brzo i temeljito poružnela i oguljela. Trideset godina dumam o tome i čvrsto stojim iza ovih dveju reči s kraja prethodne rečenice kao najpreciznijeg opisa te degeneracije. Sećam se tako dobro tog šoka možda baš zato što sam tada živeo izvan SR Srbije, ali sam stalno dolazio, na svakih dva-tri meseca se obrevši u Beogradu, Novom Sadu, Nišu: koliko u leto '87, sve je još bilo relativno normalno; već sledeće zime, ta zemlja nije ličila na onu koju sam znao u prethodne 22 godine života. Do one naredne jeseni, već se okrenula tumbе. Gradovima su tumarale grupe razdraženih i razdražljivih očajnika koji su vikali Nešto i tražili Nekog da ih povede Nekuda; kiosci i autobusi bili su oblepljeni posterima tzv. Slobodana Miloševića; ni u kafani, dojučerašnjem "hramu slobodne reči" gde si godinama unazad prilično spokojno lajao protiv komunizma, Tita ili ne znam već čega, nije bilo preporučljivo reći nešto protiv Vođe i Naroda, jer bi te neko mogao nalupati – i to ne policija, nego neki nervozni, nacionalno i verski prekonoc "osvešćeni" dilber. Štampa, do tada uz slovenačku najliberalnija u Jugi, postala je nesvarljiva gomila toksičnog smeća. Namnoženi "rodoljubni" intelektualci su graktali sramotne gluposti, skoro neznatna manjina koja je bila protiv povukla se u zgađeno ćutanje, ili bi ponešto prozborila mahom u medijima iz tzv. drugih sredina, jer u osumračenoj i poprostačenoj Srbiji gotovo da nije imala gde da se oglasi. Zavladao je histerija *ugroženosti većine*, ergo "srpskog naroda" svugde, i u samoj Srbiji (pre svega u pokrajinama, koje da su se odmetnule pa ih valja makar i knutom i čizmom vratiti matici) i u celoj SFRJ. To je onaj isti modus po kojem su belci ugroženi u SAD (trampizam), Englezi u Britaniji i Evropi (Brexit), Nemci i njihova *leitkultur* u Nemačkoj (AfD).

Šta je, dakle, pokrenula Osma sednica? Zamenu koliko-toliko meritokratskih elita (unutar tadašnjeg sistema) otvorenim vladavinom najgorih elemenata, unutarsistemskih i van-sistemskih, pri tome apsolutno neodgovornu, nasilničku, neznačajku i avanturističku. Tako je širom otvoren put nasilju i ratu: oni nikada ne dolaze niotkuda, nego ih prethodno pripreme najgori delovi društvenih elita, uz oduševljeno klicanje mase onih koji će sutra ubijati i ginuti u njima.

Vlast ovde niko ne kontroliše

Fotografije: Marija Janković

“Smatraju da su nedodirljivi, da su na takvom mestu gde je jedino važno da ih štiti onaj koji je najmoćniji među njima. A njegovu zaštitu uživaju bestidnim ulaganjem i povlađivanjem”

Podsetimo na to šta je Vesna Rakić Vodinelić, sagovornica “Vremena”, rekla na protestu povodom rušenja u Savamali, u februaru ove godine: “Danas za ovu vlast nije opasna samo kritička misao – opasno je misliti uopšte. Već dugo se vi koji mislite okupljate zapitani šta se to pre deset meseci u ovom gradu dogodilo. To nije bilo samo divljačko rušenje jednog gradskog kvarta – ono što nas okuplja ovde jeste otpor sili koja je jednim naređenjem eliminisala državu baš onda kada je ta država bila pozvana da zaštiti svoje građane. Ne samo da još nemamo sudsku presudu o tom državnom zločinu, nemamo ni optužnicu. I ne samo to,

namerili su da i pravosuđe eliminišu.” Univerzitetska profesorka, teoretičarka prava i istaknuti opozicioni intelektualac, na predstojećim beogradskim izborima ući će u trku kao kandidat za gradonačelnika, u ime Nove stranke.

“VREME”: Šta je bilo presudno u vašoj odluci da mnogo angažovani- je zakoračite u politiku: vaša lična politička zrelost ili, naprosto, sadašnji društveni trenutak doživljavate kao odsudan?

VESNA RAKIĆ VODINELIĆ: Ova druga varijanta je u pitanju. Ni do sada nikad nisam bežala od politike, ali ne na način da bi politika bila moja profesija. Već dugo sam u opoziciji raznim vlasti-

ma, počev od Miloševića pa naovamo, a najviše što me kao profesionalca pogađa jeste nedostatak pravne države i odsustvo napora bilo koje vlasti, ma kako obojene bile, da učine odlučujući korak.

Konkretno, kada su beogradski izbori u pitanju, mislim da je aktuelna vlast katastrofalna i moj ulazak u sve to je potreba da se kaže: njih više ne smemo birati. U ovom trenutku mislim i da nije toliko važno ko treba da dođe u personalnom i političkom smislu, koliko je važno da se ta štetočinska, duboko kriminalizovana vlast, koja daje lažna obećanja za koja i oni sami i mi građani znamo da su lažna, vlast koja sve to začinjava visokoparnim praznoslovljem, nalik Femi u *Pokondire-*

noj tikvi, samo što je kod Feme sve komično, a ovde je mnogo toga tragično. Postalo je nepodnošljivo i imam potrebu, kao i većina građana, da kažem: ne.

Do sada niste imali tako jake motive za ulazak u trku?

Imala sam motive, samo sam se na drugi način angažovala. To već seže u neku dalju istoriju. Imala sam motive što se tiče izborne krađe u Miloševićovo vreme 1996. kada sam se uključila u pravni tim koji se borio protiv te krađe. Tada smo imali eklatantne dokaze koji su posle bili prihvaćeni od misije OEBS-a i to je tada bio moj način borbe. U ovoj situaciji, kao pravница osećam se strahovito nemoćno. Na predsedničkim izborima bila sam član RIK-a u ime kandidata Saše Jankovića, i iako je bilo mnogo indicija da ti izbori nisu bili poštjeni, jednostavno nije bilo foruma pred kojim se to moglo dokazati. U Miloševićovo vreme izborna krađa se nije mogla dokazati pred domaćim sudom, ali onda je došao deo jedne evropske organizacije, što u ovom slučaju nismo mogli očekivati.

Ko se u međuvremenu promenio, mi ili Evropa?

Promenile su se i jedna i druga strana. Unutrašnje prilike su se promenile utoliko što Srbija nije više izopštena kao u Miloševićovo vreme. Ne sme se zaboraviti da u to vreme krnja Jugoslavija – SRJ, nije bila članica UN-a, Saveta Evrope, bila je izopštena i ograničena kad je u pitanju OEBS i bila je posmatrana kao strana koja je prouzrokovala opasan rat. Sada imamo vlast koja je prihvatila ponašanje spolja koje je u Miloševićovo vreme bilo nezamislivo. Prihvaćena je evropska agenda, i kada vlast u jednoj "polu-razbojničkoj" zemlji prihvati evropsku agendu, onda naravno da iz perspektive UN-a, kao i raznih evropskih struktura, ona bude posmatrana na drugi način.

I Evropa se promenila. Koliko juče dogodilo se to da predstavnici pronacističke stranke, Alternativa za Nemačku, sada u velikom broju ulaze u nemački Bundestag. Francuski izbori su se završili ujedinjenjem, koje omogućuje njihov izborni sistem, protiv Le Pen. U Evropi su danas mnogo jače snage koje utiču na njenu razjedinjenost nego one kohezije. Evropa nije više monolit, postoji severna i južna Evropa, zapadna i istočna, upr-

kos nastojanju da makar Evropska unija bude organizacija koja će da bude ista za sve. Nažalost, ona više nije ista za sve.

Ono što se kod nas hronično ne menja jeste korupcija, ugrađena u mehanizam vladanja. Jedino nije jasno da li je korupcija s vremenom veća, manja, ili je možda samo vidljivija?

Mislim da je Miloševićeva država bila totalno koruptivna, isto kao što je i ova sada Vučićeva, isto kao i u nekim periodima posle Miloševićeve smene. U Miloševićovo vreme, ta korupcija je bila zasnovana na ratnoj korupciji, jer se rat nije vodio samo za teritorije nego je bio i pljačkaški, u njemu je pljačka bila ozakonjena. Tada nije bilo tajkuna u današnjem smi-

Vučićeva obećanja su sezala do potpunog iskorenjivanja korupcije. Šta danas, posle pet godina od smene demokrata, imamo kao rezultat?

Nemamo ništa novo. U pogledu korumpiranosti društva, pogotovo političke vlasti, nemamo ništa novo izuzev što imamo nova lica. Pravac je isti.

Može li se na to i kvantitativno ukazati?

Mislim da može, jer ovo je društvo siromašnije nego što je ikada bilo, pogotovo u poslednjih 30 godina, izuzimajući period inflacije. U siromašnom društvu korupcija se bolje vidi, više bode oči, ljudi počinju da vode računa o njoj zato što postaju svesni da je to otimanje iz njihovog sopstvenog džepa, a sve se to i te kako može

■ "Ceo život sam se bavila pravosuđem i moram da kažem da je pravosuđe postalo ne neko slabašno mesto, ne nešto čemu nedostaju osnovni atributi državne vlasti, nego je postalo kancer ovog društva. Kancer koji ga jede i to ga jede nečinjenjem ili selektivnim činjenjem"

slu reči, nego ratnih profitera, čiji je novac mogao da potiče jedino iz ratnih pljački.

Kako su kasnije dolazile razne vlasti, najveći izvor korupcije su bili različiti oblici privatizacije. Još jedan nedostatak tog vremena je što nisu primenjeni neki tranzicioni zakoni. Sećamo se da je postojao zakon o ekstraprofitu koji je trebalo da služi tome da oni koji su se obogatili u privatizaciji i u Miloševićovo ratno vreme zahvaljujući bliskosti sa vlašću, a dosta toga je bilo vezano za rat i mahinacije u vezi sa embargom, budu oporezovani. Taj zakon je pre svega bio selektivno primenjivan; mislim da je na kraju bio primenjen samo na jedan deo Karićevog bogatstva, a onda se od toga iz raznoraznih razloga, koji nikad nisu bili sudski utvrđeni niti utvrđivani, odustalo. Korupcija se nastavila kroz razne oblike koji vrlo otmeno i sofisticirano zvuče kao što je, recimo, Agencija za privatizaciju, pa razne tenderske komisije, komisije za žalbe, i sve se razvijalo do Vučićevih dana. On je zgrabio vlast na obećanju građanima da toga više biti neće i na hapšenju jednog od tajkuna.

videti upravo na primeru grada Beograda. Na primeru Beograda na vodi, raznim primerima iz zdravstva, a može se, nažalost, vrlo dobro videti i u samom pravosuđu. Tu vladajući oblik korupcije nije finansijska korupcija nego trgovina uticajem, položajem, obezbeđivanjem boljeg mesta u hijerarhiji.

Zanimljivo je, na primer, zašto ova vlast nije rešila sporne 24 privatizacije, kako je obećavala, utoliko pre što to spada u nasleđeni paket problema?

Da, reč je o zajedničkom nasleđu DS-a i DSS-a i kada se pogleda vreme kada su te privatizacije izvršene, može se videti da je najveći broj bio u vreme vlade Vojislava Koštunice. On lično nikad nije bio percipiran kao korumpiran čovek, ali je njegovo okruženje očigledno bilo drugačije. Ne mogu da kažem šta je tačno razlog neresavanja tih slučajeva, ali mogu da kažem svoju impresiju.

Posmatrajući stvar na pojedinačnim primerima u dugom vremenskom razdoblju došla sam do zaključka da je smenjivost vlasti u parlamentarnoj demokra-

tiji, umesto da doprinese razvoju nekih demokratskih vrednosti, zapravo dovela do toga da jedna grupacija stranaka ili jedna stranka – pošto zna da će biti ograničeno vreme na vlasti i da će biti smeñjena od neke sebi suprotne grupacije – čuva sebe za budućnost.

Dakle, kada više ne budu na vlasti, bar će biti zaštićeni od procesuiranja vlastitog kriminala, upravo zato što su u prethodnom periodu zaštitili svoje protivnike, ranije držaoce vlasti, od toga istog. I onda najviše što može da se očekuje jeste da se protiv nekog srednjeg sloja političara, imate primer Olivera Dulića, vodi postupak, a da se oni koji su bili percipirani kao glavni nosioci bilo same korupcije bilo njenog zataškavanja uopšte ne procesuiraju. U pravosudnoj obradi to se pokrije time što se kaže da nema dovoljno dokaza ili da nema dovoljno kvalitetnih dokaza. S druge strane imate “sudeñnje” i “presuđivanje” od političara ko je lopov, ko je ukrao, a da cela stvar nikad ne dođe do suda.

Koliko je aktuelni slučaj ministra Vulina koji je pravdao poreklo svojih više od 200.000 evra “tetkom iz Kanade”, kao i premijerkina odbrana da je reč o njegovoj “emotivnoj reakciji”, zapravo, paradigma odnosa sadašnje vlasti i prema korupciji i prema javnosti?

Rekla bih da je to model, kako rekoħ na početku, visokoparnog prenemaganja i bezobrazluka pri čemu misle da će zaseniti prostotu to jest sve nas, tako što će davati neproverljive odgovore. Ponoćiću, cela stvar bi više ličila na Femu iz *Pokondirene tikve* kada ne bi bila toliko tragična.

Svakako da se izruguju nama, a zašto – da li zato što potcenjuju građane ili ih jednostavno nije briga. Smatraju da su nedodirljivi, da su na takvom mestu gde je jedino važno da ih štiti onaj koji je najmoćniji među njima. A njegovu zaštitu uživaju bestidnim ulagivanjem i povlađivanjem. Povrh toga, naša građanska politička javnost ograničena je neslobodom medija, jer veoma mali broj medija kritički objavljuje i objañjava takve poteze.

Lažne diplome, afere s izgubljenim ličnim kartama, afera Vetropark, stanovi gradonačelnika, veliki poslovni ugovori koji ostaju tajni

katkad još i vrisnu u medijima i javnosti, ali nadalje postanu nevidljivi. Koliko su vidljivi pravosuđu, Tužilaštvu pre svega?

Ceo život sam se bavila pravosuđem i moram da kažem da je pravosuđe postalo ne neko slabašno mesto, ne nešto čemu nedostaju osnovni atributi državne vlasti, nego je postalo kancer ovog društva. Kancer koji ga jede i to ga jede nečinjenjem ili selektivnim činjenjem.

Imali smo mi i gomilu vankorupcionaskih afera. Stalno podsećam na smrt sudijske Nebojše Simeunovića koji je nestao i pronađen je mrtav 2000. godine. Za taj slučaj i dalje važi policijska teza da je izvršio samoubistvo uprkos velikom broju indicija da je ubijen. Nekoliko puta se oglasila inače jako čutljiva republička tužiteljka i rekla da je nepodnošljivo da jedan “nosilac pravosudne funkcije” izgubi život i da se ne zna način na koji ga je izgubio. Oni ne rade ništa, a reč je o njihovom kolegi, istražnom sudiji. Uzmite novinarsku branšu, ubijeno je nekoliko novinara, to je bilo takođe relativno davno. Vi čuvate uspomenu na te novinare, i na Slavka Čuruviju, i na Dadu Vujašinović, Milana Pantića, podsećate javnost na to. Kad ste vi čuli nekog sudijsku, ili nekog javnog tužioca, ili Društvo sudija, ili Udruženje javnih tužilaca da su rekli: pa ovo je nepodnošljivo, taj čovek je izgubio život, i ne zna se kako, a mi smo ti koji se bave utvrđivanjem kako je neko izgubio život? To je za mene nepojamno. Zna li da na Siciliji postoji međunarodni aerodrom koji je dobio ime po dvojici istražnih sudija koji su stradali od mafije? A o sudiji Simeunoviću niko ne govori osim njegove sestre i, evo, ponekad se javim ja.

Postoji li u skorije vreme slučaj iz pravosuđa koji biste naveli kao pozitivan primer, mislim na razreñenje afere ili spora od većeg javnog interesa?

Ne. Ili je završeno nakaradno, pa se može postaviti pitanje da li je to uopšte dostojan pravosudni završetak, ili uopšte nije završeno. Kod nas se sve stvari, od Posebnog odeljenja suda i Tužilaštva za ratne zločine do ovih za organizovani kriminal, uporno završavaju ukidanjem presuda. Kod kriminala dolazi do zastarevanja, a budući da ratni zločini ne zasta-

■ Ako državni funkcioner ne poštuje pravila, zašto je uopšte došao tu, šta hoće sa tom državom? Vrlo često u vokabularu naprednjaka čujemo “izdajica”, “neprijatelj”. A za mene nema većeg i goreg izdajstva od toga da neko opstruiše zakone države kojoj stoji na čelu. To je izdaja par ekselans

revaju valjda moje kolege čekaju da umru oni koji se poslednji sećaju tih zločina i da se na tome stvar završi. To je strašno za svako društvo.

Ako nemamo pravosuđe, a imamo slabe medije i sve veće pritiske na nezavisne institucije, u čijem je zadatku nadzor vlasti, ko ovde danas uopšte kontroliše vlast?

Naša politička vlast je kontrolisana isključivo spolja, ako govorimo o efikasnim mehanizmima kontrole. Iznutra, vlast bi morala da bude kontrolisana od strane pravosuđa, ne mislim samo u krivično-pravnom smislu, od strane nezavisnih regulatornih tela počev od ombudsmana, preko, recimo, poverenika za ravnopravnost, sve do REM-a. Mislim da je jedini “Mohikanac” koji je ostao da se bori sa nekim elementima kontrole vlasti poverenik za pristup informacijama od javnog značaja, ali i on je ustrojen tako da je izvršenje njegovih odluka ponekad moguće, a ponekad ne. Sve zbog toga što vlast ne saučestvuje, niti ima pozitivan pristup prema njegovom radu. Takvim držanjem vlasti on je ostao nenaoružan, pa ispada da mnogi radije plate kaznu koju poverenik izrekne, ali se informacije ne odaju.

Može li se, makar teorijski, dugo

vremena urušavano pravosuđe ponovo uspostaviti?

Moram da kažem da ja za svog života nisam okusila čari vladavine prava i pravne države. Kad zanemarim taj individualni pristup, građani Srbije, uključujući tu i vreme od pre Drugog svetskog rata, i vreme početaka moderne srpske države, nisu imali tu sreću ili nisu umeli da se izbore s tim da osećate kako je to živeti u jednoj državi kojom vlada pravo, a ne politička volja ili politička samovolja. Bilo bi zaista neodgovorno i naivno očekivati da se u nekom kratkom vremenu desi čudo i da se pronađe zlatni ključić kojim ćemo otvoriti ta za mene vrlo važna vrata svake države. Za početak, ne bi bilo loše da se malo razmisli o mehanizmima kojima bi prestalo to razaranje i opstruisanje pravosuđa, a pre svega sudstva kao grane državne vlasti, pa da se polako dođe do relativno pristojnog pravosudnog aparata. Da li ćemo u tome uspeti zavisi i od uspostavljanja povoljnih uslova.

Pod kojima podrazumevate...?

Pa, pod uslovom da dođe nekakva vlast koja će se uzdržavati od toga da na sirov, očigledan, neposredan način pokušava da oblikuje presude po svojoj meri. Dovoljno je da poštuje pravila, ustavna, zakonska. Ovako, ako vi kao držav-

ni funkcioner ne poštujete pravila, onda zašto ste uopšte došli tu, šta hoćete sa tom državom? Vrlo često u vokabularu naprednjaka čujemo "izdajica", "neprijatelj". A za mene nema većeg i goreg izdajstva od toga da vi opstruišete zakon države kojoj stojite na čelu. To je izdaja par ekselans.

Dakle, sa kojim rezultatima, pa i adutima, SNS izlazi na gradske izbore?

Kad sam čula najavu izbora za decembar, prvi put sam pomislila kako nas je Gradski odbor SNS sa Stefanovićem na čelu obradovao. Zato što mislim da svaki dan njihovog trajanja na vlasti proizvodi vrlo veliku štetu. Na izbore će pokušati da izađu sa nekim kilometrom obnovljenih ulica, sa tramvajskom prugom koja će verovatno posle toga biti zatvorena, fontanom, naravno i sa Beogradom na vodi. Sa druge strane, imate veliku koncentraciju siromaštva. Beograd je najbogatiji grad u Srbiji, ali je istovremeno i najsiromašniji, jer je u njemu veliki broj ljudi koji su ili siromašni ili u ozbiljnom riziku od siromaštva o čemu postoje mnoge studije. Imate grad u kome nema većine državnih muzeja, grad u kome možete videti najnovija pozorišna dostignuća ali, sa druge strane, imate pozorišta koja tavo-

re i nemaju ni finansijske ni neke druge snage, imate nekulturu govora oličenu, na primer, u ministru Vulinu koja ukida normalnu komunikaciju između građana i vlasti, imate urbanistički haos zasnovan na pljački važnih beogradskih resursa, a to posebno važi za gradsko građevinsko zemljište i gradska javna dobra.

Posle 2012. izbora u Srbiji su izgubili osnove legitimiteta i možemo očekivati isto kao na predsedničkim izborima, čak i više svega i svačega nepoštenog od strane vlasti. S druge strane, opozicija mora da se trudi da broj nepoštenih, čak kriminalnih radnji svede na što manju meru i da ih obelodani, a tu je uloga medija zaista nezamenljiva.

Nova stranka sama izlazi na izbore, za sada?

Za sada, da. Nema nikakvog dogovora o predizbornoj koaliciji niti o postizbornoj koaliciji. Neki razgovori se ipak vode, i mi smo više puta inicirali te razgovore i vodili ih, međutim, nije došlo do nekog jasnog rezultata, ali ti razgovori nikad i nisu bili prekinuti. Naravno da bi Nova stranka želela da se formira jedna predizborna koalicija onih pokreta i stranaka koji dele iste vrednosti bar kad je reč o gradu Beogradu. Ne mora to biti identična ideologija, ali mora biti poštovanje određenih građanskih vrednosti.

Pa, kako izgledaju ti razgovori, šta im nedostaje?

Pregovori o eventualno mogućoj koaliciji su stranački pregovori i vode ih oni koji su na čelu stranaka. Primetila sam jedan sindrom za koji moram reći da ne važi za Novu stranku, i kad to kažem, nisam pristrasna, a to je da većina stranaka i pokreta hoće da se udruže, ali tako da tu neko bude glavni šef i da svi ostali slede baš njega. I ako vi uđete u takvu vrstu razgovora, gde više njih smatra da su "glavni šef", onda to teško dovede do pozitivnog rezultata. Mislim da celu stvar treba potpuno obrnuti i videti ko od eventualnih kandidata može da određenu ideju i politiku najbolje predstavi građanima, da je verodostojno iznese u kampanji koja svakako neće biti laka i da tako onda računa na ozbiljan procenat glasova.

Ukoliko Nova stranka bude izlazila samostalno na izbore, šta nudite vi kao njen kandidat?

Ozbiljnu i odgovornu socijalnu politiku, pre svega. Urbanu i kulturnu politiku. Pod urbanom ne podrazumevam samo urbanizam i gradnju šina, nego način života u ovom gradu. Pod kulturnom politikom ne samo muzeje, biblioteke, pozorišne predstave, nego uslove koji će omogućiti svakome da se kreativno izrazi. Vršiti vlast u gradu, u stilu "Malih" i "Vesića" je jedna priča, a omogućavati ljudima da žive koliko toliko pristojno je sasvim druga. A to je ono što vlast treba da radi. Dok god je vršenje vlasti otvaranje, zatvaranje, premeštanje šine pola metra, da li će vodoskok biti lila boje ili koja će biti pesma na fontani, reč je o reklamerskim, potpuno sekundarnim stvarima.

Ali, koliko te sekundarne stvari utiču na biračko telo?

Moguće da nešto što se opredmeti, što peva ili svetluca, može da vam razgali život u ovom neorganizovanom gradu, meni lično ne.

Ako sam dobro razumela, u slučaju da izbori budu raspisani 3. decembra, za vas to nije "diverzija protiv opozicije"?

Mislim da je to dobra vest koja će malo da prodrma opoziciju, naravno, ako je ta najava tačna. Jer, pre toga treba raspustiti Skupštinu grada, raspušta je Vlada, postoje zakonom predviđeni razlozi zbog kojih se skupština može raspustiti, ali koga je briga za zakon. Eto, mene je briga. Sad – da li će oni poštovati zakon, a pošto ga do sada nisu mnogo poštovali, ne bih očekivala ni da ga fanatično poštuju u ovoj prilici. Sam datum izbora, uz poštovanje zakonskih pravila, nije mi problematičan i ne doživljavam ga kao diverziju, iako je verovatnije da je reč o sistemu kalkulacije "kako ću da prođem lakše" sa stanovišta vladajuće stranke.

Što se tiče eventualnih razloga za bojkot izbora, to treba videti u toku kampanje, kakav je pristup medijima, koliko su tačne neke vesti koje se pronose povodom biračkog spiska, a mi iz Nove stranke pokušavamo to da proverimo. Osim toga, moje iskustvo sa RIK-om je bilo loše, pa ne očekujem ništa bolje ni sa GIK-om.

Kakve vesti se pronose?

Da je iz nekih manjih mesta u Srbiji primećen priličan priliv ljudi u neke beogradske opštine, a takođe se čuju glasovi

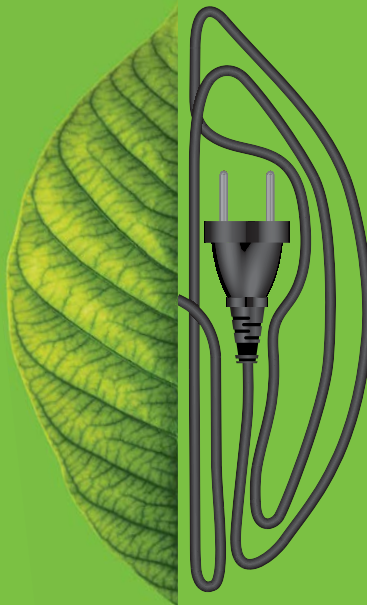
da je veliki broj državljana BiH, iz Republike Srpske, dobio državljanstvo Srbije i da se naseljavaju po rubnim beogradskim opštinama. To sve treba proveriti ukoliko može da se proverí, mi ćemo probati preko Poverenika za informacije od javnog značaja.

Nakon predsedničkih izbora i razjedinjavanja, ko vam je danas bliži: Demokratska stranka ili Pokret slobodnih građana?

Doživljavam ih kao podjednako bliske, samo što su predsednički izbori bili personalizovani. Naravno da mi je Saša Janović i po svom profesionalnom profilu i po nekim svojim ljudskim karakteristikama bliži nego bilo koji predsednik stranke s kojim ne mogu da podelim onaj profesionalni deo koji je meni dosta važan. Ali, to je samo moj lični pristup koji nema odlučujućeg značaja. Meni je takođe jako simpatična Inicijativa "Ne da(vi)mo Beograd", jer mislim da nose zaista dobre ideje i aktivizam koji je drugačiji od dosadašnjeg. Ipak, nikome ne možete da se nametnete i da se udružujete ako to taj drugi ne želi.

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

**NOVA
ENERGIJA**

**4-6.
OKTOBAR
2017.**

ENERGETIKA

ufi
Approved
Event

**BEOGRADSKI
SAJAM**
Mesto koje je video ceo svet

ECO AIR

Između sećanja, poricanja i zaborava

Tokom devedesetih godina 20. vijeka vođene su široke naučne, publicističke, političke i medijske diskusije o istorijskom pamćenju i sjećanju, koje se i danas koriste u političkoj borbi za legitimaciju vlastite i delegitimaciju protivničke pozicije

Događaji iz prošlosti se reinterpetiraju s obzirom na vladajuću ideologiju i politiku, a politička borba ujedno je i borba za vladavinom nad kolektivnom memorijom, te se vodi stalnom reinterpetacijom prošlosti. I upravo na ovoj razini – institucionalnoj i političkoj – najmanje je urađeno na kritičkom propitivanju prošlosti i suočavanju sa mračnom stranom sopstvenog etničkog kolektiviteta. Ta borba za kontrolu nad sjećanjem ujedno je i borba za sadašnjost i budućnost.

Polazeći od ovakvog okvira, njemačka politička Fondacija "Fridrih Ebert" u Bosni i Hercegovini organizovala je regionalnu konferenciju "Kultura sjećanja" 19. i 20. septembra 2017. godine u Banjaluci. Tokom konferencije su novinari, istoričari, pravници, aktivisti civilnog društva, umjetnici, pisci, književnici propitivali kako se odvija proces suočavanja s prošlošću u pojedinim grupama stanovništva – na nivou lokalne uprave i lokalnih inicijativa civilnog društva, akademske zajednice, umjetnosti, muzike i publicistike... Također su se bavili i ponašanjem i odnosom medija u borbi između zvanične i kritičke kulture sjećanja i njihovim uticajem na oblikovanje javnog mnjenja građana i izgradnju povjerenja između pojedinca i skupina stanovništva.

U diskusiji se ispostavilo da su gradovi temeljna mjesta sjećanja. Oni su najbliži građanima i posjeduju sve najvažnije mehanizme koji oblikuju kulturna sjećanja neke političke zajednice.

U panelu "Mediji i kultura sjećanja: na koji način se mediji odnose prema prošlosti i kako je propituju" zaključeno je da živimo u vremenu promijenjenih medija. Zato što je riječ o vremenu poluistine, alternativne istine i medija koji se nalaze u raljama komercijalizacije, kapitala i

MRAČNA STRANA PROŠLOSTI: Konferencija "Kultura sećanja"

Foto: Slobodan Rašić Bobara

politike, nikog ne zanima kultura sjećanja. Novinari iz regije su zaključili kako se ništa nije promijenilo u posljednjih 20 godina, što je osječki novinar Dragutin Hedl ilustrirao atmosferom koja je vladala u Hrvatskoj u vezi sa smrću i sahranom poznatog hrvatskog publiciste, izdavača i antifašiste Slavka Goldštajna. Nekadašnji zločinci sada su heroji, sopstveni zločini se štite, a mediji su saučesnici političkih elita u nesuočavanju s prošlošću.

Dragoljub Žarković, glavni urednik nedjeljnika "Vreme", naglasio je kako od mira i pomirenja sada nema ništa, dok to međunarodni centri moći mirno posmatraju, a političari koji raspiruju netrpeljivost i mržnju imaju čak njihovu podršku, javnu ili prećutnu.

Predstavnici akademske zajednice su zaključili kako je srušen temeljni konsenzus o dobru i zlu dok se akademska zajednica time apsolutno ne bavi.

Na konferenciji je naglašeno kako postoji snažna povezanost između kulture i politike sjećanja, te da se kultura sjećanja iz matičnih nacionalnih zajednica Bosne

i Hercegovine prenosi na zajednice u diaspori. Među prisutnim umjetnicima na konferenciji provejavala je teza da bi trebalo zanemariti negativne strane socijalističkog poretka, poput jednostranačke diktature, i istaknuto je da – ukoliko se želi razviti kultura sjećanja koja zagovara toleranciju, pomirenje i prevladavanje dubokih trauma podijeljenih društava – treba afirmisati modernizacijske značajke socijalističkog poretka.

Učesnici konferencije su zaključili kako su kultura i oni koji u njoj zagovaraju ideju međunacionalne tolerancije i druge liberalno-demokratske vrijednosti danas izloženi velikim izazovima od strane radikalne desnice, koja je sve aktivnija u ovoj oblasti. Brojni primjeri iz lokalnih sredina i lokalnih inicijativa pokazali su da su lokalni aktivisti u suočavanju s prošlošću prepušteni sami sebi, te da postoje brojne prepreke i izostanak podrške. Nju imaju samo oni koji se bave tuđim zločinima, ne i oni koji se suočavaju sa sopstvenim.

R. V.

Ministar te tuži, ministar ti sudi

Imajući u vidu ovdašnji kontekst i dosadašnje delovanje stranačkog kadra, predložena rešenja daju još više mogućnosti za zloupotrebu koje će biti teško ograničiti ili sprečiti. Izmenama obrazovnih zakona u prosveti se otvara široko polje za ministarsku samovolju i svemoć Vlade Srbije

P ojednostavljeno rečeno, analiza sadržaja mogla bi da se opiše kao brojanje reči u određenom tekstu, govoru, pretpostavljajući da reči koje se najviše spominju odražavaju i na ono što se

autora najviše dojmi. Ona se neretko koristi u metodologiji naučnog istraživanja kao tehnika koja omogućava da se otkrije fokus određene grupe, pojedinca, medija, društvene ili institucionalne pažnje.

I, sledi zanimljivi podatak: u predlogu Zakona o visokom obrazovanju o kojem se, dok ovaj tekst nastaje, i dalje raspravlja u Skupštini, Vlada Srbije se pominje trideset i sedam (37) puta, dok se, poređenja radi,

DISCIPLINOM PROTIV DEMOKRATIJE:
Mladen Šarčević, ministar prosvete

Foto: Tanjug

■ Da li iko veruje da će ministar biti smenjen ako neki direktor ne bude dobro radio svoj posao ili da će nekome za to odgovarati (na kraju, te stavke uopšte nema u Zakonu) ako dođe do, recimo, političkih smena

obrazovanju po hitnom postupku, te objedinjenoj skupštinskoj raspravi za oba predloga, kaže se da je to važno da bi se na vreme rešio status studenata kojima će biti potrebno 48 ESP bodova da ostanu, odnosno da uđu na budžetsko finansiranje.

Koje su izmene? Šta se nalazi u predlozima zakona što zaista treba da nas zabrine? Na šta ministar Mladen Šarčević u stvari misli kada kaže odgovornost?

MILAN DRAGANOV NAŠE REALNOSTI

Ministar Mladen Šarčević mnogo je puta ponovio, a to stoji i u tekstu obrazloženja oba predloga, da postoji potreba usklađivanja ovdašnjeg obrazovanja sa onim evropskim zemljama koje imaju veća postignuća u toj oblasti. Govorio je i da je potrebno proširiti autonomiju obrazovnih ustanova, povećati odgovornost svih uključenih u obrazovnom procesu, osavremeniti obrazovanje, te povećati zapošljivost mladih, kao i obrazovni nivo stanovništva i kvalitet samog obrazovanja. Retko ko bi mogao ovome da nađe manu. Problem je, međutim, u tome koja rešenja nam se nude za postizanje ciljeva i da li ta rešenja uopšte mogu da dovedu do ovako fino sročениh rezultata.

Krajem juna, u emisiji "Veče sa Ivanom Ivanovićem" prikazan je skeč u kom glumac Dimitrije Banjac igra izvesnog ministra Marinka Maglu. Fiktivni ministar Magla objasnio je kako on vidi novi zakon po kom direktore škola treba da postavlja isključivo ministar, jer treba znati ljude na terenu i ne može čovek da radi sa strancima. Nastavio je o tome kako je u Valjevu Milan Draganov, a u Čačku Bran-ko kuma Miroslava mali...

Taj skeč je postao realnost. Prema članu 123. predloga Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, direktora ustanova imenuje ministar. Istini za volju, ni prethodno rešenje nije bilo idealno i daleko od toga da nije postojala

politizacija školstva i same pozicije direktora, naprotiv. Ali sada je to ogoljeno i skoro pa neizbežno. (Jedan od predloga struke je bio da za direktora ne može biti izabran niko koga nastavnički kolektiv nije podržao sa 50 odsto plus jedan.) Takođe, ne treba misliti da ranije nije bilo problema sa razrešavanjem direktora, ali sada se događa da ministar postavlja direktora, koji je za svoj rad njemu odgovoran, i ministar ga razrešava.

Naravno da se navode uslovi pod kojima se to može desiti. Ali, imajući u vidu ovdašnji kontekst i dosadašnje stranačko delovanje, problem je što predložena rešenja daju još više mogućnosti za zloupotrebu. Te potencijalne zloupotrebe biće zastrašujuće teško ograničiti ili sprečiti. Otvara se široko polje za ministarsku samovolju i stranački odabir direktora, što će sada biti i podržano Zakonom, dakle – legalizovano. Jedna od novina je, na primer, i to što ministar ima prava da razreši direktora ako ovaj odbije da se podvrgne lekarskom pregledu koji prvi čovek srpske prosvete zahteva (Član 128). Naša je pretpostavka da je neko ko dođe dotle da ga ministar šalje kod doktora, što je samo po sebi sporno, već napravio neku grešku, dovoljno veliku da se može govoriti o njegovom razrešenju. Čemu zaista ovaj član?

Ova odredba o postavljanju direktora je inače izazvala najveću pažnju javnosti, a ministar Šarčević ju je opravdao sledećim rečima: "Od ministarstva se očekuje da preuzme svu odgovornost, da reši sve probleme i muke, kad pogledate sada, ono i nema neku odgovornost. Ostavljeno je na suvom i onda je zamena teza da je ministarstvo odgovorno za nešto, a razvlašćeno je raznim drugim telima – školski odbori, razni saveti." Šarčević je dodao da će se na taj način onemogućiti partijsko zapošljavanje i da ministarstvo na sebe preuzima rizik jer mora da objasni neku situaciju.

u važećem Zakonu, istina nešto kraćem, ovo telo pominje 13 puta. U novom predlogu Zakona, Skupština kao da ne postoji.

Na predlog Zakona o visokom obrazovanju i Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja uloženo je nešto manje od 1300 amandmana. Rasprava je žustra, trajaće verovatno i kada budete čitali ovaj broj "Vremena", a šačica amandmana koja je do ovog trenutka prihvaćena (utorak 26. septembar) uglavnom je čisto kozmetičke prirode, odnosno tiče se izostavljenih slova.

U obrazloženju Ministarstva prosvete o razlozima za donošenje Zakona o visokom

BIVŠI MUFTIJA PROTIV "REKTOROKRATIJE":
 Rektorat Beogradskog univerziteta i predsednik
 Skupštinskog odbora za obrazovanje M. Zukorlić

Fotografije: A. Andić, FoNet

Kada smo već kod objašnjavanja, nedavno je novinarka Televizije O2 Sanja Ignjatović Eker upitala ministra šta će biti sa OŠ "Svetozar Miletić", na šta je on odgovorio: "Ma, dajte bre, ljudi", uz opasku da ima ćerku novinarku koja nije tako drska. Slično je bilo i kada je upitan za besplatne udžbenike koju nedelju pre toga. Ali da ne bismo iz jednog-dva primera izvlačili moguće pravilo, pitanje jeste koju zaista odgovornost ministar preuzima. Da li iko veruje da će on biti smenjen ako neki direktor ne bude dobro radio svoj posao ili da će nekome za to odgovarati (štaviše, te stavke uopšte nema u Zakonu)? Ili da će neko me ministar zaista morati da se pravda ako dođe do politički motivisane smene direktora?

OD SAVETA GLAVA NE BOLI

Jedno od rešenja koja zaslužuju ozbiljnu kritiku jeste i ono da po ovom predlogu Zakona Nacionalni prosvetni savet, imenuje Vlada Srbije, a ne Skupština, kao što je do sada bio slučaj. Inače, Nacionalni prosvetni savet će imati osam članova

manje nego ranije, a razlog za to je, stoji u obrazloženju, rasterećivanje budžeta Republike Srbije. Tako je Savet sveden isključivo na konsultativno telo. Njegovo je jedino da "daje mišljenje", a iskustvo poziva na određenu skepsu kada je reč o tome koliko se slušaju i kako se vlast odnosi prema neobavezujućim savetima. Zatim, Savet za stručno obrazovanje takođe dobija samo savetodavnu ulogu. Objašnjenje dato u obrazloženju Zakona glasi da će tako ova tela biti uređena na efikasniji način. Deluje da će tako biti efikasnije učutkana.

Šta se još novo može naći u dugačkom tekstu predloga Zakona?

Od početka školovanja uvodi se jedinstveni obrazovni broj (JOP) gde će se nalaziti mnoštvo podataka o detetu, od onih osnovnih do svih pohvala i uspeha tokom obrazovanja, izostanaka i vladanja, pa do podataka o "određivanju funkcionalnog statusa" odnosno postojanju poteškoća, bilo intelektualnih, motornih ili onih u komunikaciji i ponašanju. JOP se pominje i u drugom predlogu Zakona, onom o visokom obrazovanju, gde se

nastavlja vođenje evidencije o obrazovnim ustanovama i pojedincima, pa će se tu naći obrazovni i socijalni status studenta, način na koji se, recimo, on izdržava tokom studija, tipu smeštaja gde živi, pa čak i njegov bračni status. Svrha svega ovoga je, stoji tamo, unapređenje kvaliteta i efikasnosti sistema visokog obrazovanja i obrazovnog nivoa studenta.

Novo je i to da se obrazovni rad ostvaruje isključivo na ćirilichkom pismu, a tu je i pravo na posebno obrazovanje kako učenika sa teškoćama tako i nadarenih. Dosta se govori o odgovornosti učenika i roditelja, kao i nastavnika, o zabrani diskriminacije i nasilja, kao i o vaspitnim i disciplinskim merama. Predlaže se uvođenje društvenokorisnog ili humanitarnog rada ukoliko dođe do povrede neke od učeničkih obaveza pomenutih u zakonu, što može biti korisna stavka. Vršnjačko nasilje se jedva eksplicitno pominje, što čudi s obzirom na sve što se događalo prethodnih meseci i godina.

Ima još jedan posebno zanimljiv član koji je nekako, usled mnogo bitnijih, zaobišla dužna pažnja javnosti. Član 112.

govori o zabrani ponašanja učenika, roditelja i zaposlenih koje vređa ugled, čast ili dostojanstvo, međutim, ne kaže se šta sve takvo ponašanje podrazumeva i obuhvata, već da "bliže uslove o načinima prepoznavanja ponašanja kojim se vređa ugled, čast ili dostojanstvo u ustanovi, propisuje", pogodićete, "ministar". Drugim rečima, ministar će nam određivati šta je časno, a šta nije.

ČAST JE ČAST, VLAST JE VLAST

Kada je reč o drugom predloženom zakonu, onom o visokom obrazovanju, i tu je došlo do promena koje mogu da imaju za rezultat centralizaciju i s(a)kupljanje moći, s tim što je ovde neprikosnovena – Vlada Srbije.

Za početak, članove Nacionalnog saveta bira Vlada – a do sada ih je birala Skupština – na predlog Konferencije univerziteta (KONUS) i Konferencije akademija i visokih škola (KAVŠ). Uspostavlja se, što je takođe novo, Nacionalno akreditaciono telo koje Savetu predlaže standarde i postupak za akreditaciju, ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova te izdaje dozvole za rad.

Kako to izgleda prema još uvek važećem Zakonu? Standarde i postupke predlaže Komisija za akreditaciju, koju je obrazovao Nacionalni savet na predlog KONUS-a. Sada se uspostavlja pomenuto Nacionalno akreditaciono telo koje, na predlog KONUS-a, obrazuje Vlada Srbije. Stručni organ ovog tela je Komisija za akreditaciju, a nju bira upravni odbor. Taj upravni odbor imenuje ponovo Vlada Srbije.

Borbu amandmanima i izvesno zadovoljstvo novim predlogom Zakona objavio je predsednik skupštinskog Odbora za obrazovanje, nauku, tehnološki razvoj i informatičko društvo Muamer Zukorlić, koji se dosad uporno žalio na "rektorsku vlast" i monopol akademske zajednice u oblasti visokog obrazovanja. Poznato je, naime, da je poslanik Zukorlić, koalicioni partner vladajuće stranke, predsednik tzv. Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru koji je Komisija za akreditaciju više puta odbila da akredituje, najviše zbog nastavničkog kadra koji je mahom obrazovan na ovom Univerzitetu, a Vlada Srbije zaključila da su diplome ipak validne. Ministar prosvete je onomad izjavio da se traži "pametno

Ministrovanje i disciplina

Kada je tek započeo sa ministrovanjem, Mladen Šarčević je pridobio simpatije i onih kojima je ova vlast veoma nesimpatična. Delovalo je da hoće nešto da promeni, da se trudi, da u moru ministara u Vladi pod dirigentskom palicom Aleksandra Vučića, nezavisno od toga da li je pomenuti predsednik ili premijer, makar nešto predlaže i nešto je radio pre nego što je seo u ministarsku fotelju. Potpisnica ovih redova je razgovarala s njim pre šest, sedam godina, pišući tekst o privatnim školama u Beogradu. Za razliku od ostalih direktora, povučenih i sumnjičavih prema činjenici da mediji pišu o njima, Šarčević je odgovarao na sva pitanja, bio veoma dobro pripremljen i svestan da treba razgovarati sa novinarima čak i ako se ne zna kakav će zaključak iz toga da izvuku. Ali dobro, tada je bio direktor privatne škole, danas je ministar.

"Mi nismo Finska, na koju se svi pozivaju. Tamo je najpre uspostavljen društveni konsenzus, izdvojen je veliki novac i pokazano veliko strpljenje. Mi nemamo ništa od toga", izjavio je svojevremeno i bio je u pravu. Budžetska odvajanja za obrazovanje i nauku su premala, a *copy-paste* rešenja su obično pogrešna, bilo da se kopira Finska ili neka druga zemlja.

Poslednjih meseci, dosta toga što on govori može se svesti pod dve celine – uvođenje reda i usklađenost privrede i obrazovanja. Tako je opisivao kako plaši direktore škola pa se oni zato bolje ponašaju, najavljuvao uvođenje kamera za vreme polaganje male mature i obavezne uniforme. Način na koji će uniforme biti uvedene bio je poprilično ilustrativan: "Pedeset odsto škola se opredelilo da će sa uniformama početi ove godine. Za ostale ćemo videti zašto neće. Kad dođemo do pred kraj, ostaće deset odsto onih inadžija, pa ćemo, kad ocenjujemo škole, staviti školi ocenu manje."

Kad pominje demokratiju i demokratičnost, čini to koristeći ih kao sinonim za nedostatak odgovornosti i da opiše kaos naspram uređenog, disciplinovanog sistema koji želi da gradi. "Od septembra će praktično ministar biti razredni starešina", rekao je nekom prilikom. Samo, neće valjda biti od onih razrednih starešina što smatraju da je sloboda mišljenja i govora narušavanje reda i discipline?

rešenje" da bi se ceo postupak ponovio. Ostaje nada da to "pametno rešenje" nije nađeno ovim Zakonom ili nekim amandmanom koji će tek uslediti.

PROSVEĆUJE LI PROSVETA

Nemali broj kritika upućen je za predlog Zakona o visokom obrazovanju i zbog onoga što se u njemu nije našlo. Naime, deo stručne javnosti kaže da su potrebne mnogo veće promene od onih koje ovaj Zakon može da donese. Jer, šta je sa onolikim plagijatima i urušavanjem onoga što se zove akademska čestitost? Teško da će se nešto rešiti na tom polju.

Novim predlogom Zakona, što je još jedna novina, biće formiran Savet poslodavaca na svakoj visokoškolskoj ustanovi, koji će predstavljati "vezu visokog obrazovanja i privrede". Planirano je i uvođenje kratkih programa studija koji bi stručno osposobili studente za rad, a

kao predavači se mogu angažovati i ekspertizom iz privrede.

U oba predloga Zakona akcenat je stavljen na bezbroj puta ponavljano potrebu da se uskladi ono što tržište rada traži i ono što obrazovanje daje. Ovaj jaz svakako postoji. Međutim, preterano naglašavanje efikasnosti dualnog obrazovanja, kao odgovor, ima svoju tamnu stranu u kojoj bi se Srbija pretvorila u fabriku za školovanje radne snage za strane investitore.

Obrazovanje nije privatna firma koja isključivo treba da gleda na profitabilnost onoga što *proizvodi* već je nešto više od toga. Zanimljivo je i da ministar Šarčević govori o informatičarima i fizičarima koji treba da ostanu u zemlji, a ne da odlaze iz nje. Društvene nauke i ne pominje. Valjda *plodovi rada* ovih nauka nisu dovoljno isplativi.

JELENA JORGAČEVIĆ

OBRATI PAŽNJU!

MILAN MILOŠEVIĆ

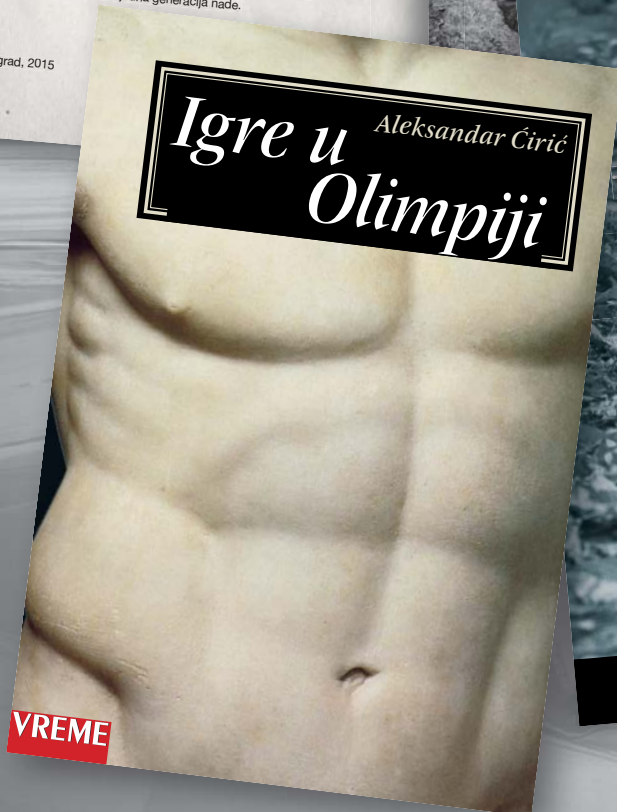
Desna deca levih roditelja

O JOŠ JEDNOJ GENERACIJI X
IZMEĐU "VOĐE", "DANGE" I "STRADIJE"

Prilog kulturi sećanja, hronika u 250.000 reči
u tekstovima ispisivanim tokom 2340 nedelja,
kao prolećne vode proteklih od 1970. do 2015.

Odabrani članci objavljeni tokom prethodnih 45 godina u listovima
Vreme, NIN, FAKK i Yu Novosti, o raspadu Jugoslavije, Kosovu,
uspaljenosti s kataklizmičnim posledicama, o političkim borbama
90-ih, prekinutoj modernizaciji i urbanizaciji bez urbanosti, migracijama
u samoupravnom socijalizmu i pećinskom antikomunizmu, o tome
kako će, sudeći po socijalizmu, kapitalizam u Srbiji ispasti loš
i o tome kako je otpisana jedna generacija nade.

Beograd, 2015

Knjige u izdanju nedeljnika

VREME

možete kupiti u:

prostorijama redakcije,
boljim knjižarama,
pouzećem ili preko interneta

Unutrašnja kontrola

Lisica i ždral domogli su se stenograma sa saslušanja ministra X: tužilac je uveliko već u programu zaštite svedoka tj. tužilaca, a sam zapisnik biće dostupan javnosti pedeset godina nakon odlaska saslušanoga u penziju

Tužilac: Građanine X, je li istina da imate na svoje ime uknjižen stan čija vrednost nadmašuje vaša primanja, premda ova nisu za potcenjivanje? Poznato vam je da ne morate odgovoriti ako mislite da bi vas odgovor, ma bio i posve neiskren, mogao dodatno uplatkati?

Ministar X: Zakone poznajem kao svoj džep, ali ću odgovoriti na sva pitanja i pobiti svaku optužbu! Onima koji su me lažno i podlo optužili neću se svetiti, iako mi zakon i za to pruža nebrojene i takoreći neograničene mogućnosti. Da, stanujem u svom stanu!

Tuž.: Koji ima sto sedam kvadrata?...

Min. X: Da! Ovaj ne, ma kakvi, mislim, stan nije mali, ali ne verujem da je toliki, nisam ga merio... Ali, nema toliko, ni blizu, ako mislite da ima – iz vaših usta u Božje uši...

Tuž.: Da li možda pamтите cenu kvadrata, sećate se koliko ste ga platili?

Min. X: Znae kad je to bilo, i šta sam sve po službenoj dužnosti preturio preko glave, poznato je šta sam sve učinio za ovu državu, i razumljivo je, nadam se barem svima ovde, što takve sitnosopstveničke podatke ne držim u glavi...

Tuž.: Pa i nisu toliko sitnosopstvenički (*nasmeje se, pa se preseče i uozbilji*): Ovde stoji da je stan koštao dvesto četrdeset četiri hiljada evra, a da ste vi za prodatu vašu nekretninu dobili trideset svega trideset osam hiljada evra...

Min. X: Toga se sećam, to neka uđe u zapisnik...

Tuž.: Hoće, nego se postavlja pitanje – ne postavljamo ga naravno mi, ali nama je sad ta žeravica ubačena da tako kažem u zapo-nak rukava, i mi vas po službenoj dužnosti, naravno pod zakle-tvom da će sve ostati među prisutnima, pitamo – odakle vam još dvesto pet hiljada evra?

Min. X: Javnosti nije poznato da ja malo-malo pa nosim tetki lek, to sam učinio brat bratu jedno dvadeset pet puta, iako tetka ne stanuje blizu...

Tuž.: Tako znači...

Min. X: Zar vi ne biste svom dobrotvoru pomogli, ako ste u mo-gućnosti, a tetka jeste bila u mogućnosti...

Tuž.: Sav novac vam je dakle dala vaša tetka, koja stanuje – gde?

Min. X: Stanuje u Kanadi, i poslednje što bih želeo je da joj se ime vuče po srpskim sudovima, koje naravno visoko cenim, tabloidi bi jedva dočekali da kažem gde tetica živi, pa da joj oni zagorčaju njene pretposlednje, možda i poslednje dane...

Tuž.: Tetka je sa očeve ili majčine strane...

Min. X: Kao da je sa obeju strana, verujte... zapravo, to mi nije ro-đena tetka...

Tuž.: Razumem, tetke su retko kad rođene, naravno, naravno... Koje koleno?

Min. X: To je... tetka... to je zapravo ujak moje žene...

Tuž.: Čekajte, tetka ili ujak?!

Min. X: I tetka i ujak! Ujak pomaže svojoj sestri, koja mojoj ženi dođe tetka, a tetka je bez ujakovog znanja novac davala meni, njoj ne treba...

Tuž.: ...jer joj vi odavde nosite lekove, zato znači i nije dala novac svojoj sestričini ili bratanici, da ga ova prenese u Srbiju, nego je i ušteđevinu i to što je dobijala od brata dala sve vama...

Min. X: Da, da... mislim, ne, ma kakvi... To je počelo pre nekoliko godina, ja se vratio iz Kanade, džet-leg me razbija, kad, u koferu, između dve moje crne poligonke, svežanj novca, onim staračkim rukopisom napisano "neka vam se nađe", mi izbrojimo, ono de-vet hiljada evra... Niste trebali, ja je odmah izgrdio preko skajpa, neka, neka, činiš ti za mene mnogo više nego što taj novac vredi...

Tuž.: I?! Nije joj valjda prešlo u naviku?!

Min. X: Jeste! Kako znate?! Mi smo mislili da je to bio jedan da ka-žemo izliv, kad sledeći put, ista stvar, ovog puta novac u rukavu moje crne vijetnamke, isto devet hiljada, ja naravno da nisam to prijavio carini, ni kanadskoj, ni našoj...

Tuž.: Kako da prijavite kad ne znate!... Koliko se puta to ponovilo?!

Min. X: Dvadeset tri puta! Tad joj je moja žena malo možda i gru-blje kazala: "Tetka, sad je stvarno dosta! Neću ti više slati lekove, ispada kao da ti ih bože me oprosti preprodajemo!" A čim smo uga-sili skajp, rekli smo uglas: "Slušaj, mi ovde imamo dovoljno da ku-pimo stan!" Ostalo je istorija!

Tuž.: Pa ovo je fenomenalno! Ovo je sve čisto! Suza! Suza rado-snica! Bog sve vidi, za razliku od carine, tetki je sigurno bolje, do-bro čini i dobru se nadaj, drago mi je što ste srušili mit o ujaku iz Amerike, tetka iz Kanade je zakon! Hvala vam na vašim preiskre-nim odgovorima!

Min. X: Hvala vama što ste me saslušali, da nam je više takvih tu-žilaca, detektor laži nije vam ni do kolena! Žao mi je, a i drago mi je, što ulazite u program zaštite svedoka i što vas neću prepoznati ako nam se životni putevi i budu ukrstili još koji put, sa svoje stra-ne zamoliću vojne hirurge da vas i podmlade, a ne samo da vam zametnu trag, želim vam svaku sreću u vašoj novoj inkarnaciji, sa vašim novim imenom i licem...

Tuž.: Hvala još jednom vama, bila mi je čast da sa vašeg imena skinem sumnju, iako ovo saslušanje služi samo da se premijerka i Predsednik dodatno uvere u vašu stoprocentnu nevinost, i tran-skript neće biti dostupan javnosti, da, prvi ja ne bih želeo da se na tetku navrzu Kanađani, da joj dobročinstvo bez presedana presed-ne, pozdravićete je puno s moje strane, toliko ste živo o njoj govori-li, Bože blagi, kao da nije tuđa kost, osećam se kao da je znam odu-vek, kao da i meni dođe svojta, da, svaki dobar čovek, svaki dobar Srbin zaslužuje da ima takvu tetku u nekoj od razvijenih zemalja! ¶

Pozorište je ponovo

veoma važno

Akcenti sa prve polovine Bitefa: ushićenje, ovacije, začuđenost “zar je ovako nešto uopšte moguće”, čestitke Ivanu Medenici i RTS-u, nada da je Beograd ipak živ i, pre svega – Olimp

Ove godine Bitef, ako je suditi po prvoj polovini festivala, čini da se u Beogradu događa sjajan i beskompromisan upliv kulture koja menja svakidašnji život. Kroz ultimativno otvaranje pitanja epskog i dramskog, Bitefov epik trip nas je suočio sa ličnim odnosom spram naše i evropske tradicije, i sa načinom na koji oblikujemo svoje trajanje na ovom svetu koje zovemo naš život. Bitefov povratak velikim narativima traži od nas da se zaustavimo i odvojimo vreme za pozorište, a ono nam zauzvrat otvara važna pitanja vezana za razumevanje ljudske zajednice, našeg života i poimanja pozorišta.

QUIZOOLA!

Zato je bilo sasvim logično da uvod u ovogodišnji Bitef bude predstava koja je sazdana sva od maratonskog postavljanja pitanja i odgovaranja na ista. To je predstava *Quizoola!* britanske trupe Forsd entertejment (Forced Entertainment). Tri glumca (na smenu po dvoje) sa klovnovskim maskama na licu sede naspram publike, međusobno se pitaju i odgovaraju. Pitanja se kreću od bazičnih sa očiglednim odgovorom (Da li je Zemlja okrugla?), preko filozofskih (Da li postoji Bog?) i pozorišnih (Da li je ova vrsta teatra “savremeni ples”?). To britanski duhovito pitanje “Da li je ovo savremeni ples?” provocira nas da postavimo sebi pitanje šta je to pozorište? Da li dvoje ljudi koji sede ispred nas sa maskama na licu i postavljaju pitanja i odgovaraju jeste pozorište iako je u osnovi naša pozorišna kultura aristotelovska – dramska

OVO JE BITEF: Scene iz predstava *Olimp...*

Foto: Wonge Bergmann

Quizoola!

Foto: Hugo Glendinning

priča sa preokretom, prepoznavanjem i katarzom? Da li tok-šou može biti savremeni ples buduću da savremeno poimanje umetnosti razvlači utvrđene estetske forme kao žvaku? Ako se sve može promeniti u svašta, da li bismo onda mogli da tvrdimo i da je Zemlja ravna ploča? *Quizoola!* uporebljavajući formu intervjua, kao oblik koji se primenjuje u medijima a najbliži je pozorištu zbog prisustva dijaloga, razobličava suštinu medija jer razglablanje tema u nedogled na kraju dovodi do toga da su početne premise izokrenute naglavačke. Priznajmo sami sebi: koliko smo sati i sati potrošili pred TV aparatom gledajući kako se neka dva medijska klovna ubeđuju da li je Zemlja okrugla ili ravna ploča. Glumci Forsd entertejmenta za razliku od medijskih pajaca nose razmazane klovnovske maske ispod kojih na njihovim licima čitamo delikatne promene glumačkih stanja. Teatarska sredstva su minimalistička, a trajanje je veoma produženo – šest sati. Ne znamo zašto predstava traje šest sati, ali je činjenica da moramo odvojiti mnogo vremena da bismo sebi i drugima postavili sva pitanja, koja inače ne postavljamo, jer nas savremeni životni stil sprečava u tome.

OLIMP

Nakon što smo otvorili pitanje šta je to pozorište i pokazali spremnost da na ovo pitanje žrtvujemo značajnu količinu vremena, Bitef je svečano otvoren predstavom *Olimp u slavu kulta tragedije* – predstava od 24 sata prema konceptu, režiji i scenografiji Jana Fabra. Jan Fabr inspiraciju pronalazi u antičkim mitovima, antičkoj tragediji kao osnovi evropskog poimanja pozorišta i kulture. U antičkoj Atini izvođenje tragedije bilo je veliko takmičenje i centralni događaj velikih Dio-

nizijskih svečanosti. Izvođenje tragičke trilogije i satirske igre trajalo je čitav dan. Od tih velikih svečanosti do danas ostali su dramskih tekstovi tri tragička pesnika i Aristotelovo tumačenje tragedije u delu *O pesničkoj umetnosti*. Aristotel je prvi izneo tezu da je tragedija pre svega tekst i da je izvođenje najmanje važno i ta tvrdnja je postala usud evropskog dramskog pozorišta sve do duboko u XX vek. Jan Fabr nastoji da tragediji vrati izgubljeni sveprožimajući svečarski i takmičarski duh i trajanje. Kroz predstavu od 24 sata pozorišna publika i izvođači postaju jedna velika zajednica koja se međusobno podržava i takmiči u izdržljivosti. Da li mi (publika) možemo da gledamo onoliko dugo koliko oni mogu da igraju? Samopregorna disciplina, uvežbanost i posvećenost igrača ravni su sportistima na Olimpijadi (koja je još jedna važna tekovina grčke kulture savremenoj civilizaciji). Upravo taj njihov požrtvovani telesni napor i umetnički respektabilan rezultat publiku tera da ostane na svojim mestima čitava 24 sata! Njihov napor daje smisao našoj gledalačkoj upornosti i daje nam snagu da izdržimo.

Ovaj napor reditelj nam dodatno otežava tako što, za razliku od grčke tragedije koja dramski preoblikuje narativni tok mita, odbacuje naraciju i predstavu strukturiše od kolaža tekstova i motiva iz različitih tragedija od kojih publika mora sama da sklopi svoju celinu. Taj napor koji se traži od publike je značajan jer smo u savremenom društvu naviknuli da verujemo kako su veliki narativi izgubili smisao, a da nam marketing kroz medije neprekidno natura nove narative koji od građana prave potrošače. Baš zato što građanin ne treba da bude samo pasivni konzument, Jan Fabr nas suočava sa surovim i strašnim grčkim mitovima

koji su baza naše, evropske kulture i koji nas vraćaju na pitanje šta je to čovek, od čega je sazdan i šta može da izdrži.

Predstava se sastoji od 6 delova i 14 poglavlja. Na početku nam se predstavlja bog Dionis, zaštitnik tragičkog nadmetanja. Plesači su neka vrsta tragičkog, dionizijskog hora koji frenetično pleše uz muziku nalik na onu sa rejv žurki i uvodi nas u trans, u koji se postepeno pretvara predstava. Zatim slede segmenti o Eteoklu, Edipovom sinu, i o Hekubi, supruzi trojanskog kralja Prijama, koja oplakuje svoju decu brutalno ubijenu u masakru nakon pada Troje. Seks, nasilje, politika, rat i smrt prate zapadno društvo od samih njegovih početaka, a dionizijske orgije seksa i nasilja su njegov odraz. Zatim se nižu mitovi o Fedri i Hipolitu, nesrećnoj supruzi koja se zaljubila u pastorka, i o Heraklu koji je u nastupu ludila pobio svoju decu. Jan Fabr se kreće slobodno kroz sve pozorišne vrste. U njegovoj predstavi ima opere, plesa i uzbudljive dramske glume. Posebno su potresne scene Hekubine tužbalice i Fedrine ispovesti, dok scena sa Heraklom stvara težak grč u stomaku jer je ludilo koji ga je ophrvalo i dovelo do ubistva dece prikazano kao sluzavi, ljigavi demon koji kroz anus ulazi u Herakla. Medejin monolog tumači muškarac preobučen u ženu, otkrivajući nam svu težinu položaja žene u patrijarhalnom društvu. U plesnim delovima Jan Fabr se nadahnjuje antičkim plesom i sportskim nadmetanjima koje znamo sa slika na vazama i antičkim skulpturama. Zastajao nam je dah dok smo gledali višeminutno preskakanje lanaca, potezanje lanaca umesto konopa i rvanje muškaraca i žena koje se u borbi pretvaraju u jedno platonovsko superbiće. Jan Fabr je u svojoj predstavi napravio uspešnu simbiozu grčkog dionizijskog tragičkog ta-

kmičenja, olimpijskog takmičenja sa Artoovim idejama o teatru surovosti i totalnom pozorištu.

Teško je, naporno i uzbuđujuće gledati ovu veliku i potresnu predstavu od 24 sata. Ona je minimalistička u sredstvima – skoro prazna pozornica i glumci odeveni u čaršafe koji su istovremeno i kostim i deo dekora, a monumentalna u dometima. Ulaganje dvadesetčetvoročasovnog napora u gledanje ove predstave suočava vas sa saznanjem šta može ljudsko telo i od čega je sazdana naša kultura. To je veoma težak put za izvođače i za publiku naročito u noćnom periodu kada se telo bori sa umorom i snom, ali kad svane jutro – noćne utvare kao da se razbeže. Postepeno, postupno i temeljno idemo ka kraju. Aristotel kaže da grčka tragedija ima preokret

dobili smo vreme za promenu. Veliku i značajnu ulogu je odigrala medijska kuća RTS koja je prenosila ovaj događaj cela 24 sata. Informacije kažu da je finale prenosa gledalo 220 000 gledalaca. Verovatno su ovu predstavu gledali i neki koji nikada nisu bili u pozorištu. Taj 24-časovni upad kulture u svakodnevni život izuzetno je važan momenat za naše društvo, a konzervativci koji se navodno skandalizuju nad scenama iz predstave, bili su (i nažalost) ostali, deo Bitefovskog folklor. Ovoj grupi svakako treba pridodati i one koji tvrde da ta predstava nije ništa novo, da smo to već videli i da (čak!) i mi to možemo, ali, eto, nećemo. Svi oni zajedno će jednog dana sa ponosom isticati da je Bitef nekad bio veliki jer smo mogli da vidimo *Olimp*. Šta da se radi!

paju i sa vrlo probranim i svedenim glumačkim izrazom stojeći naspram publike na proscenijumu govore tekst. A tekstovi su preuzeti iz *Pesme nad pismama*, *Knjige propovednika*, *Knjige proroka Jerekeleja*, *Knjige o Jovu*... Prvi deo predstave je sasvim spor, čini se da traje predugo i tek u drugom delu predstava postepeno raste. Glumačka igra se pojačava, Marko Mandić, Jernej Šugman i njihove kolege pokazuju svoj raskošni talenat, a mi uviđamo da je Jehova isto tako surov kao grčki bogovi, a da je ljudska potreba za ljubavlju i srećom svuda i svagda jednaka. Međutim, *Biblija, prvi pokušaj* ne ostavlja tako snažan utisak iako je rediteljski koncept sproveden još doslednije nego u *Ilijadi*, a glumci SNG su ponovo izuzetni. Možda je stvar u tome što je prvi deo jednostavno predugo trajao, a

Biblija, prvi pokušaj

Foto: Peter Uhan

i prepoznavanje i da je smisao tragedije u katarzi. Iz noćnog mraka i teskobe rađa se jedan šareni svet. Ovaj novi svet donosi prepoznavanje. Izvođači i Jan Faber nam poručuju da prestanemo da želimo moć, da nas politika manipuliše (jer mitske priče su u velikoj meri priče o stradanju pojedinca u politici i ratu kao poslednjem sredstvu politike). Grčki bog Dionis kroz Dionizijske svečanosti donosi na svet radost života onda kada se odbaci želja za moć. Publika, u prepunom Sava centru, doživljava svojevrsnu katarzu – ustaje i dugo i oduševljeno pljeska.

Pred nama je pozorište koje daje snage da poverujemo da kultura i pozorište mogu da promene svet. Zato što smo uložili 24 sata u ovu predstavu,

BIBLIJA

Narednog dana gledali smo predstavu *Biblija, prvi pokušaj* u režiji Jerneja Lorencija u izvođenju SNG Ljubljana. Pre dve godine na Bitefu Jernej Lorenci nas je sve oduševio svojom postavkom *Ilijade*. *Biblija, prvi pokušaj* je nastavak u ovoj vrsti teatarskog istraživanja – reč je o minimalističkoj režiji koja akcenat stavlja na sam tekst i odnos glumačkog tela i glasa sa tekstom. Ovaj pristup možda *Bibliji* kao štivu i više odgovara nego *Ilijadi* jer za razliku od paganske Grčke koja je sva puna slika i boja, svet Biblije je fokusiran na reč – “u početku beše reč, i reč beše u Boga i Bog beše reč”.

Glumci izlaze na praznu scenu i sedaju na nekoliko stolica postavljenih pod blagim uglom u odnosu na pozornicu. Istu-

možda je i u tome da smo za razliku od *Quizoola!* i *Olimpa* koji su za našu publiku ipak novost, rediteljski koncept *Biblije* na neki način već videli i njime se oduševili kroz *Ilijadu*.

No kako god, ova predstava ima potpuno opravdano i tačno mesto u selekciji Ivana Medenice. Nakon što smo u prologu 51. Bitefa dali sebi za pravo da odvojimo vreme za pozorište i postavimo važna pitanja, a da kroz predstavu *Olimp* ispitamo grčke mitove kao jedan od temelja evropske kulture, na kraju prvog dela festivala gledali smo *Bibliju*, koja je drugi važan narativni temelj naše kulture. Zato sa velikim nestrpljenjem očekujemo predstavu *Carstvo nebesko* sa kojom će se otvoriti i pitanje našeg nacionalnog mita.

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Mišljenje i njegovi

Knjigom *Gospodari medija* o spinovanju i posledicama istog, izdavačka kuća

Clio je obeležila jubilej edicije Multimedia, jedinstvene u regionu

Nedavnim objavljivanjem knjige *Gospodari medija* Marčela Foe, izdavačka kuća Clio zaokružila je dvadesetogodišnje postojanje edicije Multimedia posvećene temama o društvenoj ulozi, načinu delovanja i organizaciji masovnih medija. Zasnovana na sintezi teorijskog i praktičnog znanja o savremenim medijima, biblioteka Multimedia sagledava medije različitim aspektima: od političkog, pravnog i ekonomskog do obrazovnog, kulturnog, tržišnog i, podrazumeva se, žurnalističkog. O njenom doprinosu obrazovanju dokazuje podatak da je odavno postala deo nastave gotovo svih fakulteta na kojima se izučavaju mediji i komunikacije u regionu. Njeni autori su i strani i naši stručnjaci, među njima Kristijan Sajmon, Branimir Stojković, Stanko Crnobrnja, Hjuo de Berg, Miodrag Ilić, Hari Štajner, Aleksandar Luj Todorović, Lev Manović, Džozef Tjurou, Rade Veljanovski, Filip Breton...

Prva knjiga ove biblioteke, *Moć medija*, francuskog teoretičara medija Fransisa Bala, pojavila se u proleće 1996. godine, kad je prvi talas građanskih i studentskih protesta u Srbiji završen. U Clio nemaju odgovor na pitanje da li se od tada do danas naša medijska slika promenila, na koji način i u kom pravcu. "Promenilo se sve. Ili ništa?", kaže urednica Multimediae Maja Vukadinović, i objašnjava da su tokom tog perioda "pojedini mediji koji su bili primer kvalitetnog informisanja komercijalizovani, a da je javnim prostorom zavladao tabloidna kultura". Očekujući da će najveću podršku demokratiji i građanskim slobodama u Srbiji doneti bolje obrazovanje, posebno medijsko, "ni slutiti nismo da ćemo *Gospodare medija* Marčela Foe pripremati u istim uslovima, i da će i danas, kao i pre dvadeset godina, mediji biti uzurpirani i neslobodni, i da će biti snažno oružje u transformaciji građanske u podaničku Srbiju", kaže Zoran Hamović, direktor

Clio. "Sloboda medija se ne može sticati lepim željama i apelima upućenim vlasti, već znanjem koje omogućava dosledno poštovanje profesije i borbu protiv medijskog mraka", smatra Zoran Hamović.

Italijanski mediolog Marčelo Foa (1963), autor pomenute najnovije knjige u ediciji Multimedia, predaje međunarodno novinarstvo i vodi izdavačku kuću

Korijere del Tićino u Luganu (Švajcarska), suosnivač je Opservatorije evropskog novinarstva, bio je urednik spoljnopolitičke redakcije milanskog dnevnika "Ďornale" i njihov inostrani izveštač. U knjizi *Gospodari medija* (sa italijanskog preveo Marin Pavić) Marčelo Foa dokazuje da su zahvaljujući spin doktorima vlasti naučile kako da medije iskoriste za sopstvene potrebe, objašnjava kako je i zašto moguće usmeriti medije u željenom pravcu, često bez jasne svesti novinara da učestvuju u takvim operacijama. U Clio navode da knjiga osvetljava pozadinu mnogih istorijskih događaja od atentata na predsednika Kenedija do rata u Siriji, otkriva tehnike i trikove kojima se služe medijski eksperti i ujedno nudi istorijski prikaz razvoja fenomena spina od Bernajsa do naših dana.

Za srpsko izdanje Foa je dopisao prime-re medijske manipulacije tokom ratova na prostoru bivše Jugoslavije.

Na početku uvodnog teksta Marčelo Foa konstatuje da "mali broj ljudi uspeva da normalno razmišlja. Postoji veoma opasna tendencija da se prihvati sve ono što se kaže, sve ono što se pročita, da se prihvati bez ikakvog preispitivanja. Samo oni koji su u stanju da misle samostalno, samo će oni doći do istine!" Očekuje se da tu sposobnost i osobinu imaju – novinari, odnosno mediji. Novinari su, smatra Foa, cenjeni i uticajni, znaju uvek nešto što javnost ne zna. Zato ih mnogi ugledni politikolozi okrivljuju da su stvorili neku vrstu medijakratije kojom diktiraju pravila ponašanja i prioritete u političkoj sferi, pa je ona stalno u strahu da svojim ponašanjem ili izjavom ne iritira birače. Zato političari ne čine ništa što nije nepopularno. Međutim, malobrojni među novinarima, kaže Foa, posle izvesnog vremena uoče da političari usmeravaju našu percepciju stvarnosti i koriste je za svoje potrebe – najčešće pomoću spin doktora. Objašnjava da je spin doktor onaj koji zna da skroji vest na poseban način, koji uspeva da vrtoglavi efeom koji doda nekoj vesti hipnotičke medije i navede ih da usvoje određeno viđenje stvarnosti.

Iako moderne spin teorije postoje od početka prošlog veka, izraz "spin doktor" je nastao tek 1984. godine. Njegov tvorac, jedan od najpoznatijih američkih novinara Vilijam Safir, upotrebio ga je da opiše nove beskrupulozne specijaliste za odnose sa javnošću u sferi politike koji su se pojavili u vreme američkog predsednika Ronalda Regana. U Velikoj Britaniji Reganov primer sledi predsednica vlade Margaret Tačer, podstaknuta savetima Bernarda Ingama, svog šefa biroa za štampu. Oba Buša (republikanci) i Clinton (demokrata) nastavili su njihovim putem, pa Foa kaže da spin doktori odgovaraju svim strankama. "Ta era nije još

kreatori

okončana", zaključuje Foa i navodi posebno opisane, u posebnim odeljcima, primere do današnjih dana.

U poslednjih deset godina, spin kao političko oruđe za zavođenje birača širi se preko Francuske na veći broj zapadnih zemalja. Nikolas Sarkozy i Segolen Royal su 2007. godine vešto programirali svoje biračko telo, ocenjuje Foa. "Zahvaljujući kampanji koja je uz pomoć američkih konsultantskih kuća isplanirana nekoliko godina ranije, nešto sofisticiraniji Sarkozy je uspeo da promeni predstave koje su Francuzi imali o njemu i da probudi velika očekivanja u celom društvu. On je bio prvi koji je isprobao on-lajn televiziju otvaranjem kanala NsTv (ideja njegovog savetnika Fransa de la Brosa) što mu je omogućilo da se približi digitalnom svetu mladih u trenutku kada Fejsbuk još nije bio dominantan. Pored ovog genijalnog poteza i izborna kampanja je izvedena za primer, jer je uspela da obezbedi da poruka na nacionalnom nivou bude uvek dosledna, ali ujedno i prilagođena karakteristikama određenih delova biračkog tela, pogotovo kada je u pitanju unutrašnjost zemlje. Sarkozy je pobedio, ali je stres koji nosi tako visoka funkcija ubrzo otkrio manje prijatne strane njegovog karaktera (naprasitost) tako da ni izuzetno prezentirana ljubavna idila sa Karlom Bruni (remek-delo spinovanja imidža) nije uspela da ga spasi. Time je ponovo potvrđeno: da bi spin bio uspešan, on mora biti u skladu sa imidžom koji je forsiran u toku izborne kampanje. Odstupanje, u ovom slučaju izazvano autonegiranjem

frejмова (Sarkozy nije uspeo da u potpunosti sledi savete spin doktora koje je upravo on uveo u Jelisejsku palatu), pokazalo se kobnim, pogotovo što je bilo upotpunjeno i predsednikovom antipatičnošću." Uspeh spina zavisi i od realnih okolnosti u kojima ljudi žive, kaže Foa, i podseća da propast SSSR počinje kada su građani postali svesni da objave Kremlja o sjajnim rezultatima poljoprivrede nisu tačne zato što u prodavnicama nema mleka, mesa i ostalih osnovnih namirnica. "Ista stvar se dogodila i 2016. godine u SAD: retorika koja počiva na mitu američkog sna nema više svoju snagu a ljudi sve manje veruju u zvanično informisanje jer fakultetska diploma nije dovoljna da se nađe posao, zato što nivo siromaštva postaje ozbiljan jer više miliona ljudi živi zahvaljujući bonovima za obroke koje daju lokalne uprave, zato što dohodak prosečnog Amerikanca ne raste već tridesetak godina dok je zaduženost na ličnom nivou dostigla astronomske sfere. Amerikanci su 2008. poverovali da je Obama drugačiji, ali se to pokazalo iluzijom. Istina, u proteklom periodu ekonomska situacija se stabilizovala ali jedan značajan deo stanovništva to nije osetio. Ti ljudi više ne veruju obećanjima ni demokrata ni republikanaca, a još manje spin doktorima. Slična situacija je i u Evropi, gde milioni ljudi nemaju poverenja u evro i projekat Evropske unije koje vide kao razlog porasta nezaposlenosti do nivoa koji je nezamisliv za razvijene zemlje i sopstvenih problema."

Naravno, socijalni inženjering ima načina kako da umiri nezadovoljstvo naci-

je, pa i da ga ugasi. Na primer, kaže Foa, "uključivanjem kandidata koji izgledaju kao reformatori da bi posle kada pobede na izborima postali deo postojećeg establišmenta", i navodi primer Aleksisa Ciprasa, koji je čak raspisao referendum protiv mera štednje koje su predložili predstavnici Evropske unije, da bi iste večeri kada su objavljeni rezultati, ignorisao ono što je bila želja većine.

Pobune i revolucije predstavljaju sofisticiran metod postizanja cilja spinovanja, što Foa dokazuje na osnovu događanja u Srbiji. "U periodu 1998-2000. promovisan je jedan sasvim nov oblik obaranja postojećeg režima. Tom prilikom primenjena je teorija nenasilnih revolucija američkog autora Džina Šarpa koja inspiriše aktivnosti studentskog pokreta Otpor. Njihov pritisak dovodi na kraju do pada Slobodana Miloševića. Tako je po prvi put u novije vreme jedan predsednik oboren protestima na ulici. Po mnogim poznavacima prilika, pokret Otpor je strukturisan i zahvaljujući pomoći nekih američkih eksperata poput bivšeg pukovnika Američke vojske Roberta Harvija, što potvrđuje pretpostavku da svaki ulični protest, svaka revolucija, moraju biti organizovani da bi imali uspešan ishod. Ovo po mnogo čemu neočekivano iskustvo iz Srbije navelo je vladu u Vašingtonu da usavrši i strukturise ulogu prividno neprofitnih, humanitarnih organizacija kao što su: Nacional Endowment for Democracy (NED), International Republican Institute (IRI), US Agency for international Development (USAID) i, po priznanju

samog Soroša, Open Society. Zahvaljujući vodstvu profesionalaca koji su bili raspoređeni po raznim nevladinim organizacijama, studentske pobune su se transformisale u moćno sredstvo za svrgavanje režima, ili su makar bile sredstvo da se to pokuša sa najozbiljnijim ambicijama. Tako je podstaknuta Revolucija ruža u Gruziji (2003), Narandžasta revolucija u Ukrajini (2004–2005) i Revolucija lala u Kirgistanu (2005). Nekoliko godina kasnije opet je na sceni Ukrajina sa Trgom Majdan, međutim ovde imamo jednu alternativnu varijantu: fokus je bio na protestima na otvorenom prostoru sa prikrivenom podrškom ubačenih stranih agenata i paramilitarnih neonacističkih grupa. U međuvremenu, svet je bio dirnut Arapskim prolećem u Egiptu i Tunisu, uz nadu da će se to desiti i u Libiji, gde takav pokušaj doživljava neuspeh i dovodi do odlučujuće intervencije NATO-a. Kao što znamo, u Siriji revolucija nije nikada procvetala već sve prerasta u beskrajni, krvavi građanski rat. U Belorusiji su 2004. i 2006. izbile spontane pobune, međutim u toj zemlji nije postojalo neko trajnije prisustvo stranih nevladinih organizacija, pa je Lukašenkov režim uspeo u nekoliko dana da normalizuje situaciju. Međunarodna javnost je protestovala dosta uzdržano. Priručnici ne kažu da su te revolucije u stvari maskirani državni udari koji imaju uspešan ishod samo

ako vojska napusti predsednika i pređe na stranu protestanata. Ukoliko se to ne dogodi, snovi sledbenika Džina Šarpa bivaju brzo raspršeni i protest se pretvara u građanski rat koji vode plaćenici i paramilitarne grupacije. Libija, Sirija i Ukrajina to potvrđuju.”

Kao jedan od “najciničnijih i najsurovijih primera medijske manipulacije” po Marčelu Fou desio se u Siriji kad je međunarodna javnost optužila Asada za smrt 1300 ljudi ubijenih avgusta 2013. godine upotrebom otrovnog gasa sarina, “i tako otvorila put američkoj vojnoj intervenciji koja je bila uslovljena baš upotrebom hemijskog naoružanja režima u Damasku. Dve godine kasnije, novinarsko istraživanje Semjuela Herša je pokazalo da su u opisanom slučaju hemijsko naoružanje koristili Asadovi protivnici i da je sve režirala Hilari Klinton, tadašnji američki državni sekretar. I ovoga puta otkriće koje ima izuzetnu težinu ostaje bez političkih, sudskih i paradoksalno medijskih posledica: samo manji broj značajnijih medija je dao odgovarajući publicitet ovim zaprepasćujućim činjenicama.” Foa detaljno razrađuje ovaj piramidalni slučaj navodeći da je sve počelo tako što je revija “Forin afers” januara 2013. objavila tekst “Asadov režim upotrebio hemijsko naoružanje u Siriji?”, a završilo se, nakon niza napisa kojima je ova priča nadograđivana, CNN-ovim snimkom “Sirija. Evo video zapisa napa-

da sa hemijskim oružjem”. CNN je izveštio da su “američke obaveštajne službe prezentovale članovima komiteta u Senatu koji se bavi nadgledanjem rada tih službi trinaest video-priloga koji svedoče o upotrebi sarina (na njima se vide ljudi i deca u grčevima) sa ciljem da se sugerise neophodnost napada na režim u Damasku.

Veliki američki mediji, koji inspirišu ostale velike medije na Zapadu, pokazali su tako još jednom svoju kritičku nesposobnost. Oni su bez problema prihvatili indiskrecije vladinih spin doktora i praktično ponovili ono što je viđeno tokom rata protiv Iraka. Njihov konformizam i zadovoljavanje službenim istinama doveli su do toga da budu ignorisani oni malobrojni komentatori koji su imali hrabrosti i lucidnosti da ukažu na nelogičnosti i očiglednu instrumentalizaciju pomenutih otkrića.”

Optužujući mejnstrim novinarstvo za kreiranje mišljenja, Foa kaže i da je to “ona ista štampa koja je ignorisala i značajnu vest koja nam omogućava da ustanovimo jednu istorijsku istinu: Haški tribunal je 2016. oslobodio Slobodana Miloševića od optužbe da je želeo i naredio genocid u Bosni; odgovornost za te zločine pripisana je Karadžiću. Znači, u pitanju je onaj isti Milošević koji je opisan kao ‘balkanski krvnik’, kao novi Hitler, kao arhitekta (zajedno sa Karadžićem) etničkog čišćenja koje je imalo za posledicu 260.000 mrtvih tokom rata u Bosni između 1992. i 1995. Štampa iz tog perioda nije imala ni najmanju dilemu: u zapadnim medijima on je uvek bio prikazivan kao monstrum i krivac. Uvek i bez ostatka. Nikada bilo kakva sumnja, nikada ni najmanja uzdržanost, sve je zapravo bilo onako kako su priželjkivali spin doktori. Po sudu iz Haga, samo je jedan od njih dvojice odgovoran, a razlike između Miloševića i Karadžića su bile duboke.”

Kraj ove knjige je ipak optimističan: iako ne treba imati iluzije da volja građana odlučuje o smeru kojim će se razvijati politika neke države, zahvaljujući internetu i društvenim mrežama, spin magovi više nisu svemoćni. A neočekivana, rastuća kolektivna svest o tome je istovremeno uteha, ali i nada.

SONJA ĆIRIĆ

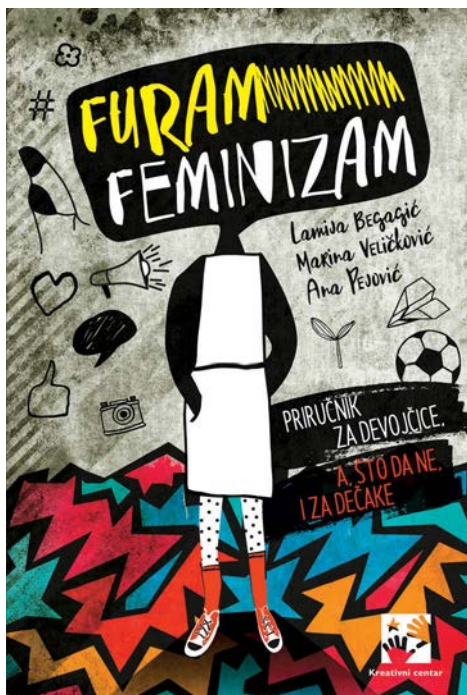
Sve smo mi Likica

***Furam feminizam* je neobično važna knjiga jer prodire u samu srž borbe za ravnopravnost žena. Sva pitanja koja glavna junakinja postavlja, sva njena čudjenja nad svetom u kom živi, isključivo su zdravorazumska, sasvim logična i pametna**

Čuvena dilema šta kupiti za rođendan devojčici na pragu puberteta konačno je rešena. U izdanju Kreativnog centra nedavno je objavljena knjiga *Furam feminizam*, autorki Lamije Begagić, Marine Veličković i Ane Pejović. Reč je o priručniku, svojevrsnom "feminizmu za početnice", pa i za početnike. Odlična stvar kod ove knjige je što će u njoj jednako uživati i odrasle, formirane feministkinje i sve one koje žele da krenu tim putem.

Glavna junakinja je Likica, devojčica na početku puberteta. Ime možda zvuči čudno, ali u svakoj knjizi postoji glavni lik, a naš jezik nema ženski rod za tu reč, pa su se autorke odlučile da tako nazovu svoju junakinju. Likica živi u jednoj, po ustaljenim društvenim uzusima, zdravoj i normalnoj porodici. Mama i tata se dobro slažu, ali se ponekad i svađaju. Kućne poslove baš i ne dele, što Likicu često čudi, jer, naravno, i mama radi. Važnu ulogu u životu ove mlade junakinje ima starija sestra, zakleta feministkinja i lezbejka. Sestrina partnerka, ili, što bi Likica rekla, riba, normalno je prihvaćena u ovoj porodici. Likica ima i najboljeg druga koji muči muku sa poremećajem u ishrani, ali, tu je i Slatki, Likičina simpatija. Upravo zbog njega za Likicu nastaju prvi problemi, tako tipični za sve heteroseksualne feministkinje: nije joj jasno zašto Slatki insistira da baš on i samo on plaća karte za bioskop, kokice i limunadu, kad su oboje deca i ne troše svoj, već novac svojih roditelja. Pa onda, mora da se objašnjava i trpi njegova durjenja jer joj je najbliži prijatelj muškarac. Eh... Ima li veće podmetačine patrijarhata od one da je muško-žensko prijateljstvo nemoguće?

Knjiga je odlično prilagođena uzrastu kom je namenjena, jer je pisana u for-

mi Likičinog bloga. Čistuncima može da smeta što Likica koristi isključivo mala slova, ali to je zapravo ogromna prednost ove knjige – pisana je onako kako današnje klinke i klinici pišu u međusobnoj komunikaciji. Uostalom, kad su ovakve teme u pitanju, od onoga kako, mnogo je bitnije šta piše. Kako bi zaista "potrefile" žargon svoje ciljane grupe, autorke su konsultovale, kako kažu, "male i velike stručnjakinje za jezik i žargon", to jest devojčice uzrasta kom je knjiga namenjena. Pošto je *Furam feminizam* objavljen prvo u Bosni i Hercegovini, a potom i u Srbiji, žargon je prilagođen razlikama u ovim dvema zemljama.

U predgovoru za srpsko izdanje autorke daju opsežan uvod koji je zapravo namenjen odraslima, u kom stoji: "Prvo izdanje *Furam feminizam* knjige objavljeno je u Sarajevu, u Bosni i Hercegovini. Izašlo je kao dio posebne biblioteke koja se zove Lektira narodu. Knjige iz te biblioteke ne nalaze se na policama knjižara, već se prodaju uz jedan magazin. Maga-

zin se zove 'Školegijum' i posvećen je ideji pravednijeg obrazovanja, za koje se zalaže cijela redakcija. I autorice ove knjige članice su te male redakcije, što u svojim biografijama s ponosom ističu. Pravednije obrazovanje je i ono u kojem ne postoje tabu teme, a o svemu onome što zanima djevojčice iz Gradačca, Sarajeva ili Prijedora, jednako kao i one iz Beograda, Užica ili Čačka, raspravlja se u školi. Pravednije obrazovanje je ono gdje je škola igralište, ali i sigurna zona."

Iz predgovora autorki važno je istaći još jedan deo: "Iz knjiga i sa zidova silaze među školske klupe muškarci – sedi, stari, bradati, mrki, ozbiljni, važni, uredni, beli, imućni... Pesnici, kompozitori, fizičari, matematičari, vojskovođe, kraljevi, piloti, genetičari, botaničari, lekari, pisci, moreplovci, vladike, astronauti... Iz nekog razloga među njima nema žena, ali se o tom razlogu čuti. Ova knjiga napisana je da to čutanje prekine."

Zaista, Likica to čutanje stalno iznova prekida, naročito kada u okviru školskih zadataka pravi liste poznatih uspešnih sportistkinja, naučnica ili hrabrih devojčica, poput Malale Jusufzai. Pa čak i tu, Likica, to jest autorke, ispravljaju jednu nepravdu, jer napominju da su u čuvenoj pucnjava u školskom autobusu 2012. godine ranjene još dve devojčice – Šazia Ramzan i Kainat Riaz.

Furam feminizam je neobično važna knjiga jer prodire u samu srž borbe za ravnopravnost žena. Naime, sva pitanja koja Likica postavlja, sva njena čudjenja nad svetom u kom živi, isključivo su zdravorazumska, sasvim logična i pametna. Uostalom, i autorke u predgovoru o Likici kažu: "Nije što je naša, ali hrabra je, ponosna i sigurna u sebe. Ukratko, zlatna djevojčica!"

J. GLIGORIJEVIĆ

Knjiški moljac u izgnanstvu

Mladenačko remek-delo Elijasa Kanetija i danas se čita kao veličanstveno lucidni "sken" epohe i naravi

Iznenada oseti kako ga nešto popraska. Radoznalo i uplašeno podiže pogled uz potporne stubove. Golubovi su se ljubili kljunovima i gukali, niko nije kriv što je on popraskan. Već dvadeset godina nije čuo te glasove, mada je u šetnji ovuda prolazio svakoga dana. Ali gukanje mu je bilo dobro poznato iz knjiga. "Slaže se!", reče on tiho i klimnu glavom, kao što je uvek činio kad je neka stvarnost odgovarala svom prvobitnom štampanom liku.

Svi srećni bibliofili srećni su na isti način; svaki nesrećan bibliofil ima neku svoju nesreću. To jest: svoj oblik nesreće. Sama nesreća uvek je u osnovi ista: nestanak, gubitak biblioteke. Razlog može biti rat ili neka prirodna nepogoda, siromaštvo, porodični zapleti i ko zna šta još. Život bez lične/kućne biblioteke kao medijuma i telesnog prođužetka za takvog je život bez supstance. I obrnuto, sastavni deo uživanja svakog bibliofila jeste ambijentalni, štaviše i telesni momenat: želiš da budeš okružen svojim knjigama, da ih gledaš, dodiruješ, mirišeš. Ijen Mekjue je pre koju godinu pisao o toj dimenziji sopstvenog odnosa sa ličnom bibliotekom, a povod je, ako se dobro sećam, bila selidba. A svaki bibliofil koji se selio zna da je to posebna vrsta izazova i muke, sa ili bez hepienda...

Centralni lik romana *Zaslepljenost* (*Die Blendung*; na engleskom objavljen kao *Auto-da-fe*) Elijasa Kanetija (preveo Branimir Živojinović; Dereta, Beograd 2017) četrdesetogodišnji je naučnik, filolog, "najveći sinolog na svetu" Peter Kin, čovek koji živi ne samo među knjigama nego i u knjigama: spoljna, materijalna stvarnost i "realni" ljudi za njega su smetnja i tlaka, u najboljem slučaju nužno zlo, opsluživači njegovih potreba, koje su, uostalom – izvan sveta knjiga – krajnje skromne, sasvim asketske. Njegova je erudicija, dakako, impresiv-

na, a istraživanja su sve što ga uopšte zanima, to jest kloni se klasične "karijere" (akademska zvanja i poslovi) čak i unutar svog mikrosveta, dok ono drugo za njega ionako ne postoji. Živi od solidnog nasleđstva, koje ubrzano krčmi dajući ogroman novac za knjige; za vrednost novca generalno ne mari nimalo, niti o tome išta uistinu zna.

Kin je, dakle, gotovo pa "baltazarovska", ali neuporedivo živopisnije i ciničnije ocrtana, karikatura "zaludenog naučnika", čoveka koji – u svakom smislu – obitava u svojoj biblioteci, dosledno slep za sve ostalo. Genije u svojoj oblasti, suveren u svetu knjiških znanja, Kin je izvan "aleksandrijskog" sveta kao malo dete, sasvim dezorijentisani, upravo socijalno retardirani dvonožni entitet, idealna žrtva svakoga ko "stoji s obe noge na zemlji".

Kin godinama živi sa starijom služavkom Terezom, koja mu sprema jelo, brine se o kući i skida prašinu s knjiga. Ona je priprosta, jedva pismena osoba čiji vokabular (danas bi možda imala ozbiljne šanse na predsedničkim izborima u SAD) valjda ne dobacuje dalje od dve-sta-trista reči i sve što ima da kaže saopštava u nekoliko gotovih, pa nasumično podgrejanih besmislenih fraza ("biću tako slobodna!"). Tereza je savršeno funkcionalan šraf u jednom nezahtevnom mehanizmu; pomeri je, međutim, iz njenog prirodnog staništa, i oč-

kuj grom i pakao... Kin je, onako neznaven i smeten u stvarima od ovoga sveta, u jednom trenutku pogrešno protumačio jedan Terezin gest, pomislivši da bi ona mogla na pravi način da se trajno brine o njegovoj biblioteci (što mu je jedino važno), i ponudio joj je brak. Ona ga je oberučke prihvatila, ali njena je vizija braka nešto sasvim drugo: *konzumacija*, ne samo u seksualnom, nego i u imovinskom smislu. Kao pripadnik željene, ali njoj nedokučive i neodgonetljive klase imućnih i obrazovanih, Kin je u Terezinim očima samo dokona zamlata za koju ne može imati poštovanja, ali i čovek koji ipak poseduje nj. v. Kapital; što na štednoj knjižici, što, bogme, i u tim vražjim knjigama, koje mora da skupe... Tereza postaje noćna mora i napast, sabijajući Kina u sve manji prostor u vlastitom stanu i tražeći od njega sve više novca i svega, zaključno sa testamentom koji bi imao da napiše ostavljajući joj sve (iako je mlađi od nje petnaestak godina). Na koncu, Kin leti izbačen iz sopstvene kuće! Leti u... hm, svet o kojem zapravo ništa ne zna, na ulice Beča međuratne epohe. U svet u kojem "ridi ljudi" već polako postaju krivci za sve...

Sve se ovo odigra u prvoj trećini romana ("Glava bez sveta"), i taman kad pomislite da ne može mahnitije, maštovitije, furioznije i lucidnije, mladi Kaneti – završio je rukopis 1931, kad je imao svega 27 godina! – kao da se tek zagreva: *bačen u svet*, Kin naleće prvo na Fišerlea, kepeca i grbavca, sitnog jevrejskog prevaranta, idealnu figuru prezira i mržnje tog ambijenta i te epohe. Fišerle postaje neka vrsta Kinovog Sanča Panse, malo ga čuvajući od nevolja, a malo ga i svesno gurajući u njih, jer i Fišerle, dakako, ima svoju ambiciju i strast koja ga zaslepljuje: ako su za Kina to knjige i nauka, a za Terezu novac, za neuglednog, žovijalnog klikeraša iz bečkog podzemlja to su status i slava: ubeđen je da je najveći šahista na svetu, te utoliko najviše mrzi one koji zvanično slove za takve – šahovske

Foto: wikipedia.org

velemajstore, a naročito onog u to vreme najslavnijeg među njima, Kapablanku. Kinova preostala ušteđevina, koja je Terenzi ipak izmakla, mogla bi Fišerleu poslužiti kao odskočna daska za odlazak u Ameriku, gde će se proslaviti, bogato oženiti i usput poniziti pacera Kapablanku. Ali, čovek snuje, a bog se smeje...

Četvrti potporni stub ovog karusela autodestruktivnih opsesija je Benedikt Pfaf, kućepazitelj u Kinovoj zgradi, pensionisani policajac, potkupljiv, gramziv, priprost, strahovito snažan i karikaturno nasilan, dvonožna zver koja je rođenu ženu kinjenjem oterala u smrt, a s ćerkom je – dok i ona nije umrla – živeo kao s prisilnom konkubinom (zanimljiv "friclovski" austrijski motiv nekoliko decenija unapred...), zatočenicom njegovih monstruoznih prohteva. Pfaf kroz roman meandrira prvo kao Kinov dobro plaćeni pouzdanik (rasterivač dosadnjakovića koji bi naučnika ometali u radu), pa kao Terezin koristoljubivi saveznik (i sve drugo...), pa opet Kinov, te na kraju kao oličenje ograničenosti brahijalne sile (eh, svega nekoliko godina kasnije, mogli bismo ga zamisliti kao oduševljenog pripadnika SA odreda ili nečega sličnog) koja se ipak mora pokoriti Autoritetu, Razumu i Zakonu, nastupajućima u liku Kinovog brata Georga, psihijatra, došavšeg iz Pariza da izbavi brata iz potpunog haosa u koji je pretvorio vlasti-

koncu potpaliti sopstvenu biblioteku – teškom Georgovom mukom vraćenu u prvobitno stanje – i izgoriti u njoj, uz oslobađajući grohot.

Zaslepljenost se (i) danas čita kao veličanstveno lucidni "sken" epohe i ljudskih naravi, kao superioran prikaz kobnih mrtvouzica *ograničenog vida*, onog koji nam nameću naše sopstvene fiksacije. Sebična, patetična, nezrela samooprednutost intelektualne kaste pored koje može da protrči krdo slonova apokalipse a da ova to ne primeti, tupa i ubistvena fokusiranost "malog čoveka" na materijalno i statusno; na koncu, nisu li to dva lica iste medalje? I neće li oba, svako na svoj način, doprineti usponu fašizma, kao apoteozu pompeznog malograđaninovog samoobožavanja? A taj već negde potmulo stupa ulicama nemačkih i austrijskih gradova, oseća se on i kod Kanetija kao htonska, udaljena, ali sve bliža i jasnija jeka. Kad postane *dreka*, ionako će biti kasno. Beč i Austrija nigde se imenom ne spominju u ovom romanu, pa ipak, on je i duboko "lokalan", malte ne kao Deblinov *Berlin Aleksanderplac*, mada na sasvim drugačiji način. Istovremeno, nije slučajno da je Peterov brat Georg, simbolički predstavnik intelektualaca koji pokušavaju da ostvare nekovrsni humanistički balans između strasti za apstraktne ideje i brige za konkretne ljude, neko ko dolazi iz Pari-

za, iz onog sveta koji je i za nemački govoriti svet, baš kao i za nas na Balkanu, uvek bio onaj racionalistički, krajnostima i zaslepljenostima neskloni Zapad. I Kaneti će, koju godinu kasnije, pred nacističkom bagrom morati da beži u tom pravcu, čak u Englesku...

Beskrajan je niz tumačenja, estetičkih, kulturoloških, psihoanalitičkih (mada Kaneti nikako nije voleo "frojdizam"), političkih i još kojekakvih, doživelo ovo zakučasto (ali nipošto hermetično), razuzdano i oblaporno mladenačko remek delo pisca unikatne biografije (koja to nije? Da, ali neke su *unikatnije* od drugih), jednog od ključnih pisaca nemačkog jezika u prošlom veku. *Zaslepljenost* je tek posle rata počela da osvaja globalnu publiku, a tek nakon objavljivanja magistralne Kanetijeve studije *Masa i moć* i sam su pisac i njegov najznačajniji roman stavljeni u pravi kontekst i tumačeni s onom pažnjom i posvećenošću koje zaslužuju.

U mojoj je mladenačkoj biblioteci Kanetijeva *Zaslepljenost*, u predivnom dvotomnom Prosvetinom izdanju iz 1976, s lepim boldovanim ćiriličnim slovima koja se lako gutaju, zauzimala jedno od počasnih mesta. Ta je biblioteka nestala jakože dim; ne, nisam je zapalio nego se raspršila u tisuću komada da se više nikada sasvim ne sastavi, hvala onima koji su nam zapalili živote. Mnogo kasnije, nabavio sam drugi primerak istog izdanja, čuvam ga ne manje ljubomorno nego Kin svog Budu i ostale. Ali, u tom zamenskom primerku nema tragova mojih egzaltiranih mladićkih podvlačenja... Jako je, jako dobro da najzad imamo novo izdanje (u starom, sjajnom prevodu), jer je ovaj roman jedna od onih knjiga konstitutivnih za traumatično, kontroverzno, ali i veličanstveno egzistencijalno i čitalačko iskustvo XX veka. Koji je, sve češće se čini, još podaleko od svog kraja, kalendaru i Hobsbaumu uprkos.

¶

TEOFIL PANČIĆ

Lepotom protiv rugobe

DADO I NJEGOVI GOSTI:
Sa otvaranja izložbe u Valjevu

foto: Dragan Krunic

Neka od dela na izložbi "Dado-slike" u Modernoj galeriji Valjevo, prikazana su prvi put i predstavljaju retku priliku da se sagleda opus ovog umetnika

Dado Đurić i Ljuba Popović u opuštenom razgovoru pokraj reke, fotografija je koja se odnedavno pojavila u javnosti. Snimljena je krajem sedamdesetih godina u Ervalu, mestu nadomak Pariza u kome je Dado proveo veći deo života. Prijatelji od mladosti, obojica svrstani u umetnike fantastike, sudbinski su vezani i Modernom galerijom u Valjevu. Po osnivanju galerije, 1985. godine, prvo je održana Ljubina, a zatim Dadova izložba. Posle Ljubine smrti u Modernoj galeriji priređena je velika izložba njegovih dela, a odmah potom, na ovim prostorima možda i najveća izložba slika Dada Đurića "Dado-slike". Izloženo je 26 dela iz privatnih kolekcija, od kojih su neka prvi put dostupna javnosti. Publika u Srbiji nije često imala prilike da

vidi Dadove slike – samostalne izložbe priređene su pre dve godine u beogradskim galerijama Heksalab i pre sedam u Galeriji Haos, ali su zato njegove slike prikazivane na brojnim izložbama širom sveta. Od deset monografija o ovom umetniku samo jedna je objavljena kod nas, 1988. godine u izdanju časopisa "Gradac".

Dado je bio asketa posvećen isključivo umetnosti, "za čiji bi život bio dovoljan jedan pasus, a za umetnost mnogo više", rekla je prošle subote na otvaranju izložbe Nataša Krstić, istoričar umetnosti. Vezuju ga za grupu Mediala, njegovo slikarstvo definišu kao fantastično, ali kako u katalogu koji prati ovu izložbu navodi Alen Žufroa, on pripada lozi slikara koji ne mogu da slikaju ništa drugo osim onoga što im izlazi ispod ruke:

"Dadova platna nas opčinjavaju na poseban način tako što rugobu preplavljaju svom lepotom sveta. Dve sile koje nas vode, nagon života i nagon smrti tu se sukobljavaju, a da nam je nemoguće saznati ko je pobednik. Razaranja, ratovi, nesreće se spajaju sa ljubavlju, sa terevenkama i sa životnom opijenošću."

Ova izložba je i neka vrsta retrospektive dela Dada Đurića jer su na njoj prikazane slike iz različitih perioda – od 1957/58. do 1997. godine.

"Izložba pred nama bavi se jednom vrstom pokušaja retrospektive, odnosno koraćanja kroz Dadovo slikarstvo, u onome što kritičari još uvek popularno zovu pariski period. U nedostatku istrajnije likovne kritike i nešto preciznijih definicija Dadovog slikarstva, ono još uvek nije doživelo temeljitu likovnu kritičar-

Tekst je nastao u okviru projekta "S muzejima kroz izložbe – Upoznavanje muzejskog nasleđa Srbije".

Projekat je sufinansiran iz budžeta Republike Srbije – Ministarstva kulture i informisanja.

Stavovi izneti u podržanom medijskom projektu nužno ne izražavaju stavove organa koji je dodelio sredstva.

sku formu da bi bilo izdelfjeno precizno na sve faze u kojima se nalazi, istakla je Nataša Krstić otvarajući izložbu.

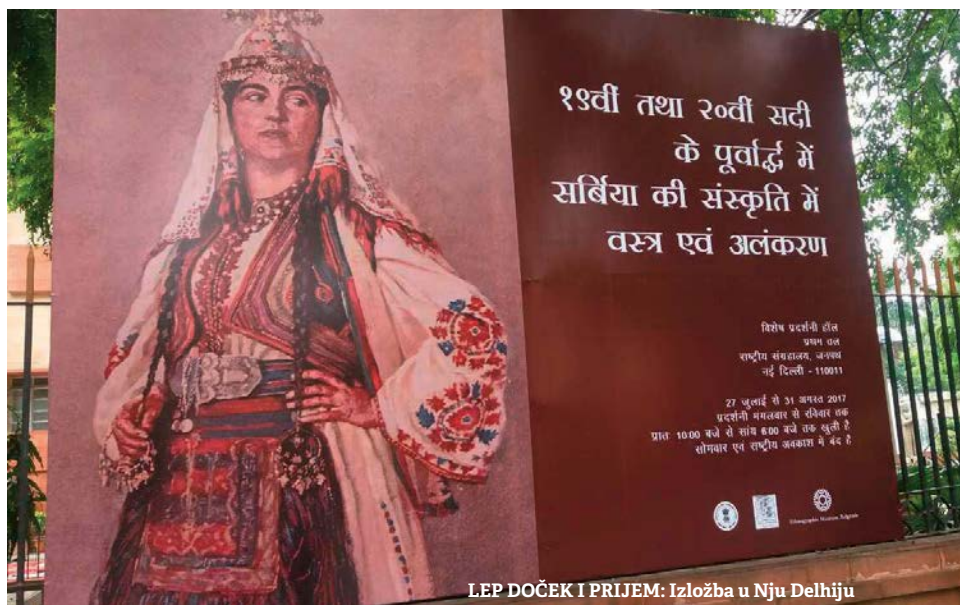
Ova izložba je 78. od otvaranja Moderne galerije u Valjevu, a tokom 32 godine njenog postojanja priređivane su izložbe gotovo svih velikih umetnika fantastike kod nas: Vladimira Veličkovića, Nadežde Petrović, Leonida Šejke, Milene Pavlović Barili, Olje Ivanjicki, Mira Glavurtića, Miloša Šobajića, Tikala, Voja Stanića, Slavka Krunića, Milana Tucovića i mnogih drugih. Tekstove za kataloge koji su pratili izložbe pisali su Rade Konstatinović, Oto Bihalji Merin, Borislav Pekić, Danilo Kiš, Leonid Šejka, Milan Komnenić, Svetislav Basara, Stevan Raičković... Zahvaljujući pre svega Ljubi Popoviću, ova galerija je odavno prevazišla okvire Valjeva i postala mesto gde dolaze posetioци iz gotovo svih delova zemlje. O tome svedoči i direktor Moderne galerije Vojislav Jovanović, podatkom da je prethodnu izložbu, "Ljuba slike", videlo više od 12 hiljada posetilaca, od čega je samo dvadesetak odsto bilo Valjevac. "S obzirom na to da ovo polako postaje adresa na kojoj i dalje živi Ljuba Popović, mi se trudimo da kroz izložbe koje organizujemo sačuvamo boju i ton koje je on zamislio. Valjevo nekako ima sreću da su sa galerijom rasli razni profili ljudi. Naša osnovna preokupacija u ovom trenutku je Muzej fantastike. Galerija u fundusu ima preko 520 slika i crteža i ideja o formiranju muzeja fantastike je nešto što već poprma okvire realnosti. U toj novoj zgradi moderne galerije trebalo bi da bude legat Ljube Popovića, jer nažalost nismo sve knjige i lične stvari koje smo dobili od njega izložili zato što nemamo prostora. Pored tog, postojao bi prostor koji bi bio posvećen modernoj galeriji gde bi se organizovale povremene izložbe. Treći deo bi činila zbirka slika fantastike, muzej fantastike. Mi već sada imamo kolekcionare koji žele cele ili delove svojih kolekcija da ustupe, da budu slike u ovom prostoru."

Posetioци izložbu "Dado slike" mogu pogledati do kraja ove godine. ¶

SLAĐANA DIMITRIJEVIĆ

Na ćilimima do Nju Delhija

Tokom ove godine posetioци su u Etnografskom muzeju mogli da posete sedam izložbi, a velika izložba srpskog tekstila i nakita XIX i prve polovine XX veka prikazana je u Galeriji Nacionalnog muzeja Indije

LEP DOČEK I PRIJEM: Izložba u Nju Delhiju

Foto: Etnografski muzej Beograd

Etnografski muzej, jedan od najstarijih muzeja kod nas, obeležio je prošle srede 116 godina postojanja. Osnovan je 1901. godine izdavanjem Etnografskog odeljenja iz Narodnog muzeja. U početku, zbirku je činilo oko hiljadu predmeta, da bi danas ona dostigla broj od 53.000, kao i veliku dokumentaciju fotografija i arhivske građe. Godišnjica muzeja bila je prilika da se direktorka muzeja Mirjana Menković osvrne na sve ono što je urađeno u ovoj godini. Etnografski muzej je od početka godine realizovao sedam izložbi u svom prostoru i dva gostovanja u gradovima Srbije. Realizovane su i dve međunarodne izložbe: srpskoj publici se predstavio Muzej tepiha iz Azerbejdžana, a u Nju Delhiju je u Galeriji Nacionalnog muzeja Indije gostovala izložba "Tekstil i ukrašavanje u kulturi Srba u XIX i prvoj polovini XX veka", autorki Marine Cvetković i Jelene Vuletić. Ova izložba izazvala je veliku pažnju, tako da se pregovara o novim gostova-

njima. Indijskoj publici predstavljeni su uglavnom tekstilni predmeti, a centralni motiv je bila svadba, odnosno devojačka sprema, jer po rečima Marine Cvetković, ona objedinjuje različite predmete, koji prikazuju ne samo ekonomski status, već imaju i magijska svojstva.

"U prvom delu je predstavljeno uglavnom tekstilno pokućstvo i ćilimi, jer smo želeli da prikazemo ono što nije toliko izraženo u njihovoj kulturi. Kod Indijaca nije toliko prisutna vuna, a ćilimi su naš specifičan, likovni, narodno-kolektivni izraz. Predstavili smo ćilime sa celog srpskog kulturnog prostora, a sa druge strane su predstavljeni pirotski ćilimi, kao vrhunac našeg tekstilnog stvaralaštva. Veliku pažnju su privukli peškiri, kao i suknje, zubun. Pored tkanja predstavili smo i vunu kroz neke arhaične stare rukavice i čarape i vez sa kosovskih košulja. U okviru te škrinje je tekstilni inventar koji mlada nosi sa sobom, uzeli smo vranjsku oblast, peškire, prekrivače, ra-

Indijskoj publici bili su posebno zanimljivi motivi na izloženim tekstilnim predmetima. Većinom su to geometrijski motivi koji su, po rečima Marine Cvetković, s vremenom uglavnom izgubili svoje značenje:

“Krug, najčešće zastupljen motiv, tumači se kao simbol sunca i večnosti. Ovaj motiv u tkanju dobija formu romba *kola*, koji se vezuje i za simbol materice. Muški simbol, parnjak rombu, jeste *kuka*, te ova dva kombinovana elementa predstavljaju simbol plodnosti. *Trougao* je vrlo rasprostra-

njen ornament kome se u nekim delovima Srbije pripisuje magična moć zaštite od zlih pogleda. Svakako, jedan od veoma starih oblika je i cik-cak linija iz koje su izvedeni brojni oblici i ornamentalne stilizacije. Tumači se različito, negde predstavlja zmiju, koja je kao kulturna životinja veoma poštovana kod većine naroda na svetu, negde joj je implicirano značenje munje. Ipak, značenja ovih simbola su većim delom zaboravljena, a ornamentika je svedena na prepoznatljivi dekorativni element.”

Sa izložbe u Nju Delhiju

Foto: Etnografski muzej Beograd

zne vunene prekrivke i posteljni inventar, čaršave, jastučnice, čak i stolnjake”, kaže Marina Cvetković dodajući da se pregovara oko gostovanja Nacionalnog muzeja Indije u Etnografskom muzeju.

IZLOŽBA U ČAST KONZERVATORA

Već tradicionalno, Etnografski muzej godišnjicu rada obeležava sopstvenim izlozbama. Ove godine Odeljenje za konzervaciju muzeja obeležava 60 godina postojanja, pa je tim povodom otvorena izložba “Konzervacija – čuvamo za budućnost”. Koristeći fotografije, autori izložbe prikazali su hronologiju razvoja konzervatorske radionice. Odabirom deset predmeta (sud za vodu, ručni krunjač, toke, dva jeleka, čurdija, marama, kućni oltar, zlatara, skornje) konzervatori su

prikazali složene postupke konzervacije i restauracije. Pomoću fotografija dokumentovana je svaka faza, a publika je imala priliku da vidi kako predmeti izgledaju na kraju tog procesa. Odeljenje za konzervaciju od svog osnivanja učestvovalo je u realizaciji pet stalnih postavki Etnografskog muzeja, radilo je konzervaciju i restauraciju za mnoge muzeje u zemlji, više od 30 godina sarađuje sa manastiri Hilandarom, a posle velikog požara uključeni su u projekat “Obnova Hilandara”. Godišnje, ovo odeljenje obradi oko 500 predmeta.

U razgovoru sa Miloradom Damjanovićem, konzervatorom tehničarem, saznajemo da se svakom predmetu pristupa na drugačiji način, a da je za konzervaciju određenih predmeta potreb-

no od dva dana do dve nedelje.

“Ljudi misle da je konzervacija nešto beznačajno. Ovo je način da im predstavimo koja je naša uloga u čuvanju kulturnih dobara. Naš posao se odvija iza zatvorenih vrata – pripremimo izložbu, konzerviramo predmete, izložimo ih, posetioци sve to vide, ali mi smo negde sakriveni. Smatram da je naš posao izuzetno lep, zahtevan, potrebno je puno posvećenosti da bi našu prošlost sačuvali od zaborava i izneli na svetlost dana sve ono što su stvarale generacije kroz različite epohe, kako smo mi to živeli, šta smo radili, ko smo i šta smo”, kaže Damjanović dodajući da on i njegove kolege u Etnografskom muzeju imaju privilegiju što rade u Beogradu gde su uslovi koliko-toliko zadovoljavajući, za razliku

od kolega u unutrašnjosti, kojima su na raspolaganju mnogo oskudnija sredstva.

Etnografski muzej sarađuje sa brojnim muzejima u inostranstvu, a u narednom periodu planirano je gostovanje u Jermeniji, dve izložbe gostovaće u Slovenskom etnografskom muzeju u Ljubljani, a u Zemaljskom muzeju u Sarajevu uveličaće 130 godina rada ove najveće muzejske institucije na Balkanu.

Već sledećeg meseca, od 10. do 14. oktobra u ovom muzeju biće održan 26. Međunarodni festival etnološkog filma. Biće prikazano 58 filmova u tri kategorije: konkurentski, informativni i studentski. U okviru festivala biće organizovan i seminar “Nove tehnologije i nematerijalno kulturno nasleđe”.

SLAĐANA DIMITRIJEVIĆ

Tekst je nastao u okviru projekta “S muzejima kroz izložbe – Upoznavanje muzejskog nasleđa Srbije”.

Projekat je sufinansiran iz budžeta Republike Srbije – Ministarstva kulture i informisanja.

Stavovi izneti u podržanom medijskom projektu nužno ne izražavaju stavove organa koji je dodelio sredstva.

Foto: Wonge Bergmann

Olimp – 24 sata medijske slobode

RTS je hrabro odlučio da na Trećem programu, kanalu kulture, emituje živi prenos predstave *Olimp* tokom celog njenog trajanja. Ovo je važan beočug u istoriji RTS-a

Ovogodišnji Bitef, pod sloganom "Epsko putovanje" počeo je spektaklom Jana Fabra *Olimp* u Sava centru. Predstava je napravljena u slavu tragedije i tokom 24 sata trajanja, obradila je sve važne grčke mitove od Homera do Euripida. U izuzetno zahtevnoj postavci, koja od glumaca zahteva neverovatnu psihičku i fizičku spremnost, važnu ulogu ima i publika koja od početka predstave ulazi u prostor rituala, postaje učesnik ovog dionizijskog obreda. Zajedno sa glumcima publika igra, u transičnom ritmu savremenog rejva, ili spava u ranim jutarnjim časovima uz prituljeno svetlo sa bine. Predstava *Olimp* nas vraća u same početke pozorišta, uz ogoljenost motiva, nagona i tela, uz demistifikaciju intime, politike, seksualnosti i moći. Zato će *Olimp* sigurno biti jedna od predstava koje će se u istoriji Bitefa pamтити kao važan putokaz i kamen međaša.

Ceo početak ovog teksta mogao bi da izgleda kao petljanje TV manijaka u pozorišnu kritiku, da predstavu *Olimp* nije pratio važan kuriozitet. Naime, RTS je hrabro odlučio da na Trećem programu, kanalu kulture emituje živi prenos ove predstave tokom celog njenog trajanja. Od 18 h u subotu do 18 h u nedelju, gledaoci su mogli da postanu deo spektakla. Ovo je potez koji će takođe biti važan beočug u istoriji RTS-a, jer je to do danas najduži živi prenos. U istoriji naše televizije najveći događaj do sad bio je prenos sahrane Josipa Broza Tita, koji je imao politički, istorijski, ali i medijski značaj, jer su mnoga rešenja tada bila nova i originalna.

Slučaj je hteo da taj primat preuzme 24-časovni prenos iz Sava centra koji će publika sigurno pamтити iz više razloga. Prema rezultatima gledanosti, *Olimp* je dostigao gledanost od oko 220.000 gledalaca, što je prvi put Kanal kulture doveo među najgledanije programe toga dana. Jedan od razloga je sigurno eksplicitnost sadržaja i sloboda umetničkog izraza. U praksi to znači da smo na javnom servisu prvi put satima gledali gole ljude, muški organ u erekciji i gola ljudska tela u dionizijski raspojasanoj igri, ponekad hipnotičkoj, ponekad perverznoj i bizarnoj, ali uvek ogoljenoj do suštine. Jan Faber je kroz adaptaciju 20 najvažnijih antičkih tekstova i mitova pronašao živu i vibrirajuću vezu sa našom stvarnošću. To smo videli tokom čitava 24 sata prenosa, a publika je osim šoka mogla da doživi i katarzu suočavajući se sa sopstvenim inhibicijama. Zato je jedini način da se na televiziji prikaže ovakva predstava – upravo direktni prenos na kojem je radilo gotovo 100 ljudi.

Reakcije, one negativne, očekivano dolaze od zgroženih "tradicionalista" i svode se na besne poruke na društvenim mrežama. Odao bih priznanje i direktoru Bitefa koji je takođe pomenio reakcije koje su dolazile uglavnom od političara. Čovek je očigledno ostao dosledan ideji, a verujem da nije bilo lako ni urednicima sa RTS-a koje su smarali uticajni gledaoci zabrinuti za "javni moral" javnog servisa.

Tu se upravo nalazi suština značaja ove predstave. Sava centar je tokom 24 sata bio prostor slobode, lišen svih društvenih stega, pročišćenje od licemerja politike, malograđanskog morala i igara moći. Slobode koja traži potpuno predavanje, koja je uvek stanje pomerene svesti, ili ludila ako više volite i uvek se završava tragedijom. Goli glumci koji poput živih megafona uzvikuju upozorenja o kraju sveta, jer su bogovi ljuti, prenose poruke drugih koji im govore licima nabiđenim u guzice. Ratnici koji prikazuju svoju moć kao svoju muškost, fokusom cele sale na penis u erekciji lako ćete povezati sa fokusom svake diktature na jednog čoveka. Političari to intuitivno osećaju kao pretnju. Poznajem taj osećaj jer smo ga jednom davno doživeli tokom Miloševićevih dana na koncertu grupe Prodiđi u Beogradu. Ta neobuzdana energija, koja nema artikulisan kanal u vidu političke poruke nekakve opozicije... Ovde se radi o otporu svakoj stezi, o svojevrsnoj umetničkoj i medijskoj komuni koja je trajala 24 sata, ali ostaje kao emocionalni i fizički doživljaj slobode. Nije ovo ni umetnički pornić, ni egzibicionističko preterivanje, jer u egzibicionizmu nema granice, a najmanje rijaliti programa, to ostavljamo komercijalnom i potrošačkom uživanju i prodaji intime, ili nekrofilnog medijskog naslađivanja detaljima ubistva Jelene Marjanović.

RTS je bukvalno "skinuo mrak" i drago mi je što se to desilo na ovako spektakularan način. Utvrdili smo da čak i vrhunska umetnost može biti zanimljiv sadržaj za TV prenos, da je publika punoletna i da je rejting rastao poput onog penisa u erekciji. Šalu na stranu, RTS je uspeo da probije jednu mentalnu barijeru i čak učini korak dalje – postane i akter velikog pozorišnog spektakla.

Poruka predstave je zato univerzalna, jer život je u svojoj suštini tragedija, sa neumitnim krajem, gde počinje nova tragedija i tako u krug. Zato nam jedino preostaje sloboda da uživamo u sopstvenoj tragediji, uz zrnice ludila, a sve to uživo ili putem televizije.

MUKE

Zbog velikog pada sopstvene partije i dvocifrenog rezultata desničarske Alternative za Nemačku, kancelarki Angeli Merkel neće biti nimalo lako da sastavi novu vladu. Pošto su socijaldemokrate sa najgorim rezultatom u posleratnoj istoriji odlučile da odu u opoziciju, moraće nekako da usaglasi prohteve Liberalne partije, Zelenih i bavarske Hrišćansko-socijalne unije i da ih ujedini u "Jamajka koaliciju", koja je ime dobila po partijskim bojama – crno, žuto, zeleno

Za "Vreme" iz Bona

Ako pođemo od toga da je čaša polupuna, onda je Angela Merkel rutinski odbranila kancelarski tron. Sastaviće nekako novu vladajuću većinu i još četiri godine ubirati superlative međunarodne štampe kao "poslednja moćna braniteljka Evrope" ("Njujork tajms"). Onda će otići u penziju posle četiri mandata, koliko je u posleratnoj Nemačkoj imao samo još njen politički otac Helmut Kol. Ako pođemo od toga da je čaša poluprazna, onda je izborna nedelja donela potop dvema najvećim strankama – demohrišćanima i socijaldemokratama. Zemlju čekaju godine neizvesnosti sa nestabilnom vladom. Radikalni desničari će svoje parole – često na granici nacizma i rasizma – moći da šalju i sa govornice parlamenta, Bundestaga, o trošku poreskih obveznika.

Prve reakcije ukazuju da je za politički i medijski mejnstrim čaša poluprazna. Nemci su potpali pod defetistički zanos i često se može čuti da je glavni zadatak svih "demokratskih partija" da odbrane demokratiju od desničara. Ishod izbora (vidi grafikon) izazvao je šok, berze su zaštucale, počela je trka u "izražavanju zabrinutosti". Sve se lepo sažima u preterano dramatičnom komentaru koji je dan posle izbora objavio "Rajniše post": "24. septembar 2017. je datum koji označava kraj umerene posleratne Nemačke u kojoj je vladao konsenzus. Zemlja skreće udesno."

Sve to je paradoksalno, jer dok su demoskopi sedmicama unapred najavljivali baš ovakav ishod – jedino su demohrišćanima davali dva, tri odsto više

SA JAMAJKOM

BUDUĆI KOALICIONI PARTNERI:

Kristijan Lindner,
Liberalno demokratska partija;
Katrin Gering-Ekardt i
Džem Özdemir, Zelena partija

Fotografije: AP

– štampa je pisala o dosadnoj kampanji, poznatom ishodu i “večitoj kancelarki”. Kako je primetio jedan kolega, “nemački establišment je zatvorio oči, zamislilo kakav bi ishod izbora voleo, a onda je otvorio oči i šokirao se što su građani ipak glasali kako oni hoće”. U fiksaciji na nesumnjivi uspeh desničara mnogi previđaju da su na račun dve velike partije profitirali pomalo i Levica i Zeleni, a više liberali, koji se vraćaju u Bundestag.

KAKO JE ŠULC RODIO JAMAJKU

Milion glasača koji su na prošlim izborima zaokružili CDU/CSU sada je otišlo pod skute Alternative za Nemačku. Još više (1,3 miliona) glasača Angele Merkel otišlo je liberalima. “Nećemo okolišati, nadali smo se malo boljem rezultatu”, rekla je kancelarka eufemistički. Dodala je da se “mimo nas ne može formirati vladajuća većina” i da ima “jasan zadatak da formira vladu”. Nije baš od sreće đuskala na bini kao pre četiri godine, ali je i jadikovke prepustila stranačkim ađutantima. Unija CDU/CSU izgubila je čak 8,5 odsto glasova u odnosu na prošle izbore.

Da ipak ne bude najveći gubitnik pobrinule su se socijaldemokrate, koje sa 20,5 odsto imaju najlošiji rezultat u posleratnoj istoriji. Njihov lider Martin Šulc je u nekoliko meseci odveo stranku od očaja do sjaja i nazad (vidi “Vreme” 1361, “Harizma u medveđem krznu”), nije podneo ostavku posle fijaska već će kroz nekoliko meseci sazvati vanredne izbore u partiji koja ga je, ne tako davno, sa magičnih sto odsto glasova izabrala za novog predsedavajućeg.

Ne skrivajući zlovolju i jed, Šulc je odmah posle izbora seo u studio javnog servisa sa liderima ostalih stranaka koje su prešle cenzus. To je takozvana *Elefantenrunde* (doslovno: okrugli sto slonova, dakle krupnih, parlamentarnih partija)

■ Merkelovoj neće biti lako da usaglasi zelene i liberalne, za koje je malo reći da se “sukobljavaju”. Te dve stranke su dva različita univerzuma

koja je ovog puta bila zanimljivija nego inače. Šulc je dva puta ogorčeno rekao da je Velika koalicija izgubila izbore i da je za to najviše kriva kancelarka Merkel. Ona je odvrtila da je razočarana što Šulc kritikuje “dobar rad” demohrišana i socijaldemokrata u poslednje četiri godine. Tehnički, Velika koalicija je mogla da nastavi saradnju jer zajedno ipak imaju 53 odsto glasova. No, kakva bi to bila “velika koalicija” sa malom parlamentarnom većinom.

Šulc je zato saopštio da njegov SPD ide u opoziciju uz obrazloženje da ne sme dozvoliti da najjača opoziciona stranka bude desničarska AfD. Istina je, naravno, nešto drugo: SPD je propatio u zagrljaju “crne udovice”. Angela Merkel je nemilice prisvajala njihove teme, a pripisivala sva saplitanja. Teško je bilo Šulcu da u kampanji glumi opoziciju Vladi u kojoj učestvuje njegova stranka. Još četiri godine takve koalicije od SPD-a ne bi ostavile ni kamen na kamenu.

**“VREME JE...”:
Odlazak Martina
Šulca i SPD-a iz
vladajuće koalicije**
Foto: AP

Kako CDU ne može i neće da sarađuje sa Levicom i AfD, ostala je samo jedna matematički i politički moguća kombinacija – takozvana koalicija Jamajka. Boje partija koje bi je činile odgovaraju onima sa zastave karipske zemlje: crni demohrišćani, žuti liberali i Zeleni. U volju Merkelove da predvodi takvu eksperimentalnu koaliciju na saveznom nivou nije se ni sumnjalo, a lideri liberala i Zelenih su signalizirali spremnost da otpočnu razgovore uz ogradu da neće odstupati od svojih principa. “Nismo osuđeni na to da vladamo”, rekao je harizmatični šef liberala Kristijan Lindner, verovatno budući vicekancelar, koji je liberalne vratio u parlament.

Šefovi svih stranaka koje bi činile Jamajku osudili su potez socijaldemokrata da su se “izvukli od odgovornosti”. Oni dobro znaju da je Šulc, priteran uza zid, ipak spretno pribegao aikidu: ako se kojim slučajem desi da Merkelova omane u pokušaju da pomiri liberalne i Zelene, pa se bude išlo na nove izbore, građani za to neće moći da okrive SPD. Doduše, na ponavljanje izbora niko ne računa jer, kako piše “Frankfurter noje prese”, oni bi samo još više ojačali AfD. List ocenjuje da će koalicioni pregovori biti žestoki, ali da će morati da izrode makar formalne kompromise.

CRVENE LINIJE ROGOVA U VREĆI

Profesor Ivo Visković, bivši ambasador Srbije u Berlinu, spadao je u retke koji su i pre izbora davali veće šanse Jamajki nego novoj Velikoj koaliciji. On je za Televiziju N1 podsetio da pregovori o vladama u Nemačkoj inače traju nedeljama i da njihov ishod biva opširni koalicioni ugovor – odlazeća vladajuća koalicija imala je sporazum na 184 stranice. No ovi pregovori će biti još teži: “Problem tročlane koalicije je u tome što manji, po pravilu, dobijaju više nego što im pripada. Drugim rečima, Merkelova bi morala da da više nego socijaldemokratama. Osim toga, Zeleni i liberali imaju pitanja u kojima se sukobljavaju, a imati rogove u vreći nikome nije prijatno. Iako je Merkelova izvanredan politički taktičar, gubi se energija na takve stvari”, dodao je Visković.

Preblago je reći da se Zeleni i liberali “sukobljavaju”. Te dve stranke su dva različita univerzuma, a ne pomaže ni činjenica da konkurišu za slično biračko telo, urbano sa nešto debljim novčanima. U kampanji su se povremeno svađali kao tetke na pijaci i na prvi pogled ima nekoliko tema o kojima kompromis deluje nemoguće. Zelene čeka gutanje većih žaba jer će sa druge strane stola imati sta-

re drugare demohrišćane i liberalne koji su već vladali od 2005. do 2009. Takođe, Zelene čeka kulminacija unutarstranačke borbe takozvanih realosa, koji odavno koketiraju sa CDU i smatraju da treba da uđu u vladu i da se sa te pozicije bore za svoje ciljeve, i levog krila koje bi da spaše makar deo razbarušenog levičarskog identiteta zelenih.

Kako se sa liberalima, drvenim advokatima krupnog kapitala, dogovoriti o pravednijoj socijalnoj i penzionoj politici? Kako sa tim zagovornicima minimalne države govoriti o državnim investicijama? Kako insistirati na obnovljivoj energiji i prestanku upotrebe fosilnih goriva?

Ovo poslednje bi za Zelene mogla da bude crvena linija. Zeleni su tražili da od 2030. u Nemačkoj više ne budu dozvoljena vozila sa motorima na unutrašnje sagorevanje te da se zatvore elektrane na uglj. “Čime ćeš 2030. da puniš bateriju svog ‘tesle’ ako više ne bude elektrana na uglj?”, pitao je pak liberal Lindner u kampanji jednog od lidera Zelenih, Džema Ozdemira. Plan Zelenih je, smatra Lindner, “fizički nemoguć”.

Liberali će takođe imati svoje prohteve, osokoljeni dvocifrenim rezultatom. U kampanji su ponavljali da je Nemačka, što se tiče digitalizacije i dostupnosti širokopojasnog interneta, maltene zemlja trećeg sveta i tu bi im malo ko protivrečio. Ali će podgrejati Merkelovoj pakao koji je čeka na evropskom parketu, jer neće ni da čuju za uvođenje funkcije ministra finansija evrozona. To je kapitalna ideja novog francuskog predsednika Emanuela Makrona – evropski ministar finansija bi imao svoj budžet, a u njega bi, kao ekonomski najpotentnija zemlja, najviše uplaćivala upravo Nemačka. “To je za nas crvena linija”, rekao je Lindner. Ula- zak liberala u vladu je ugledni francuski “Mond” proglasio “Makronovom noćnom morom”. Ako Merkelova udovolji njihovim zahtevima, to će imati negativne posledice po odnose između Nemačke i Francuske, dve zemlje ključne za stabilnost krizama uzdrmane Evropske unije.

Na posletku, i bavarski CSU, sestrinska stranka CDU Angele Merkel, pitaće poput Mirka u *Maratoncima* “a koliki je moj deo”. Oni su u Bavarskoj pali ispod 39 odsto, što je za njih potop – u svojoj pokrajini su obično na oko 50 odsto, a za

godinu dana ih čekaju pokrajinski izbori. Pomisao da bi prvi put u istoriji mogli da prepuste pokrajinsku vladu u Minhenu nekom drugom veoma je uzбудila stariju gospodu iz CSU. Šef stranke Horst Zehoffer za neuspeh je okrivio "otvoreno desno krilo", u prevodu: ostavili smo AfD-u previše prostora. Za očekivati je da će CSU zbog toga zaokrenuti još više udesno i "zatvoriti" svoje desno krilo.

Viđeni bavarški konzervativci su nakon izbora ponovili da će insistirati na gornjoj granici za prijem izbeglica. Prema njihovoj ideji, Nemačka ne bi smela da pusti više od 200.000 potražilaca azila godišnje u zemlju. Takvu gornju granicu ne poznaju ni nemački Ustav ni Ženevska konvencija, o njoj dobro ne misli ni Angela Merkel, a tek za Zelene ona ne dolazi u obzir.

DESNIČARI U POSLANIČKIM KLUPAMA

Sreća u nesreći za sve pobrojane "demokratske" partije jeste to što će AfD isprva biti zabavljen sobom. Još se nije osušilo mastilo na naslovima o ogromnom usponu radikalne desnice, kad je košefica stranke Frauke Petri saopštila da neće biti deo novog poslaničkog kluba, a zatim i napustila AfD. Ona ulazi u Bundestag pošto je nadmoćno pobedila u svom izbornom okrugu u Saksoniji, bivšoj istočnonemačkoj pokrajini u kojoj je AfD bio najjača stranka. Samo troje od 94 poslanika AfD-a uspelo je da osvoji direktan mandat, dok ostali ulaze sa partijske liste.

Petri je i tokom kampanje bila praktično izopštena i sve usamljenija. Njen suprug Markus Precel vodi pokrajinski odbor u najmnogoljudnijoj pokrajini Severnoj Rajni-Vestfaliji, pa će se narednih dana pokazati da li će i koliko poslanika AfD-a krenuti za ovim dvojcem. Šuška se i o pravom cepanju stranke. Petri predstavlja umiveno lice krajnje desnice i htela je da Alternativi što pre pribavi koalicioni kapacitet, da stranku pacifikuje.

Većina u partijskom rukovodstvu radije je pravila nacističke ispade ili je takve ispade tolerisala, znajući da pet do sedam odsto Nemaca oseća nostalgiju prema tridesetim godinama. Tako smo od stra-

OPASNOST U NAJAVI:
Lideri AfD-a Aleksander
Gauland i Alis Vajdel;
Frauke Petry koja je
napustila stranku

Foto: AP

načkih prvaka poslednjih meseci čuli, recimo, da tamnoputog nemačkog fudbalera Džeroma Boatenga "niko ne želi za komšiju", ili da "afrički

tip čoveka" koji se razmnožava ugrožava "evropski tip čoveka". Takve je Petri pokušala da najuri iz stranke, a na kraju je najurena ona.

Malo je verovatno da će to na duži rok naštetiti desnicu. Jedna anketa je pokazala da svega 28 odsto onih koji su imali glas zaista veruje da AfD ima znanja i kapaciteta da reši probleme, za koje okrivljuje SPD i CDU. Čak 60 odsto glasača zaokružilo ih je iz protesta i jer "pokreću prave teme". Mada bi tu možda bilo primerenije koristiti jedninu, jer tema je samo jedna: izbeglice. Poruka je stupidna, ali jasna: Merkelova je otvorila granice, došli su zatucani muslimani da vam uzmu posao, da vam siluju ćerke i dižu se u vazduh po trgovima. Plodno tlo za takve poruke bio je pre svega istok zemlje, teritorija nekadašnje Nemačke Demokratske Republike – tamo je AfD uzeo 20 odsto glasova, naspram 10 odsto na zapadu.

"Ovi izbori su pokazali da ne treba potceniti moć direktnog obraćanja AfD-a narodu", piše poznati publicista Jakob Augštajn za "Spiegel". Njihova vizija govori o čvrstim granicama nacionalne države koje će doneti blagostanje. To je laž,

piše Augštajn, ali efektna laž. "U svetu u kojem se granice brišu to je jaka ponuda svima koji se boje atomiziranja i nestanka solidarnosti. Takozvane liberalne partije – u Nemačkoj su to CDU, Zeleni i FDP – na to nemaju odgovor osim onog *ide-mo dalje u istom pravcu*. Njihova postdemokratska, neoliberalno-individualistička ideologija ne dozvoljava nijedno drugo rešenje."

Uprkos Augštajnovom pesimizmu, teško da će Merkelova prevideti u kakvoj vodi su desničarski ribari ljudskih duša upecali milione. Iza ružičastih makroekonomskih brojki moćne izvoznike zemlje kriju su sve nesigurnija radna mesta, agencija za iznajmljivanje zaposlenih "na lizing", plate koje srednjoj i nižoj klasi realno nisu porasle od ujedinjenja (dok su bogatijima porasle za 17 odsto), ogromno raslojavanje i veliki izgledi da se uz postojeći penzioni sistem starost dočeka u siromaštvu.

Kada novinski hroničari pišu o karijeri Merkelove, često naglašavaju da joj fali neko remek-delo, kao što je kod Branta bila istočna politika, a kod Kola ujedinjenje Nemačke. I često kažu da ona mora da preuredi EU tako da joj obezbedi opstanak. To je možda isuviše krupno očekivanje. Ali, možda bi zaista mogla da učini veliku, poslednju uslugu svojoj zemlji – da bude levlja nego što je ikada sanjala da bi mogla da bude. Bila bi to uzvratna usluga Gerhardu Šrederu – taj socijaldemokrata je svojom Agendom 2010 radio za krupni kapital, a ona bi mogla da bude demohrišćanka koja se setila malog čoveka.

NEMANJA RUJEVIĆ

Barzanijev gambit

Nezavisnost iračkog Kurdistanu je izglasana. Napetost raste. Bagdad ne priznaje referendum i preti da će vojnom silom da povrati kontrolu nad naftnim bušotinama oko Kirkuka, koje eksploatišu Kurdi. U borbama protiv Islamske države prekaljene kurdske Pešmerge spremne su da pruže otpor

U Erbilu, Sulejmaniji, Dahuku, u Ninivi i Dijali na referendumu o nezavisnosti 25. septembra 93,29 odsto od 5,2 miliona registrovanih glasača opredelilo se za nezavisnost iračkog Kurdistanu, za koju se čitavih sto godina bore Kurdi, narod bez države čijih 40 miliona pripadnika živi u Turskoj, Iraku, Siriji i Iranu.

Najdalje od bilo kakve državnosti je osam miliona Kurda u Iranu (deset odsto stanovništva) koje Teheran drži pod kontrolom.

Sirijski Kurdi (dva miliona, tj. devet odsto stanovništva) u magli građanskog rata u Siriji od 2011. kontrolišu značajnu teritoriju na severoistoku te zemlje, uz pomoć SAD se suprotstavljaju Islamskoj državi, sa sirijskim vladinim snagama retko stupaju u konflikt, ali su povremeno meta napada oružanih snaga Turske koja, sumnjičava prema širenju virusa separatizma, nerado gleda na stvaranje

njihove poludržavne tvorevine Rohava uz granicu.

Oko petnaest miliona Kurda u Turskoj (19 odsto stanovništva) vodi borbu za nezavisnost koju ne dobija, ali je i ne gubi, a Vlada Redžepa Tajipa Erdogana nije održala primirje svojevremeno postignuto s Radničkom partijom Kurdistanu (PKK) utamničenog lidera Abdulaha Odžlana, koja sada stoji na stanovištu da je nacionalna država buržoaski entitet koji ugnjetava slobodne ljude; umesto da stvara zasebnu državu za Kurde, izgleda da sada favorizuje rešavanje nacionalnog problema stvaranjem federalnih struktura kurdskih zajednica u Iranu, Turskoj, Siriji i Iraku. Predsednik nacionalno-indipendističke Demokratske partije u iračkom Kurdistanu Masud Barzani je protivnik takvog projekta, ali i ideološki protivnik PKK. Uz njegovu podršku Turci su ranije napadali položaje PKK u planinama iračkog Kurdistanu.

Oko sedam miliona Kurda u Iraku (20 odsto stanovništva) već drugi put izlazi na referendum. Jedan je održan 2005, ali njega su upriličile društvene organizacije, a sada iza narodnog izjašnjenja stoje institucije prilično jake kurdske autonomije: regionalna vlada, koja faktički ima kontrolu nad naftnim izvoristima iz kojih se vadi 650.000 barela nafte na dan i nad rezervama oko 500 biliona kubnih metara gasa; predsednik Kurdistanu; oružane snage od 180 do 200.000 pešmerga ("onih koji su spremni da umru"), na čije se ratne zasluge političari pozivaju.

ISTORIJA KURDSKIH BORBI

Kurdsko pitanje, koje je ponovo došlo da dnevni red nakon razaranja Iraka kao multietničke države posle dva rata koja su zapadne koalicije povele protiv njega, vraća priču na vekovnu tragičnu borbu Kurda za nacionalno oslobođenje, uz me-

BORBA ZA NEZAVISNU DRŽAVU:
Glavni grad iračkog Kurdistanu Erbil
i predsjednik Masud Barzani

Fotografije: Reuters, i AP

njanje prevrtljivih saveznika u skladu sa konfuznim prilikama.

Posle pada Osmanskog carstva, Mirom u Sevr 1920. bilo je predviđeno rasparčavanje Otomanske imperije prema šemi o podeli na britansku i francusku zonu uticaja, koju su 1916. usaglasili Francuz Fransoa Žorž Piko i Britanac Mark Siks, a koja, prema nekim zaključcima, ima veliki uticaj na granice i stanje na Bliskom istoku do današnjih dana. Kurdska država je tim sporazumom bila projektovana na teritoriji u koju je ulazio i Djanbakir u istočnoj Turskoj i sever današnjeg Iraka. Mirom u Lozani 1923. to rešenje o rasparčavanju Turske je revidirano, a Kurdi su ostali da žive i da odrastaju uz pušku i stalne pobune u Iranu, Turskoj, Iraku i Siriji.

Pobunama je i u prošlom veku stvoreno nekoliko kratkotrajnih kurdskih država koje se nisu održale. Crveni Kurdistan je postojao od 1923. do 1929. na teritoriji današnjeg Nagorno-Karabaha, ali je ta so-

vjetska država ukinuta i pretvorena u administrativni okrug, a stanovništvo proterano u Kazahstan. (U toj zoni je tri četvrt veka kasnije kratko postojala Republika Lačín, u strateški važnom koridoru između Jermenije i Nagorno-Karabaha tokom tamošnjeg rata 1990–1994. koji je još uvek zamrznut.)

Republiku Ararat u istočnoj Turskoj slomila je turska vojska 1930.

“Kraljevina Kurdistan” (1922. i 1924), čiji glavni grad je bila Sulejmanija, nastala je kada se kurdski šaik Mahmud Barzandži pobunio protiv Britanaca koji su ga ranije bili postavili kao prepreku turskim upadima. Britanija je posle sloma ustanka razorila tu tvorevinu.

Biografi sadašnjeg predsednika iračkog Kurdistanu Masuda Barzanija, za koga neki kritičari kažu da forsira kurdski referendum da bi dobio naredne izbore i obezbedio mesto u istoriji, rado ističu da se njegov otac Mustafa Barzani (rođen 1903) nakon što su mu Turci ubili oca, dedu i brata, kao devetnaestogodišnji mladić pridružio pobuni Barzandžija, a da se potom sa svojim bratom šaikom Ahmedom Barzanijem 1931. uključio u novu pobunu. Ahmed se 1932. pre-

dao Turcima na tadašnjoj spornoj granici, a Mustafa se sledeće godine predao iračkim vlastima, koje su ga držale pod nadzorom sve do 1943, kada se našao u severozapadnom Iranu, gde su Sovjeti u vreme Iranske krize 1946. i 1947. godine bili uspostavili kratkotrajnu socijalističku republiku, Kurdsku državu Mehabad.

Kada su se u maju 1946. na osnovu Sporazuma iz Jalte sovjetske trupe povukle, iranska vojska je ušla u Mahabad, zabranila učenje kurdskog jezika, ukinula kurdsku štampu i zapalila sve kurdske knjige koje je pronašla. U martu 1947. predsednik Republike Mehabad Kazi Muhamed je zajedno sa bratom i sestrićem obešen na trgu u iranskom gradu Mehabadu.

Mustafa Barzani, koji je bio komandant vojnih snaga te ostavljene i razorene države, povukao se planinskim stazama sa svojim borcima u Jermensku SSR, odatle su ga Sovjeti prebacili u Azerbejdžansku SSR i držali u logoru blizu Bakua, pa ga posle njegovih sporova sa lokalnim partijskim funkcionerima prebacili u Uzbekistansku SSR, odakle je u Moskvu slao mnoga pisma adresovana na Staljina lično.

Posle Staljinove smrti Barzani se sreo sa sovjetskim liderima Maljenkovim i Hruščovom, posle čega je dobio daču i mesto u visokoj partijskoj školi u Moskvi. Za to vreme u Iraku je formirana Kurdska demokratska partija, za čijeg je predsednika Mustafa Barzani izabran u odsustvu.

Vratio se u Irak gde je brigadni general Abdulkarim Kasim 1958. izvršio puč. U Iraku je 1961. izbio tzv. Septembarski ustanak, tokom koga je severni planinski deo Iraka nazivan "Slobodni Kurdistan", pa je Kasim 1961. i 1962. izneo dve ponude za mir, koje je Barzani odbio tražeći autonomiju.

Kad je Kasim zatražio da anglo-američka Iračka naftna kompanija 20 odsto svog vlasništva i 50 odsto profita da iračkoj vladi, počela je kriza. Kasima je 1963. srušila partija Baas, kasniji ruski saveznik, mada se tada sumnjalo da iza svrgnuća Kasima stoji CIA.

Dok je vodio niz različitih bitaka s Bagdadom, od jedne do druge hladnoratovske prilike na Bliskom istoku, Barzani se oslanjao na pomoć KGB, CIA, izraelske tajne službe Mosad, MI6, iranske tajne policije SAVAK, kao i Sirije i Jordana.

Posle svrgavanja Kasima partija Baas je najpre pokušala da zaobiđe Barzani-ja, koji je bombardovao Kirkuk u martu 1969. i izdejstvovao pomoć od Irana. Pokušali su i da ga ubiju 1971. kada je primio neke verske zvaničnike u svom štabu.

Američki državni sekretar Henri Kissinger je u to vreme tražio realno političko rešenje koje bi primirilo Bliski istok, a jedan od ustupaka je bio da Iran prekine snabdevanje kurdskih pešmerge. Posredovao je alžirski predsednik Huari Bumedijsen. Dva dana posle potpisivanja tog tzv. Alžirskog sporazuma Barzani sa 100.000 pristalica napušta Irak, u kome obustavlja pobunu i odlazi u Iran, u Karaj blizu Teherana. Njegovi konkurenti Ahmad i Talabani sa svojim pristalicama odlaze u Siriju, gde 1975. formiraju Patriotsku uniju Kurdistana, koja će biti konkurent Barzanijevoj partiji.

Videvši da je SSSR sada u prijateljskim odnosima sa novom vlašću u Iraku, Barzani pokušava da pribavi pomoć od SAD, u koje je otišao u potrazi za lekom za kancer pluća. Umro je u martu 1979. na univerzitetskoj bolnici Džordžtaun u Vašin-

gtonu. Sahranjen je u iranskom Kurdistanu, odakle je njegovo telo preneto u rodno selo Barzan u Iraku.

Mustafa Barzani je živio dovoljno dugo da vidi svrgavanje iranskog šaha, odlazak s vlasti Henrija Kisindžera nakon izbornog poraza Džeralda Forda 1976. i smrt alžirskog predsednika Huarija Bumedijsena, tri figure koje su negativno uticale na njegov pokret. Nije doživio one još veće bure koje su dolazile.

Tokom iračko-iranskog rata 1980–1988. borba se rasplamsala na teritoriji iračkog Kurdistana, da bi u zaključnoj fazi iračke vlasti organizovale "čišćenje" Kurdistana (operacija "Anfak") u kojoj je uništeno mnogo ljudi i naselja, a u martu 1988. u mestu Halabija gasom je otrovano mnogo muškaraca, žena i dece.

Sadam Husein je tokom Zalivskog rata 1991. ponovo suzbio pobunu Kurda. Oko milion i po Kurda je tada izbeglo, a Turska je bila zatvorila granice sa Irakom. U aprilu 1991. zapadna koalicija je uspostavila tzv. sigurne zone u iračkom Kurdistanu. Kurdi su tada stekli de fakto nezavisnost od Bagdada. Kada je u martu 2003. koalicija sa SAD na čelu otpočela novi napad na Irak, američki specijalci su se prizemljili u Ibilu simulirajući otvaranje drugog fronta.

Region naseljen Kurdima je 2006. po novom Ustavu Iraka, koji su oktroisali Amerikanci, stekao status široke autonomije, svog predsednika, parlament, zakone, sopstvenu oružanu silu kojom kontrolišu svoju etničku teritoriju.

Na jugu Iraka, u vakuumu suntisko-šitskog sukoba izrasta Islamska država. Važan faktor u borbi protiv nje su kurdске pešmerge. Irački Kurdi ratne zasluge za suzbijanje Islamske države u Iraku referendumom nastoje da kapitalizuju nezavisnošću ili bar povoljnim razgraničenjem sa centralnom vladom u Iraku.

KLJUČ U KIRKUKU

Teritorija koju je irački Kurdistan dobio ustavnim i "faktičkim" aranžmanom iz perioda 2003–2006. uvećana je u vreme borbi sa Islamskom državom za 40 odsto, a među najvažnijim proširenjima je grad Kirkuk, u čijoj okolini se dobija 150.000 barela nafte dnevno.

Slučaj Kirkuka je paradigmatičan. Još od dvadesetih godina prošlog veka razli-

čite vlade sprovodile su arabizaciju naftom bogatih regiona, a sedamdesetih ona je imala karakter kampanji raseljavanja hiljada manjinskih porodica iz Kirkuka, Sindžara i drugih područja, uz dovođenje arapskih naftnih radnika.

Prema popisu iz 1957. stanovništvo provincije Kirkuk je, na primer, činilo 48,2 odsto Kurda, a 28,2 odsto Arapa, a 1997. bilo je 21 odsto Kurda, 72 odsto Arapa. Ta politika je intenzivirana posle kurdskog ustanka tokom rata 1991. Prema podacima organizacije Hjuman rajts voč, od Zalivskog rata 1991. do 2003. iz Kirkuka i drugih naftom bogatih područja rase-

SPREMNI ZA BORBU: Pešmerge – vojne snage iračkog Kurdistana
Foto: AP

ljeno je oko 500.000 Kurda. Posle američkog osvajanja Iraka 2003. stotine interno raseljenih Kurda vratilo se u Kirkuk i druge arabizovane regione da povrate svoju imovinu.

Ustav Iraka koji je usvojen 2006. u članu 140 predviđa da se status Kirkuka u kome žive Arapi (suniti i šiiti), Kurdi, Asiraci, Jezidi, Turkmeni, bude razmatran po povratku proteranih. Pod supervizijom Privremene koalicione vlasti formirano je gradsko veće u kome svaka od četiri najbrojnije gradske etničke grupe – Kurdi, Arapi, Asirci i Turkmeni – daje podjednak broj predstavnika, uz posebnu zastupljenost profesionalnih grupa, učitelja, advokata, religioznih vođa i umetnika. Turkmeni i Arapi su se žalili da Kurdi, koji imaju mesto gradonačelnika,

dominiraju u tom nezavisnom bloku. Kada je Islamska država 2014. preduzela ofanzivu u severnom Iraku, iračka vojska se povukla, a Kurdi su zauzeli Kirkuk, koji sada kontrolišu kurdski pešmerga borci, koji su se i 2016. suprotstavili napadu Islamske države na taj grad izvedenom da bi se smanjio pritisak koalicionih snaga na Mosul. Pešmerge sada kontrolišu Kirkuk.

Apetiti vlade u Bagdadu su porasli posle pobeđe nad Islamskom državom u Mosulu.

Do 2014. centralna vlada u Bagdadu je dodeljivala Kurdistanu 12 milijardi dolara

(17 odsto nacionalnog budžeta, što pokriva oko 80 odsto budžeta kurdskog regiona). Zbog sporova oko izvoza nafte Bagdad je prekinuo finansiranje Kurdistan, a to je rezultiralo nedostatkom novca, između ostalog i za plate kurdskim odredima pešmerga. Od tog vremena Kurdistan, bez obzira na proteste Bagdada, samostalno prodaje svoje resurse preko turske luke Džejhan.

Vlada u Bagdadu je zaključila ugovor s britanskom naftnom korporacijom BP o razvoju bušotina u Kirkuku. Vlasti Kurdistan smatraju sporazum sa BP nezakonitim i naglašavaju da ni jednoj kompaniji neće biti dozvoljeno da radi u Kirkuku bez dozvole kurdskih vlasti. Zanimljivo je da u igru ulazi i ruski *Rosnjeft* koji sa kurdskom regionalnom vladom ima sporazum o saradnji u oblasti naftne privrede.

Bagdad preti zatvaranjem svih graničnih prelaza koje kontrolišu Kurdska regionalna uprava na severu Iraka, kao i odlukom o preuzimanju kontrole nad naftnim resursima u Kirkuku. Parlament Iraka je usvojio i odluku o angažovanju vojnih snaga u Kirkuku, Hanakinu, Mahmuru, Sindžaru, Džalavali i drugim regijama sa nerešenim statusom na severu. Šiitska milicija Hašd aš-Šaabi saopštava da je spremna da se bori u Kirkuku ako premijer Iraka naredi da se štite sporne teritorije.

Komanda pešmergi je saopštila da će reagovati ako iračke snage uđu u kurdska naselja.

PROTIVNICI NEZAVISNOSTI

Za iračke Kurde glavni problem je ipak u tome što su protiv nezavisnosti njihov trenutni glavni saveznik SAD, zapadne sile, Arapska liga i svi susedi. Jedina država koja je podržala kurdsku nezavisnost u Iraku je Izrael.

Amerikanci koji su u novije vreme bili najaktivniji kurdski saveznik, pozivali su iračke Kurde da dobro razmisle o svojim postupcima. SAD su zajedno sa EU i predstavnicima UN ponudile Kurdima alternativu – odložiti referendum za dve godine, uz obećanje da će SAD pružiti podršku novom plebiscitu na nivou UN, ali Erbil nije popuštao.

Pored pomoći u naoružanju i obuci pešmerga Amerikanci su dosta doprineli ekonomskom osamostaljivanju iračkog Kurdistan. Sadašnji državni sekretar Reks Tillerson, dok je bio direktor naftne kompanije *Exxon Mobil*, mnogo je učinio za ekonomsku nezavisnost iračkog Kurdistan, ali sada poručuje da referendum izaziva mnoge rizike koje SAD ne mogu da stave pod kontrolu.

Prema nekim analizama, SAD mogu da se saglase sa nezavisnošću Kurdistan samo ako budu uvereni u mogućnost da tu teritoriju iskoriste kao antiiranski placdarm. To ne odgovara interesima samih Kurda (naroda koji pripada iranskom jezičko-etničkom krugu) pošto veliki deo kurdskih klanova održava sa Iranom veoma bliske odnose i ne namerava da ih pokvari.

Kremlj, koji zazire od dalje eskalacije stanja u regionu, nije se sasvim ogradio od kurdske referenduma, pominje pra-

vo kurdske naroda na samoopredeljenje, ali stavlja do znanja da održava veze i sa vladom u Bagdadu i sa Kurdima i da će se u slučaju da se situacija iskomplikuje, držati međunarodnog prava, ma šta to značilo.

Turci, koji su donedavno podržavali vlasti iračkog Kurdistan i trgovali sa njima, prete sankcijama, pa i prekidanjem tranzita kurdske nafte preko svoje teritorije (što je ključni izvor kurdske budžeta). Turski parlament je na još jednu godinu produžio dozvolu turskoj vojsci da interveniše u Siriji i Iraku "ako to zahtevaju interesi nacionalne bezbednosti".

Ako bi Turska zbog bojazni da se virus nezavisnosti proširi i na Tursku preseklala izvoz nafte iz Kurdistan, postavlja se pitanje da li irački Kurdistan uopšte može da održi nezavisnost.

Pošto irački Kurdistan nema izlaz na more, može ga stići i sudbina Južnog Sudana koji nije mogao da koristi svoje naftne resurse za razvoj suverene i ekonomski nezavisne države. Vlasti Kurdistan bi u tom slučaju mogle "neoficijelnim kanalima" da prodaju ugljovodnike po nižoj ceni kako je to radila Islamska država, dok je kontrolisala značajne naftne izvore u Siriji i Iraku.

Turska vojska je 18. septembra 2017. pokrenula vežbe na granici sa iračkim Kurdistanom, a šest dana kasnije Iranci su započeli manevre i blokirali granice sa sirijskim Kurdistanom. Šefovi generalštaba dveju zemalja dogovorili su se oko koordinacije akcija po kurdskom pitanju, ali teško da Turska želi da započne rat u još jednom pravcu. Iranci su organizovali vojne vežbe na granici, ali intervencija u Iraku je za sam Teheran rizična, jer bi to mogao biti izgovor da Amerikanci napadnu Iran.

Pojedini stručnjaci za biznis na Bliskom istoku procenjuju da su Iranci i Turci kao niko drugi ekonomski zainteresovani za saradnju sa iračkim Kurdistanom, gde već nekoliko godina radi mnogo kompanija iz tih država, pa se čuju pretpostavke da ipak neće doći ni do značajnije vojne intervencije, ni do tvrdog zatvaranje granica i blokade, čak i u slučaju proglašenja nezavisnosti Kurdistan, koja za Kurde verovatno prevazilazi značaj svih ekonomskih kalkulacija.

MILAN MILOŠEVIĆ

Malezija: **Supremacija rase**

Neostvareni tigar

Malajci spadaju u grupu "bumiputra", "sinova zemlje", koji uživaju ustavom zagarantovanu pozitivnu diskriminaciju. Beneficije po rasnoj osnovi sve više slabe malezijsku privredu

O d 1991. do 2004. godine u Maleziju nije uopšte moglo da se uđe sa srpskim/jugoslovenskim pasom, osim na lični poziv iz Ministarstva unutrašnjih poslova. Razlog tome je bio zvanična ocena da je srpska država "neopravdano i iz hegemonističkih razloga" napala muslimane u Bosni i Hercegovini, pa su prekinuti diplomatski odnosi sa Beogradom.

Otkako je ponovo otvorena ambasada Malezije u Beogradu, broj srpskih privrednika i turista koji posećuju tu zemlju, koja se prostire i na azijskom kopnu i na delu ostrva Borneo, stalno raste i to, kako navode u ambasadi, po godišnjoj stopi od oko 18 odsto. Malezija upravo obeležava 60 godina nezavisnosti.

KASKANJE ZA DRUGIMA

Malezija, sa svojih 30 miliona stanovnika, zvanično je islamska država, ali i specifična novoundustrijalizovana tržišna ekonomija sa velikim prirodnim i klimatskim potencijalima. Međutim, ona nikad nije uspeła, ni po rezultatima, ni po uređenju, da uđe u grupu "azijskih tigrova", kao što su Tajvan, Južna Koreja, Singapur i kineski Hongkong.

Od dekolonizacije, kada su Britanci u septembru 1957. izgubili status gospodara, pa tokom narednih pedesetak godina, Malezija je sprovodila petogodišnje planove i imala godišnju stopu rasta bruto društvenog proizvoda od 6,5 odsto. Godine 2014/15. važila je kao jedno od najprivlačnijih investicionih tržišta u Azi-

ji – bila je po povoljnostima 20. u svetu, ispred, recimo, Australije i Francuske, i imala je BDP od 340 milijardi dolara. Šeik Muzafar Šukor bio je 2007. prvi malezijski astronaut koji je, prema Nacionalnom naučnom programu, boravio na Međunarodnoj kosmičkoj stanici.

Ekonomisti, međutim, tvrde da je ta zemlja u sve većoj krizi i da je sadašnji BDP za 42 milijarde dolara manji nego pre dve godine. Kažu još i da je Malezija dosad mogla da ostvari i veće domete nego susedni Singapur. Prema proceni Nemačke banke, Malezija je trebalo da među 34 države u razvoju, koje nesumnjivo predvodi Kina, bude treća po stopi rasta – odmah posle zahuktale Indije. Ispostavilo se, međutim, da je sporija

MOGLO JE I BOLJE:**Panorama Kuala Lumpura**

Foto: stock

nego Mjanmar, Laos, Kambodža ili Bangladeš i da ima tendenciju daljeg pada.

BUMIPUTRE

Jer, sve vreme je imala preveliko ideološko mešanje države u privredu, rastuću korupciju, nacionalizam i – problem “bramaputri”.

Kao jedina zemlja u svetu, naime, Malezija ima neskrivenu diskriminaciju u Ustavu po kojoj se apsolutno prvenstvo u mnogo čemu, a pogotovo u javnom sektoru, daje “kolenovićima” Malajcima, nazivajući tu politiku *Ketuanan Melayu* – supremacija Malajaca.

Nominalno, ipak, Malezija se trudi da bude multikulturalna i multikonfesionalna i da toleriše i čak odobrava i sve ostale kulture, vere, nacije, rase i običaje.

Gledano rasno-etnički, oko 51 odsto stanovništva Malezije su Malajci, 22 odsto su Kinezi, 11 odsto su pripadnici starih plemena, sedam odsto su Indusi i Tamili, a ima i više od osam odsto stranaca.

Prema Ustavu, Malajci i domorodački narodi spadaju u grupu “bumiputra” – “sinova zemlje”, i na njih se odnosi pomenuta ustavna pozitivna diskriminacija, odnosno, kako je naznačeno, “specijalni status”. Tako je vlast obavezna da “bumiputrama” obezbedi rezervisane kvote u državnim službama i vladi, omogućiti im prednost u poslovima s vladom, da za njih rezerviše školske i univerzitetske stipendije i sačuva im dovoljno mesta pri upisu na studije.

Ustav takođe propisuje da nijedna privilegija za bumiputre ne sme da uskrati

ili onemogućiti pravo drugih zajednica na školovanje, poslovanje ili bavljenje politikom, ali se smatra da je uvek mnogo pametnije imati bumiputru bar za partnera, mentora ili zaštitnika.

To je počelo kada se ubrzo po osamostaljenju Malezije ispostavilo da je nova politička vlast Malajaca potpuno lišena ekonomsko-socijalne podloge. Na primer, samo 27 odsto matične malajske populacije živelo je u gradovima gde su dominirali obrazovaniji, marljiviji i bogatiji Kinezi sa 60 odsto i Indijci sa 11 odsto; među seljacima bilo je 96 odsto Malajaca, a samo dva odsto Kineza, koji su šefovali u rudarstvu (68 odsto), prerađivačkoj industriji (72) i trgovini (65), gde je takođe bilo i između 10 i 15 odsto Indijaca.

Policiju i vojsku jesu uglavnom formirali Malajci (83 i 76 odsto), kao i državne službe (52 odsto), ali je minimalni mesečni prihod imalo 22 odsto malajskih porodica, a samo 2,6 kineskih i 1,3 odsto indijskih. Srednju klasu je sačinjavalo oko 4,3 odsto Malajaca, a duplo više Kineza i oko dva odsto Maležana poreklom iz Indije.

Među najsiriromašnijima bilo je 85 odsto malajskih porodica, a samo devet odsto kineskih i pet odsto indijskih, dok među najimućnijima uopšte nije bilo Malajaca, nego su bogataši bili precizno raspoređeni – 33 odsto su bili Kinezi, a isti procenat činili su Indijci i Britanci.

MALEZIJA MALAJCIMA

Bilo je očigledno da Britanci tokom 200 godina svoje vladavine Malajce nisu smatrali vrednim i disciplinovanim radnicima.

Federalni sultanat

Malo je poznato da je Malezija u stvari federalni sultanat – ustavna monarhija koju čine 13 saveznih država i tri savezne teritorije. Među 13 država, od kojih su 11 na Malajskom poluostrvu, a dve na ostrvu Borneo, u devet su na vlasti sultani, jedan kralj i jedan radža, a u četiri su guverneri. Zajedno oni čine Konferenciju vladara i imaju obavezu da biraju “saveznog sultana”, odnosno vrhovnog vladara kao kralja i kalifa, tj. šefa države Malezije.

Vrhovni vladar (*Yang di-Pertuan Agong* – Onaj koji je učinjen gospodarom), bira se na pet godina između devet naslednih suverena, rotacijama “po starešinstvu”, odnosno broju godina koje je proveo na svom prestolu. Po Ustavu, kralj je starešina u islamu i upravlja Malezijom, ali u praksi on to ustupa vladi i izvršnu vlast nominalno obavlja prema dobijenim predlozima kabineta. Posle izbora poverava premijerski mandat predsedniku najuspešnije stranke, koji, po uzoru na političko uređenje u Velikoj Britaniji, kao premijer ima punu izvršnu vlast.

Trenutno je na mestu malezijskog kralja Muhamed V (47), sultan iz savezne države Kelatan.

Instituciju izbornog monarha osim Malezije u svetu imaju još samo Kambodža, Ujedinjeni Arapski Emirati i Vatikan.

Pravosuđe je u Maleziji uglavnom nasledeno od “vestminsterskog režima” i mada funkcioniše uz državnu religiju, ne bavi se islamom. S druge strane, postoje i šerijatski sudovi čije odluke su, kad je reč o verskim pitanjima, obavezne za muslimane. Nadležnost verskih sudova ograničena je na islamsku regulativu braka, nasleđivanja, razvoda, otpadništva i promenu vere i starateljstvo nad decom, a nijedan građanski prestup ili krivična dela nisu u njihovom domenu.

Islam hadhari

U Maleziji oko 62 odsto stanovništva praktikuje islam, oko 20 odsto su budisti, devet procenata su hrišćani, sledi hinduizam sa više od šest odsto, a nije mali broj Maležana koji su pripadnici konfučijanizma, taoizma, pa i šamanizma i brojnih folklornih verovanja. Uporedo sa Bajramom, slave se i kineska Nova godina, Božić i Dipavali, kao indijski praznik svetla.

Mada je islam zvanična državna religija, uz tu reč ide i pridev “hadhari” – savremeni, urbani, civilizacijski islam. Temelji vere nesporno su zasnovani na Kuranu, ali mnoge vizuelne manifestacije te religije znatno se razlikuju od slike na Bliskom istoku; muslimanske žene, na primer, u Kuala Lumpuru jesu pokrivenije, ali su njihove marame i bluze blještavocrvene, žute i ljubičaste, po pravilu od skupocene svile, usne su jarkocrvene od karmina, a oči izrazito naglašene ajlajnerima i drugim kozmetičkim pomagalima.

Vlada je odgovorna za zaštitu islama i nije dozvoljen prelaz u drugu veru, ali politika nastoji da se muslimanska religija uspešno suoči sa izazovima savremenog sveta.

HADHARI: Savremeni islam

Foto: Reuters

ma, pa su tradicionalno ostajali seljaci, ribari i lovci.

Agilni Kinezi, koje su Bitanci favorizovali, doseljavali su se u sve većem broju, osnivali su škole, dovodili sebi neveste i širili učešće u privredi i finansijama; još početkom 20. veka izgledalo je da će Malajci postati siromašna manjina u sopstvenoj zemlji.

Promena političke svesti u novooslobođenoj državi Malaji i sagledavanje zatečene raspodele bogatstva, izazvala je, logično, najpre rasne tenzije, a potom i nemire i krvave sukobe uz parolu "Malezija pripada Malajcima".

Singapur, u kome su dominirali Kinezi, isključen je iz Malajske federacije, a najveće etnički formirane partije – Ujedinjena malajska nacionalna organizacija, Malezijska kineska asocijacija i Malezijski indijski kongres, povezane u koaliciju Alijansa – počele su zajedničku potragu za načinom usklađivanja interesa.

Rasna harmonija, međutim, svedena je uglavnom na podelu vlasti po proporciji 60:30:10 i uspevala je da održi stabilnost sve dok na izborima 1969. Alijansu nije nadjačala prokineska i levičarska opozicija. Počeli su neredi i napadi siromašnih Malajaca na bogatije Kineze; prema zvaničnim podacima poginulo je 150 Kineza, 15 Malajaca i 11 Indijaca, ali neki izveštaji navodili su više stotina, pa čak i hiljadu mrtvih.

NOVA EKONOMSKA POLITIKA

Godine 1970. utvrđena je Nova ekonomska politika za pravedniju raspodelu nacionalnog bogatstva s ciljem da

bumiputre svoj deo "posedovanja domovine" podignu sa tadašnja dva procenta na 30 odsto. Kinezi i Indijci, koji su imali 37 odsto vlasništva u privredi (zemlja, banke i kompanije), trebalo je da zastanu na 40 procenata, a kapital stranaca da se prepolovi i svede sa 61 na 30 odsto.

Krenula su milionska državna ulaganja u kojima je, uz ostale protekcije, za bumiputre bilo rezervisano 30 odsto investicionih ugovora po povoljnijim uslovima i kroz četiri naredna državna plana deo privrede i nekretnina koji su Malajci kontrolisali zbilja se do 2011. povećao na 23 odsto. Takođe, znatno se povećao i broj bumiputri među finansijskim stručnjacima, inženjerima, lekarima i arhitektama.

Doduše, u praksi se ustavno protežiranje često manifestuje i kao mogućnost za nezasluženo napredovanje u službi ili bolja nepotistička perspektiva u politici, ili kao manji porez, jeftiniji stan ili povoljniji kredit.

Malezijski Kinezi su javno prihvatili povlašćeni specijalni tretman bumiputri kao nužno zlo i spas od pretećeg šovinizma, ali povećavao se intenzitet kritika: bilo je očigledno da sigurne beneficije po rasnoj osnovi, bez obzira na sposobnosti i trud, slabe poslovnu motivaciju Malajaca. Malajske kompanije težile su glavnom povezivanju sa državom i nadležnim ministrima, sistem povlastica bumiputrama praktično je legalizovao korupciju, a budući da su subvencije uvek bile na raspolaganju, kvalitet proizvodnje u preduzećima koje vode bumiputre nikad nije bio važan.

SISTEM ALI BABA

Stvorila se takođe i specifična šema "Ali Baba" – Malajac koji od države dobije unosan ugovor za posao, glatko ga je proslедиvao Kinezu, kao podizvođaču, poštujući sebe od rada i obaveza, a zadržavajući proviziju.

"Ako stalno koristimo štake", upozorio je 2004. tadašnji premijer Abdullah Badavi, "onda će kolena postati preslaba i trebaće nam invalidska kolica". Pretrpeo je velike kritike i izgubio funkciju.

Sada je Malezija opet u krizi. Ekonomija je krhka, BDP opada, a vlada premijera Nadžiba Razaka i on lično pokušavaju da objasne finansijske skandale. U toku je međunarodna istraga u kojoj su islednici iz deset država, uključujući i američki FBI, o poslovanju Malezijske razvojne korporacije (1MDB), koja je, navodno, proneverila 4,5 milijardi dolara, pri čemu je na račun premijera uplaćeno 680 miliona.

Kritičari mekog srca pripisuju probleme nedostatku transparentnosti, kontrole i dobrog upravljanja, ali oni stroži uvereni su da je stvarni uzrok *Ketuanan Melayu*, ideologija supremacije Malajaca, odnosno postojanje povlastica za bumiputre.

Takva politika ispravljanja istorijskih nepravdi nije mnogo pomogla siromašnim Malajcima, ali je stvorila mrežu nemoralno povezanih interesa; mnogi Malajci kao korisnici rasnih beneficija, iz straha da ih ne izgube tolerišu da Malajci u vlasti izvlače za sebe još stotruko veću korist, a na opštu društvenu štetu.

Istovremeno, posle više od 40 godina "preferencijala" i milijardi potrošenih na potporu "sinovima zemlje", mnogi biznismeni među bumiputrama ostali su nekompetentni i okupljaju se oko vlade da osiguraju opstanak svojih firmi. Mada se nivo obrazovanja među Malajcima znatno podigao, prosečni prihod njihovih porodica i dalje je manji od primanja u drugim etničkim zajednicama. Mnogi sposobniji Kinezi i Indijci napuštaju zemlju, slabeći njene dugoročne perspektive. Protežiranje Malajaca ispostavilo se kao kontraproduktivno. ¶

RADOVAN RADOVANOVIĆ

Ispoštuj me, baterijo!

Otkako ajfon postoji, a to je, evo, već deset godina, nikada se nije desilo da se na novi model ne čeka u redovima. Ili da daniima nije udarna vest u medijima, sve sa analizama koliko će promeniti naše živote. A baš to se događa sa ajfonom 8, promovisanim 12. septembra i puštenim u prodaju desetak dana kasnije na najvažnijim tržištima u svetu.

Suprotno očekivanjima *hajp* je izostao. Oni malo-brojni koji su se skupili ujutru pred radnjama u Kini, Americi ili Velikoj Britaniji kao da su tu bili više iz poštovanja prema brendu nego iz neizdrža. Nigde gužvi, noćenja u vrećama, plaćanja da neko za vas čeka u redu. Epl optimisti misle da je to zbog ajfona X koji je predstavljen istoga dana kada i osmica, ali kao potpuna revolucija, i trebalo bi da se pojavi do Božića. Oprezniji analitičari upozoravaju da smo možda preterali sa novim modelima, da se tržište zamorilo, da su aparati postali preskupi da bi se menjali svake godine, kada se pojavi noviji model, odnosno na dve godine, koliko traje ugovor sa mobilnim operaterom kada kupujete preko njega.

I jedni i drugi su u pravu, što je paradoks koji važi za nove tehnologije.

Vernici Epla, odnosno ajfona, zaista iščekuju to X čudo i čuvaju pare. Ne male pare, jer od sredine devedesetih i prvog Motorolinog modela na preklapanje nijedan aparat nije koštao više od hiljadu dolara, sem ako je bio ukrašen zlatom i dijamantima, što je neka druga tema. Ko kupi osmicu kupio je dobar aparat, ali ne i apsolutni statusni simbol. Kao da je Epl žurio da ponudi nekakav odgovor na Samsung Note 8, koji se pojavio nekoliko nedelja ranije i zapretio da otme korisnike koji laviraju između Iosa

i Androida. Rezultat je znatno slabija prodaja nego što se očekivalo i pad akcija Epla na berzi, jer su se investitori uplašili da je došlo do zasićenja tržišta.

Tu uskaču oni zabrinuti. Po njihovom mišljenju, sve je više korisnika kojima su telefoni postali preskupi, pa bi da ih zadržavaju nešto sporijim ritmom. Takođe, većina aplikacija koje koriste rade i na četiri, pet godina starijim modelima, pa im nije jasno šta se tačno dobija za tih hiljadu dolara. Jer već za 350 dolara (plus porez) moguće je kupiti ajfon SE koji "završava posao", kome je samo do posla.

Međutim, postoji još jedan trik. Većini današnjih pametnih telefona ne možete samostalno zameniti bateriju, a ona je najosetljiviji deo aparata. Baterije su u stanju da izdrže 300 do 500 punjenja, posle čega im opada kapacitet. Posle nekih godinu i po počnete da primećujete da baterija više ne može da "izdrži" ni pola dana, onda i sistem počinje da trokira, usporava (memorija i čip takođe se habaju) i negde posle dve godine vi vapite za novim aparatom. Taman kada vam ističe ugovor kod operatera. Toliko o slučajnostima.

Konstruktori baterija preporučuju da s vremena na vreme, na mesec ili dva, dozvolite bateriji da se istroši "na nulu" to jest da vam telefon "umre" jer se tako bateriji produžava život, a program koji pokazuje koliko vam je struje ostalo posle toga radi preciznije. Najgore je ako je svaki čas punite ili vam po celu noć ostaje na punjaču (što svi radimo).

Kakva vremena idu, ko nauči da efikasno koristi bateriju i aplikacije na svom telefonu uštedeće jedno letovanje na godišnjem nivou. Bez kampovanja ispred Eplove radnje.

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD
		50,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Breza

Sedim na tremu svog utočišta i slušam vetar. Zapravo, slušam lišće koje šušti pod naletima vetra i shvatam da svako drvo drugačije zvuči. Jabuka se jedva čujno stresa, orah glasno negoduje, a breza... Breza nežno šapuće: "Sve će biti u redu." Šuškanje njenog lišća zvuči kao šum talasa, umirujući zvuk koji dođe kao melem kad ti se na glavu sruči čitav svet. Sedim na stepeništu, buljim u dve bele breze i čekam da me prođe. Ne znam tačno šta je to što treba da prođe, ali breze izgledaju vrlo ubedljivo u nameri da me ubede kako će proći. Nemam ništa protiv da sve prođe, ali da breze ostanu, onako visoke i graciozne, sa belom korom i ogromnim krošnjama od sićušnih listova. Zato ih, valjda, i volim, što su sačinjene od suprotnosti. Izgledaju krhko i nežno, onako tanane, a opet izdržljive i čvrste.

Pod prozorom mojim
Jedna breza bela,
Blista se u srebru
Svog sneznog odelu.

S pahuljastih grana
Sjaji pervaz snežni,
I kićanke pupe
K'o grozdovi nežni.

Ovako počinje Jesenjinova pesma "Breza", navodno prva koju je objavio, a ovo je prevod velikog Nikole Bertolina. Nisam od onih kojima je naročito stalo do poezije, osim kad mi zatreba kao terapija. Ali, sad, dok gledam brezu, shvatam da o njoj samo poezija i može da se piše. "Oduvijek ima tajnih veza između pjesnika i breza", kaže Dobriša Cesarić.

Veselin Čajkanović pisao je da breza ima apotropejsku moć. Kakvu moć? Znam, čudna reč. Apotropej je predmet ili ritual kojim se teraju zle sile. Apotropej može da preokrene zlu sudbinu ili da odvraća "urokljivo oko". Od nje se plaše veštice. Kad svatovi polaze od kuće u crkvu, prelaze preko brezove metle, jer samo ona može da zadrži uroke i zle duše. Kaže Čajkanović da je običaj viđen i u Beogradu, kao da hoće da odbrani brezu od optužbe za praznoverje i primitivizam. "Novokupljenim i čistim brezinim metlama prizivaju se vile na posestrimljenje", piše on. Od brezove kore prave se 'lile' (buktinje) kojima se, uoči Ivanjdana ili Petrovdana osvetljava stoka. Čajkanović je ovo primetio na Rudniku, Starom Vlahu i Vlasenici. Nekada su se lile (ime poteklo od rimskih palilija) palile i na Pešteru. Niko više ne pali lile, pisao je nedavno Sinan Gudžević.

U narodnoj medicini, kupanje u vodi u kojoj je kuvano brezovo lišće leči vodenu bolest. Dobro, vodena bolest ne postoji stvarno, reč je o zadržavanju tečnosti kome je uzrok

uglavnom nešto drugo. Ali, narodna medicina kaže da sok od breze leči i "probadi u grudima". Eh... Da sam ranije znala, pa da drmnem sok od breze svaki put kad me probode u grudima. A probadalo me mnogo i često, svaki put kad kasni plata, kad prođem pored bosog deteta po ciči zimi, kad me neće onaj za kog mislim da je jedan jedini i da se drugi nikad neće pojaviti.

Pa ipak, sve što je dobro i lepo, mora biti i proketo. Bar tako kažu skaske. Po jednoj, brezu je prokleo Isus jer je njome šiban. Druga, zabeležio je Vuk Karadžić, objašnjava zašto breza ima belu koru: "Udovica pošla uveče u šumu da nađe šibu za svoju nemirnu decu, i zamoli Boga da joj po onom mraku pomogne naći dobar brezov prut. Bog onda naredi da breza pobeli, kako bi je udovica lakše mogla opaziti. I od toga doba breza je bela." Pa, ako je od toga bela, i neka je. Ne, ne opravdam šibanje dece. Samo tražim milost za udovicu, samu sa decom, umornu i namučenu, ženu kojoj su svi okrenuli leđa. Ni u boga ne verujem, ali po ovoj skaski ispada da i bog voli brezu. Jer breza šapuće: sve će biti u redu.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Kako ste danas?

MEDIGROUP

011 40 40 100

POLJUBAC
PRIRODE.

USKORO!

 evelina[®]
Surprisingly apple!

LEPA. MLADA.
PRIVLAČNA.
URBANA.

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec